

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Грина РОЗМАН

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

МОНОГРАФІЯ

Мукачево-2025

УДК 373.015.31:159.955-043.86-028.43:373.016:821(100)(02.064)
DOI

*Рекомендовано до друку Вченою радою Мукачівського державного
університету
(протокол №13 від 26 березня 2025 року)*

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх
інновацій Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Галина БІЛАВИЧ

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
ІІПО, НУ «Львівська політехніка»,
М. Львів

Наталія МУКАН

Р64

Теоретичні та методичні засади формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: монографія / І.І. Розман. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2025. – 152 с.(6,21 др.арк.)

ISBN 978-617-7495-91-7

Монографія присвячена дослідженню теоретико-педагогічних аспектів формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. У роботі проведено глибокий аналіз наукової літератури, що стосується проблеми розвитку творчого мислення, а також обґрунтовано теоретичні основи використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Особливу увагу приділено психолого-педагогічним аспектам формування креативного мислення, а також ролі інноваційних технологій у цьому процесі.

Дослідження охоплює концептуальні питання креативного мислення у сучасній освіті, зокрема розглядаються основні компоненти моделі його розвитку. Визначено переваги та виклики впровадження цієї моделі в навчальний процес, а також проведено діагностування ефективності інноваційних технологій у розвитку творчого мислення старшокласників.

Автором розроблено методичні матеріали та мотиваційні блоки конспектів уроків для програмових творів, що враховують родову специфіку літературних творів. Окремо розглядається організація і перебіг педагогічного експерименту, спрямованого на підтвердження ефективності застосування запропонованих підходів у навчанні. Запропоновано орієнтовний звіт педагогічної практики для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти ОПП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)».

© Розман І.І., 2025

©Мукачівський державний університет, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження	7
1.2. Теоретичні основи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури	11
1.3. Психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення учнів старшої школи	17
1.4. Інноваційні технології та їх роль у формуванні творчого мислення учнів старшої школи шляхом проведення експерименту	27
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	
2.1. Поняття та значення креативного мислення у сучасній освіті	36
2.2. Основні компоненти моделі розвитку креативного мислення	38
2.3. Переваги та виклики впровадження моделі розвитку креативного мислення	42
РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
3.1. Розробка методичних матеріалів та мотиваційних блоків конспектів уроків для програмових творів з урахуванням їх родової специфіки	46
3.2. Організація та перебіг педагогічного експерименту	59
3.3. Аналіз результатів дослідження та їх роз'яснення	84
3.4. Значущість педагогічної практики для здобувачів вищої освіти	103
ВИСНОВКИ	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	139
ДОДАТКИ	148

ПЕРЕДМОВА

Бурхливий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та мас-медіа вимагає нагальної та цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого й безпечного користування ними, тож не викликає сумнівів необхідність запровадження медіа-грамотності в сучасний освітній процес.

Сучасна освіта постійно стикається з новими викликами та завданнями, обумовленими швидким розвитком суспільства, інформаційних технологій, змінами у соціокультурному середовищі. Одним із важливих аспектів сучасної освіти є розвиток творчого потенціалу учнів. Творче мислення, спроможність генерувати нові ідеї, аналізувати інформацію та застосовувати її в різних контекстах стають ключовими навичками, необхідними для досягнення успіху в сучасному світі.

Багато країн світу активно впроваджують реформи в систему освіти з акцентом на розвиток ключових компетентностей, включаючи творче мислення. Інноваційні методи навчання стають важливим інструментом для досягнення цієї мети.

Ринок праці надає перевагу творчим та креативним людям, які можуть вносити новаторські ідеї у різні сфери діяльності. Освіта повинна відповідати цим вимогам, формуючи творче мислення в учнів. «Медіа-освіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, які містять як традиційні, так і новітні медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій».

Аналіз наукових публікацій дозволяє нам зауважити, що в останні роки було докладено немалих зусиль у дослідженні проблеми запровадження інноваційних технологій як шляхів активізації творчого мислення здобувачів освіти. Теорією та практикою медіа-грамотності сучасної освіти займаються вчені О. Волошенюк, І. Дичківська, В. Іванова, Г. Дегтярьова, В. Літостанський, Г. Онковичата, О. Пехота, Л. Даниленко, І. Пометун,

Л. Пироженко, О. Волошенюк, О. Мокрогуз та багато інших науковців й учителів.

Як свідчить дослідження методичної та педагогічної літератури, проблемам інноваційних технологій як засобу формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури надавали великого значення вчені П. Божек, Н. Зеленкова, Т. Калечіц, З. Кейліна, Л. Кондрашова, О. Лаврентьєва, В. Малєв, Н. Маліновська, Н. Таланчук та інші. Шляхи використання Інтернет-технологій у освітньому процесі обґрунтовано у роботах О. Андрєєва, А. Забарної, М. Резніна, І. Слуцької Н. Хміль та інших. У наукових розвідках І. Д. Беха, Л. І. Даниленка, І. М. Дичківської, А. В. Камінської, М. В. Кларіна досліджуються питання щодо використанням інноваційних технологій у освітньому процесі.

Уроки зарубіжної літератури надають можливість вивчати творчість видатних авторів, а інноваційні підходи можуть зробити цей процес більш цікавим та ефективним.

Вчителі зарубіжної літератури зіштовхуються зі значною проблемою, пов'язаною з обмеженою кількістю навчальних годин, відведених для цього предмета у старших класах. Така ситуація має негативний вплив на розвиток інтелектуального потенціалу сучасної молоді, оскільки зменшує можливості для формування їхнього культурного кругозору, критичного мислення та здатності аналізувати літературні твори в контексті світового культурного спадку.

Основні положення та результати дослідження були оприлюднені у низці наукових статей, що були представлені в рецензованих наукових виданнях, спеціалізованих журналах та збірниках наукових праць. Ці публікації висвітлюють ключові аспекти досліджуваної проблематики, зокрема питання формування професійних компетентностей майбутніх вчителів англійської мови та зарубіжної літератури, а також інтеграції

теоретичних знань з практичними навичками в умовах педагогічної практики.

У наукових статтях акцентовано увагу на важливості практичної підготовки здобувачів в контексті сучасних викликів освітньої системи.

Було доведено, що ефективна педагогічна практика є основою для розвитку таких ключових професійних якостей, як педагогічна креативність, здатність до інноваційного підходу в навчанні, а також вміння працювати з різноманітними групами учнів.

Дослідження також підтвердило необхідність інтеграції сучасних технологій в освітній процес, що дозволяє забезпечити більш глибоке і комплексне засвоєння матеріалу та сприяє формуванню критичного мислення у студентів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження

Сучасні освітні практики активно спрямовані на розвиток творчого мислення учнів, оскільки ця навичка є ключовою в умовах швидких змін і високих вимог до критичного аналізу інформації. Інноваційні технології на уроках і позакласних заняттях з зарубіжної літератури надають можливість створювати інтерактивне середовище для формування креативності.

Аналіз джерел, який ми пропонуємо, допоможе визначити ефективні стратегії впровадження медіа-освіти у навчальний процес, зокрема на уроках зарубіжної літератури у старшій школі. Використання інтерактивних інструментів та медійних ресурсів сприяє формуванню критичного мислення учнів, розширює їхні когнітивні можливості та забезпечує більш глибоке розуміння культурного контексту літературних творів. Запропоновані підходи можуть стати основою для розробки інноваційних методик викладання, які відповідають сучасним вимогам освіти та допомагають учням адаптуватися до викликів інформаційного суспільства.

Використовуючи принцип наступності у навчанні, ми звернули увагу на статтю L. Nezhyva, S. Palamar «Innovative technologies in the literary education of future primary school teachers» [70], у якій досліджено вплив інтерактивних технологій, таких як створення коміксів, QR-квестів та відеопрезентацій, на розвиток творчих навичок учнів. Ці методи сприяють діалогічній взаємодії та залученню учнів у процес навчання. Дослідження показує, як інтерактивні технології змінюють формат лекцій на діалогічну взаємодію. Автор аналізує застосування QR-квестів, створення коміксів і відеопрезентацій як засобів стимулювання критичного й творчого мислення.

Основний акцент зроблено на розвиток креативності через проєктну діяльність, що є актуальним для старшокласників

Стаття N. Rybalka «Creative technologies application in the process of teaching a foreign language» [71] розглядає ефективність інтеграції інноваційних педагогічних технологій у процес навчання іноземним мовам, акцентуючи на їхньому потенціалі для розвитку мовних навичок учнів. Автор підкреслює, що впровадження креативних підходів не лише сприяє покращенню засвоєння мовних конструкцій, але й стимулює інтелектуальну активність здобувачів. У цьому контексті стаття рекомендує використовувати інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури, оскільки вони дозволяють розширити межі традиційних методів викладання, підвищуючи рівень взаємодії учнів та сприяючи більш глибокому розумінню літературних творів.

Н.Рибалка пропонує використання творчих ігор, евристичних методів і письмових завдань, що значно сприяє розвитку творчого мислення в учнів. У таких умовах інноваційні технології допомагають знижувати психологічні бар'єри та мотивувати до нестандартного мислення. Отже, стаття присвячена розробці творчих методів навчання, включаючи евристичне навчання та творчі ігри. Автор пропонує інтеграцію інноваційних технологій у навчання для зняття психологічних бар'єрів і стимулювання креативності. Ці методи можуть бути адаптовані для уроків літератури для формування творчого мислення учнів

У статті «Innovative student-centred strategies in higher education: an experience of active foreign language learning» Véronique Delplancq, Ana Maria, Costa Lopes [72], висвітлюється проєктне навчання із застосуванням цифрових інструментів, таких як планшети та програмне забезпечення для створення артефактів, сприяє розвитку автономності та інтерактивної співпраці. Ця методика довела свою ефективність у підвищенні мотивації та результатів навчання.

Стаття Rozman I., Movchan K. Soft skills and employment benefits [82] висвітлює важливість розвитку soft skills (м'яких навичок) у контексті підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Автори підкреслюють, що сучасні роботодавці цінують вміння міжособистісного спілкування, адаптивності, командної роботи та критичного мислення на рівні з професійними знаннями. У матеріалі також розглядаються приклади успішної інтеграції розвитку soft skills у навчальні програми, що сприяє полегшенню працевлаштування молоді.

Розман І. І. у статті «Підготовка майбутніх учителів зарубіжної літератури до формування в учнів предметних компетентностей» [47] аналізує специфіку викладання зарубіжної літератури в старших класах у контексті сучасних освітніх тенденцій. Висвітлює методики, які сприяють розвитку критичного та творчого мислення учнів, зокрема використання інноваційних технологій. У роботі наводяться приклади міждисциплінарного підходу, інтеграції аудіовізуальних матеріалів та дискусійних методів.

Автори Ісаєва О., Шнайдер Г., Розман І. у статті «Кейс-технологія як інноваційний підхід викладання дисциплін у кризових умовах» [19] розглядають використання кейс-технологій у викладанні під час кризових умов, таких як пандемія COVID-19. Автори описують переваги цього підходу, зокрема розвиток у студентів аналітичних, критичних та творчих навичок. Також акцентується увага на інтерактивності навчального процесу, що підвищує його ефективність у дистанційній формі.

Статті вищеназваних авторів демонструють сучасний підхід до освіти, орієнтуючись на розвиток творчих, критичних та адаптивних навичок. Основний акцент робиться на інтеграцію інноваційних методів навчання та актуалізацію освітніх програм у відповідь на потреби суспільства та виклики сучасності.

«Педагогічні дослідження спрямовані на студіювання актуальних проблем освітньої галузі з метою подальшого вдосконалення її функцій та процесів. Методологія педагогіки передбачає застосування різних підходів,

кожен з яких має власні переваги та обмеження, а їх застосування сприяє виявленню нових фактів та розгляду актуальних проблем у галузі освіти [31].

Коучинг як філософія педагогічної освіти сприяє формуванню індивідуального підходу до розвитку креативних здібностей здобувачів освіти, орієнтуючись на їхні унікальні потреби та потенціал. Як технологія, коучинг включає інструменти і стратегії, що мотивують здобувачів до самостійного мислення, генерування ідей та пошуку нестандартних рішень. У педагогічному середовищі коучинг створює атмосферу довіри та співпраці, яка сприяє активному саморозвитку і самореалізації учнів.

«Коучинг як своєрідна міждисциплінарна багатовимірна філософія і технологія формування і розвитку особистості довів свою ефективність у різних галузях суспільного життя. Застосування коучингу як чинника та інструмента розвитку вищої школи і вдосконалення професійної педагогічної освіти предметно виявляється у взаємопов'язаних аспектах, що стосуються парадигми суб'єкт-суб'єктних діалогових стосунків у діаді «студент – викладач», формування в учасників освітнього процесу коучингової компетентності, використання коучингових методів і технік для особистісного і професійного зростання здобувача освіти та портфоліо досягнень для рефлексії і саморефлексії успіхів і невдач на шляху саморозвитку [68].

Отже, ми можемо зауважити, що інноваційні технології, такі як інтерактивні платформи, AR/VR та проектна діяльність, сприяють формуванню творчого мислення у старшокласників [15]. Використання творчих ігор, інтерактивних завдань та мультимедіа підвищує рівень активності учнів і їх мотивацію. Проектне навчання і кооперативні завдання формують важливі соціальні та когнітивні навички, необхідні для роботи в умовах сучасного інформаційного суспільства за використання різних форм навчання (традиційної, змішаної та дистанційної) [17].

«Сучасний освітній процес швидко приймає інноваційні технології у свою педагогічну діяльність, яка спрямована на виховання успішного

фахівця, що не зупиняється перед труднощами у своєму професійному зростанні. Доцільне використання Інтернету та цифрових платформ дозволяє здобувачам отримувати доступ до широкого спектру літературних джерел, аудіо-та відеоматеріалів, допомагаючи їм краще зрозуміти та усвідомити зміст та контекст літературних творів, а вчителів стимулює до створення індивідуальних навчальних програм/підходів до викладання, враховуючи різні стилі навчання та інтереси учнів. Використання інноваційних технологій у перспективі надасть можливість сприяти розробці нових методик навчання, способів оцінювання та організації уроків, що враховують сучасні технології та психологію навчання» [47, с. 99].

Таким чином, ці методики можуть бути успішно впроваджені як на уроках, так і в позакласних заняттях із зарубіжної літератури для досягнення кращих освітніх результатів.

1.2. Теоретичні основи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури

Поняття «інновація» в перекладі з грецької мови означає «новизна» і тлумачиться як: «1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів». Це поняття з'явилося уперше в зарубіжних дослідженнях XIX століття, коли сформувалась галузь інноватики – неології (науки про нововведення), у рамках якої стали вивчатися закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва; це поняття знайшло своє відображення в економіці і стало характеризувати головний чинник стійкості розвитку країни [30, с. 3].

У соціолого-педагогічному словнику [7, с.143] термін «інновації» (від англ. – нововведення) тлумачиться як запровадження нових форм організації праці й управління, що охоплює не тільки окреме підприємство, а й

сукупність як таких.

Як зазначає О. П. Чубко, слово «інновація» має латинське походження й у перекладі означає «оновлення», «зміна», «введення нового». У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу [63].

Формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій є ключовим аспектом нашого дослідження.

Інноваційний процес надає теоретичну підставу для дослідження та можливість практичного аналізу впливу технологій на формування креативності учнів на уроках зарубіжної літератури, сприяє структуруванню дослідницького підходу та формуванню компетентностей здобувачів старшої школи.

Використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури базується на різноманітних теоретичних підходах та концепціях, які сприяють ефективному формуванню творчого мислення учнів. Нижче наведемо кілька ключових теоретичних аспектів.

Перш за все необхідно наголосити на конструктивізмі, який вказує на важливість накопичення знань через активну самостійно-креативну участь учнів у процесі засвоєння знань. Використання інтерактивних технологій, таких, як обговорення в онлайн-форматах або спільне створення цифрових проєктів, сприяє активному залученню учнів до навчального процесу, створює умови для самостійного дослідження та розвитку творчого мислення [14; 18; 16].

Учні старших класів добре знаються на комп'ютерних технологіях і активно беруть участь у створенні тестів, програм, відеороликів. Як зазначає Кривко О. І., «На сучасному етапі швидкого розвитку новітніх інформаційних технологій та їх упровадження у всі сфери життєдіяльності людини постає проблема пошуку нових форм організації навчання, які будуть враховувати інтереси сучасної науки та ґрунтуватися на застосуванні

інтерактивних методів, взаємодії учнів між собою. Останнім часом увагу дослідників все більше привертає навчання у співробітництві (колаборативне навчання) за підтримки комп'ютерних програм та веб-сервісів, використання яких надає можливість оптимально поєднувати найкращі здобутки традиційної освітньої системи та інформаційно-комунікаційні технології» [21].

Співпраця, педагогіка колаборативних технологій сприяє розвитку почуття колективізму, умінню працювати в групах та обміну ідеями серед учнів, що сприяє розвитку колективного творчого мислення. Групові проекти, онлайн-форуми та спільна робота над цифровими завданнями допомагають розвивати навички комунікації та співпраці.

Використання інноваційних технологій може враховувати індивідуальні особливості розумового розвитку учнів. Адаптивні платформи та програми дозволяють надавати завдання та матеріали, які відповідають рівню та інтересам кожного учня [15].

Теоретичні основи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури сприяють соціокультурному підходу щодо використання інноваційних технологій, які дозволяють інтегрувати різноманітні ресурси: літературні тексти, відеоматеріали та інтерактивні завдання з метою удосконалити навчальний процес та надати йому більш освітньої різноманітності та релевантності.

Мультимедійний підхід для роботи на уроках у старшій школі розглядає різноманітні способи вираження та сприйняття інформації. Використання інноваційних технологій дозволяє впроваджувати диференційовані медіаформати: відео, аудіо, графіку з метою залучення чуттєвих каналів та розвитку творчого мислення.

Теоретичні основи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури створюють підґрунтя для розробки імплементації та оцінки інноваційних педагогічних підходів, спрямованих на креативний розвиток. Методично-правильне використання цих технологій може стати

важливим доповненням освітнього процесу загалом.

Методисти сучасним уроком вважають таку форму навчання, яка своїми цілями (освітньою, розвивальною, виховною), змістом, структурою та методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії й практики навчання у школі і є високоефективною [1].

Впровадження інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури в старших класах відкриває можливість використовувати статистичний аналіз тексту. Завдяки філологічному аналізу літературних творів учні можуть визначати частоту вживання окремих слів, фраз або символів, досліджувати структуру речень, а також аналізувати ритмічність і метрику поезії. Візуалізація даних у вигляді графіків і діаграм сприяє кращому розумінню ключових подій, характеристик персонажів чи змін, що відбуваються у творі. Наприклад, побудова графіків розвитку персонажів чи часових подій роману дозволяє дослідити композицію та структуру тексту. Порівняльний аналіз стилів, літературних напрямів, тем, символів або мотивів у різних творах із використанням математичних методів демонструє логічність побудови тексту, де форма і зміст органічно поєднуються.

Серед сучасних технологій навчання, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи закладу освіти, слід виділити: особистісно-орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційні, дистанційні, творчо-креативні, модульно-розвивальні тощо. Вони мають стати основою для ефективної дидактико-методичної, психологічної, комунікативної взаємодії учня та вчителя викладача й прояву компетентних навичок. У цій технології особистість, тобто здобувач освіти, – головний суб'єкт, мета, а не засіб досягнення поставленої мети [18, с.196]

До однієї з інноваційних технологій, яка надає можливість створювати іммерсивні середовища навчання, є віртуальна реальність. Здобувачі старших класів вже вміють імпровізувати щодо оточуючого середовища. Іммерсивні технології навчання, тобто створення середовища, де учні можуть буквально «погрузитися» у світ літературного твору та відчуті себе частиною історії й

спостерігати події «з першого ряду», сприяють масштабнішому розумінню художнього тексту. Так, вивчаючи специфіку італійського Відродження, його основні етапи та представників, учні дізнаються про твори як філософсько-художні цінності, які є синтезом Середньовічної культурної спадщини й утіленням ідей раннього Відродження.

Уявляючи італійські міста, вони можуть представити середньовічні вулиці, кав'ярні, музику, одяг, концепцію світу й тогочасної людини. Такі запитання допоможуть з'ясувати уявлення про Відродження: що таке Ренесанс і Відродження? Коли ці поняття виникли? Скільки ця епоха тривала і коли закінчилася? Які відкриття та інші важливі речі були зроблені в цю епоху? У чому полягає вплив античності на Ренесанс? Що особливого у архітектурі Відродження? Що належить до головних винаходів епохи Відродження? Назвіть цікаві факти про Ренесанс. Доведіть вислови: гуманізм – філософія Відродження; добробут – рушійна сила Відродження; розкажіть про розквіт міст у добу Відродження, про формування націй та національних культур, про духовний переворот (духовні зміни), про бурхливі соціальні рухи, Велику селянську війну та нагромадження початкового капіталу тощо.

Алегоричний зміст образів і епізодів у творах Данте, жанрова своєрідність трагедії В. Шекспіра «Гамлет», а також морально-філософські здобутки його драматургії та проблематика п'єси становлять важливі аспекти для наукового аналізу. Використання віртуальної реальності та технологій імерсії дозволяє більш глибоко дослідити провідні мотиви твору, специфіку художнього простору (зокрема, образ данського королівства як символічного простору) та усвідомити «вічність» образу Гамлета в контексті світової літератури.

Проблемні запитання сприяють створенню навчальних ситуацій, які розвивають критичне мислення та творчі здібності учнів. Зокрема, доцільно зосередитися на таких аспектах: чому гуманістичний світогляд Гамлета стає джерелом трагічних подій і смертей; у чому полягає його внутрішній

конфлікт; які соціальні питання порушує трагедія та наскільки вони актуальні в сучасному світі. Не менш важливими є питання, що стосуються театральної та кінематографічної інтерпретації образу: чому роль Гамлета залишається омріяною для багатьох акторів і чим зумовлена його статус «вічного образу» в мистецтві.

Для дослідницької роботи доцільно використати квести у вигляді творчих завдань, таких як: створення сценарію одного монологу Гамлета (вказати номер кадру, рядки монологу, відеоряд, підібрати приклади зображень); складання тези захисту для адвоката Гамлета або навпаки - тези його звинувачення; пропозиція образу Гамлета щодо плану дій, які б виконали наказ привида батька про помсту, але не привели до непоправних наслідків тощо.

Використання візуалізації тексту сприяє глибшому розумінню літературних творів, оскільки дозволяє наочно відобразити події, персонажів та описане автором середовище. Такий підхід дає змогу учням втілити власне сприйняття літературного світу у тривимірному форматі, що забезпечує більш інтерактивне та творчо орієнтоване занурення в аналіз художнього тексту.

Віртуальна реальність надає можливість взаємодії читача з літературними об'єктами та персонажами. Учні можуть приймати рішення, які впливають на розвиток сюжету, що сприяє їхньому критичному та творчому мисленню.

Завдяки коректно підібраним завданням на уроці та створенню віртуальної реальності учні можуть досліджувати різнопланові аспекти літературного твору, вивчати контекст, культурні особливості та історичні події, які вплинули на написання твору. Така робота сприяє й культурологічному аналізу тексту.

Адаптовані навчальні матеріали надають можливість використовувати створення спеціальних навчальних матеріалів, призначених для вивчення конкретного літературного твору. Це дозволяє вчителям персоналізувати

навчання та реагувати на індивідуальні потреби учнів. Для цього необхідно задіяти мотиваційний аспект, який може спонукати учнів до читання творів, оскільки сприяє реалізації цікавішого процесу навчання. Мотивація до творчого сприйняття твору пропонує новий підхід до літературної освіти і може залучити навіть тих учнів, які раніше були менш зацікавлені у вивченні літератури.

Застосування віртуальної реальності для творчих та здібних учнів може допомогти покращити розуміння, аналіз та інтерпретацію текстів, створити учням надзвичайні навчальні досвіди та сприяти розвитку їхнього творчого мислення.

1.3. Психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення учнів старшої школи

Психолого-педагогічні особливості підліткового періоду цікавили педагогів з давніх часів. Уперше згадки про необхідність надання особливої уваги зазначеному періоду зустрічаються ще у мислителів Древньої Греції. Ними було висловлено думку, що це молодь цього віку надзвичайно нестримана і непередбачувана.

Використовуючи наукову точку зору, ми можемо зазначити, що першим, хто підняв питання вивчення психолого-педагогічних особливостей підлітків, був Ян Амос Каменський, чеський мислитель, теолог та педагог. На його думку, підлітковий період – це окремий період життя людини. Послідовники Яна Каменського, такі як Ж. Піаже, Руссо, пояснювали особливості підліткового розвитку за допомогою тісного зв'язку з природою.

Західні теорії психоаналізу (З. Фрейд, А. Фрейд), гештальтпсихології (К. Левін) та біхевіоризму (Р. Бенедикт), незважаючи на суттєві концептуальні відмінності, об'єднує спільна методологічна основа. Усі ці теоретичні підходи базуються на еволюційній моделі онтогенетичного

розвитку, що передбачає послідовний та взаємопов'язаний характер становлення психіки та поведінки індивіда.

Цікавий факт, що частково одностороннім було визначення про підлітковий період Шарлоттою Бюллер. Німецько-американська психологиня стверджувала, що фундаментальною основою людської природи є «намір» або інтенція, яка визначає спрямованість і цілеспрямованість людської поведінки. За підсумками вивчення реальних біографій представників різних соціальних груп Шарлотта Бюллер сформулювала ідею багатофазності життєвого шляху людини, де поняття фази свідчить про зміну напрямків розвитку. На її думку, підлітковий період являє собою негативну фазу юнацького розвитку, яка характеризується такими рисами, як підвищена тривожність, дратівливість, агресивність, безцільний протест, а також прагнення до самостійності, що часто не співвідноситься з недостатньо розвинутими фізичними та психічними можливостями правління [4].

У XXI столітті сучасна психологія та педагогіка акцентують увагу на розкритті творчого потенціалу кожної особистості, а не лише на загальному розвитку молоді. Ефективним інструментом для досягнення цієї мети є методи навчання, які сприяють розвитку дивергентного мислення – здатності генерувати різноманітні та оригінальні ідеї для вирішення проблем.

Проте аналіз педагогічного досвіду свідчить, що впровадження креативних завдань у систему вищої освіти поки що не має цілісного та систематичного характеру. У більшості випадків такі завдання застосовуються лише частково, у скорочених формах, і не використовуються на повну силу. Водночас креативні завдання можуть відігравати важливу роль як логічне введення для вдосконалення навчального процесу, спрямованого на розвиток дивергентного мислення. Це відкриває нові перспективи для підготовки студентів, здатних до інновацій та творчого вирішення завдань у різних сферах діяльності.

Психологи роз'яснюють ситуацію безмежного використання Інтернет-ресурсів тим, що однією з ключових потреб підліткового віку є

незадоволення у міжособистісному спілкуванні. Західні теорії психоаналізу (З. Фрейд, А. Фрейд), гештальтпсихології (К. Левін) та біхевіоризму (Р. Бенедикт), незважаючи на суттєві концептуальні відмінності, об'єднують спільна методологічна основа. Усі ці теоретичні підходи базуються на еволюційній моделі онтогенетичного розвитку, що передбачає послідовний та взаємопов'язаний характер становлення психіки та поведінки індивіда. Різні аспекти цієї проблеми були досліджені такими вченими, як М. Каргіна, Я. Коломинський, І. Кон, А. Реан та інші. Особливості спілкування учнів у процесі виховання особистості є предметом дослідження багатьох науковців. Їхні праці зосереджуються на вивченні специфіки міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі, впливу комунікативних процесів на формування моральних, емоційних і соціальних якостей учнів: А. Мудрик досліджує соціально-педагогічні аспекти спілкування, підкреслюючи його роль у розвитку особистості як активного суб'єкта навчально-виховного процесу. У його працях аналізується значення міжособистісної взаємодії між учителем і учнем, а також між самими учнями, для створення позитивного емоційного клімату, що сприяє гармонійному розвитку особистості. О. Скрябіна акцентує увагу на психологічних аспектах комунікації учнів. Вона досліджує фактори, що впливають на ефективність спілкування, такі як рівень емпатії, культура мовлення та здатність до самовираження. Особливу увагу приділено ролі рефлексії у формуванні комунікативної компетентності школярів. В. Федорчук зосереджується на структурі та динаміці комунікативних процесів у шкільному середовищі. Його дослідження висвітлюють механізми передачі й засвоєння цінностей у міжособистісному спілкуванні, а також роль співпраці у формуванні згуртованого колективу. Таким чином, дослідження зазначених науковців підкреслюють важливість спілкування як фундаментального чинника у вихованні особистості, що сприяє формуванню соціальних навичок, самосвідомості та моральних орієнтирів [43 с. 124].

Уроки зарубіжної літератури сприяють розвитку усного та писемного мовлення, а отже адаптації до зовнішнього середовища, та формують упевненість в собі. Сучасні педагогічні праці дедалі більше акцентують увагу на необхідності внесення змін до змісту освіти з метою формування у дітей ключових компетентностей, включаючи комунікативні. Зокрема, у своїх дослідженнях ми підтримуємо думку провідних науковців, таких як Д. Іванов, А. Дербеньова та І. Родигіна, які підкреслюють важливість інтеграції інноваційних підходів у навчально-виховний процес, які спрямовані на обґрунтування необхідності розробки навчальних програм, що орієнтовані на розвиток умінь ефективної взаємодії учнів у різних соціальних контекстах. Роботи Д.Іванова показують, що комунікативна компетентність є важливим елементом підготовки молодого покоління до життя в умовах сучасного суспільства.

А. Дербеньова акцентує, що важливість створення сприятливого освітнього середовища, яке стимулює розвиток навичок міжособистісного спілкування та емпатії, а І. Родигіна зосереджується на методах інтерактивного навчання, які сприяють не лише ефективному засвоєнню знань, а й розвитку в учнів таких якостей, як самостійність, відповідальність та здатність до конструктивного діалогу. Вона також наголошує на значенні рефлексії як важливого інструмента розвитку комунікативних навичок [58].

Таким чином, сучасна педагогіка активно шукає нові шляхи для забезпечення цілісного розвитку дітей, у тому числі їхніх комунікативних здібностей, що є ключовим чинником успішної соціалізації та професійного становлення.

Використовуючи метод творчого читання, евристичної бесіди, репродуктивний та дослідницький методи на уроках зарубіжної літератури у старшій школі, необхідно звертати увагу на особливості сприйняття матеріалу у підлітковому віці.

Цей процес варто розглядати не як окремо взятий етап у житті учня, а в контексті його динамічного розвитку. Педагог, який володіє знанням

психології учнів та специфіки їхнього розвитку, здатен знаходити ефективні методи взаємодії, що сприятимуть не лише засвоєнню матеріалу, але й формуванню глибокого емоційного та інтелектуального зв'язку між учнями та текстами. Саме розуміння цих внутрішніх процесів дозволяє педагогу будувати навчання таким чином, щоб воно відповідало інтересам і потребам кожного учня, а також могло створювати стимул для глибшого осмислення та переживання художніх творів.

Значна частина дослідників розглядає креативність як особистісну якість: як дивергентне мислення (Дж. Гілфорд, Е. де Боно, О. Тіхоміров); як інтелектуальну активність (Д. Богоявлєнская); як інтегровану якість особистості, творчий потенціал (А. Матюшкін, Я. Пономарьов, Н. Хазратова); як глибинну особистісну властивість індивіда (В. Дружинін). А. Маслоу розглядає креативність як універсальну характеристику людини і стверджує, що вона є однією з характеристик самоактуалізації [78].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що існують два підходи до сприйняття процесу розвитку креативності. По-перше, креативність тісно пов'язана з іншими якостями особистості, які посилюють її прояви. Не всі дослідники згодні з цією думкою. Саме тому існує інший підхід, який розглядає творчість як симбіоз активності, саморозвитку та здатності до самореалізації. Для результативної роботи вчителя та здобувача під час освітнього процесу необхідним є врахування індивідуальних, вікових особливостей учнів та впровадження комплексного підходу до вирішення завдань щодо формування креативності.

У літературі з психології та педагогіки, яка розглядає питання про розвиток творчості у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, існує багато розвідок з вирішення цього питання: вчені Ю. Гільбух, В. Дружинін, В. Моляко, О. Матюшкін, Н. Хазратова доводять це своїми науковими дослідженнями.

У наш час, час шаленого розвитку технічного прогресу, засоби масової інформації та комунікації, а також комп'ютерні технології стрімко

змінюють наше повсякденне життя, зокрема підходи до задоволення інформаційних потреб та форм проведення дозвілля. Такий розвиток має важливі наслідки для міжособистісного спілкування, зокрема суттєво зменшується час, який людина приділяє безпосередньому спілкуванню «в обличчя до обличчя».

Наслідком цього є зміна характеру взаємодії між людьми, адже віртуальні платформи дозволяють спілкуватися на відстані, але при цьому часто позбавляють комунікацію емоційної глибини та спонтанності, характерних для живого контакту. У той же час, таке спілкування має свої переваги: доступність, швидкість і зручність. Проте, важливо враховувати, що зміни в способах комунікації можуть впливати на розвиток соціальних і психологічних навичок, а також на формування здатності до емпатії, що є невід'ємною частиною живої взаємодії.

Сучасні дослідження вказують на необхідність знайти баланс між використанням новітніх технологій для спрощення процесу комунікації і збереженням традиційних форм взаємодії, які сприяють розвитку глибоких міжособистісних зв'язків. Роль педагога та психолога у цьому контексті стає надзвичайно важливою, адже вони повинні сприяти розвитку здатності до живого спілкування у молодого покоління, допомагаючи адаптуватися до швидко змінюваного інформаційного середовища.

Ця тенденція, як свідчать результати медичних досліджень, має негативний вплив на здоров'я здобувачів освіти, а також становить загрозу для розвитку соціальних навичок підлітків. Відчуття комфорту у віртуальному світі часто призводить до виникнення тривожності, невпевненості та самотності у реальному житті. Ця ситуація вимагає уваги та вирішення для забезпечення здорового фізичного та емоційного розвитку підлітків, а також формування їх соціальних навичок для успішного взаємодії у суспільстві.

Одним із ефективних методів формування комунікативної компетентності та навичок міжособистісного спілкування є соціально-

психологічний тренінг. Він сприяє розвитку таких якостей, як активне слухання, здатність до конструктивного вирішення конфліктів та співпраці в групі, створюючи умови для практики нових комунікативних стратегій і вдосконалення соціальних навичок. В її основі – власна активність людини та можливість через взаємодію з іншими, у спеціально створеній психологічно безпечній атмосфері, аналізувати власну індивідуальність, поведінку та розкрити для себе інших [3].

У ході тренінгів розвиваються навички встановлення ефективних стосунків, що включають вміння відкривати себе іншим, викликати довіру, ділитися ідеями та почуттями як вербально, так і невербально. Важливою складовою є здатність слухати проблеми інших, конструктивно реагувати на них, вирішувати конфлікти, контролювати негативні емоції, цінувати індивідуальність і долати внутрішні бар'єри, що перешкоджають спілкуванню [8, с. 15].

Проте в галузі педагогіки є брак наукових досліджень, які стосуються вивчення зазначеного питання саме щодо здобувачів підліткового віку. У цей період розвиток психіки учня перебуває на стадії інтенсивного формування. Більшість експертів вважає цей віковий період піковим для розвитку творчих здібностей та пошукової активності. Старшокласників відрізняє креативно-кліпове мислення та підвищена пізнавальна активність, результатом яких є поява нових мотивів навчання. Це дає молоді поштовх на розвиток пізнавальних процесів та загального інтелекту, створюючи передумови для самостійної творчої діяльності учнів. Суттєві зрушення також спостерігаються в розвитку самосвідомості старшокласника, що сприяє активному становленню його особистості.

Більшість психологів визначає творчість як діяльність, що породжує щось нове, оригінальне і неповторне. Вона розглядається як процес, який створює нові матеріальні та духовні цінності, спрямований на вирішення творчих завдань. Творчість є формою діяльності, що призводить до відкриття

нових ідей або вдосконалених рішень проблем [**Error! Reference source not found.**].

Розуміння психолого-педагогічних аспектів формування творчого мислення учнів є критичним для розробки ефективних методів та стратегій навчання. Ураховуючи вікові особливості здобувачів освіти, педагогам необхідно звертати увагу на психологічні особливості розвитку різних вікових груп, впроваджувати доцільні методи та форми навчання.

У психолого-педагогічних аспектах формування творчого мислення учнів важливе місце належить соціальному середовищу, у якому виросла дитина. Воно є домінантою для розвитку її творчого мислення.

Розуміння мотивації для формування творчого мислення сприяє активному розвитку потенціалу старшокласника.

Розуміння цих аспектів допомагає вчителям та педагогам ефективно впливати на розвиток творчого мислення учнів та вдосконалювати методи навчання на уроках зарубіжної літератури з використанням інноваційних технологій. Розгляд цих психолого-педагогічних аспектів стає важливим етапом в досягненні мети формування творчого мислення учнів.

Дослідження вчених дозволило проранжувати творчі ситуації, які можуть траплятися на заняттях з психолого-педагогічних дисциплін:

- створення проблемних і дискусійних ситуацій;
- спонукання до висунення гіпотези;
- спонукання до дослідницької роботи;
- стимулювання фантазії і мислення;
- пропозиція критично проаналізувати судження.

На заняттях дисциплін предметної підготовки:

- стимулювання мислення.
- постановка і вирішення творчого завдання;
- генерування ідей вирішення творчих завдань;
- розбивка творчого завдання на підзавдання;
- самостійна постановка творчого завдання [35].

Творче аналітичне мислення та творча педагогічна уява розвиваються у здобувачів через створення і вирішення педагогічних ситуацій. Творча педагогічна ситуація, що містить протиріччя, дозволяє перевірити теоретичні знання, вибрати інструменти педагогічних дій і спрогнозувати результат. В її процесі аналізуються умови виникнення, дійові особи, основні протиріччя, а також оцінюються дії кожного учасника. Така діяльність сприяє глибшому засвоєнню знань, розвитку здатності прогнозувати дії учасників ситуації та їхні результати, а також запобігати складним конфліктам [52].

З психологічної точки зору будь-яка діяльність передбачає досягнення певних цілей і базується на системі мотивів, у ролі яких можуть виступати найрізноманітніші явища духовного характеру, що містять життєві і професійні інтереси, потреби людини, її переконання, почуття. За наявності цих мотивів досягнення поставлених цілей здійснюється за допомогою реалізації певної системи дій, характер і продуктивність яких зумовлюється психікою людини, її здібностями завдання [36, с. 8].

Труднощі, з якими стикаються як вчителі на уроках, так і старшокласники, різноманітні: стресові ситуації, невпевненість у правильній відповіді, бажання стати лідером. Їхнє вирішення вимагає від кожного певних стратегій подолання перешкод. Особистістю старшокласників є або поступальний розвиток з формуванням адаптивної поведінки, або вже аж дезадаптація, самознищення. Різні форми поведінки підлітків представляють собою варіанти подолання стресу. Підлітковий віковий етап – це період, під час якого зростають вимоги до психофізіологічних можливостей. Разом із формуванням структурно-функціональних і соціопсихологічних позицій виникають кризові і конфліктні шаблони поведінки. Ці шаблони викликають стресори в середовищі. Від того, як підліток реагує на вимоги навколишнього середовища, які стратегії і стилі подолання стресу він використовує і закріплює, залежить розвиток особистості в період підліткового віку і майбутні перспективи.

Співпраця вчителя і учня-старшокласника має передбачати ствердження позиції учня як активного співтворця уроку. Урок, який присвячений вивченню жанру мистецтва слова, має будуватись за законами мистецтва. Варто зазначити, що урок виконує ще й виховну функцію та сприяє формуванню морально-ціннісним орієнтаціям та естетичним потребам у цьому, іноді жорсткому сучасному світі.

Емоційно та інформативно насичений урок сприяє активізації пізнавального та естетичного програмового матеріалу.

Неврахування психолого-педагогічних особливостей учнів старших класів може призвести до таких методичних недоліків у проведенні уроку:

- 1) неможливість виділити головне від другорядного;
- 2) калейдоскопічність подання матеріалу;
- 3) нераціональне поєднання прийомів і засобів навчання;
- 4) відсутність зв'язку між уроками та темами;
- 5) неекономне використання часу (за Н. Волошиною);
- 6) відсутність атмосфери мистецтва та щирості;
- 7) недостатня увага до образно-естетичної сторони твору;
- 8) брак колективних переживань і самостійних пошуків учнів; 9) відсутність врахування інтересів і запитів учнів (за Є. Пасічником);
- 10) неемоційний виклад матеріалу;
- 11) відверта нудьга на уроці;
- 12) авторитарний стиль проведення уроку [56].

Отже, плануючи урок, необхідно враховувати психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення учнів старшої школи, де представлені всі основні елементи освітнього процесу: тип уроку, його цілі, задачі, зміст, форми проведення, технології, ТЗН, методи, прийоми. Засоби контролю, заохочення та оцінювання відповідей учнів - тобто необхідно продумати всю організаційну структуру навчання у старшій школі. Якість уроку залежатиме від методично-правильного визначення всіх структурних компонентів та їх раціонального поєднання. Розман І.І., Тонкошкурова Л.

зазначають, що у школі освітньо-виховний процес вважається цілісним і якісним саме тоді, коли всі складові зазначених циклів є у наявності. Кожна окремо взята дисципліна, має спеціально розроблену програму навчання. Ми розглянемо предмет «Зарубіжна література», який відноситься до суспільно-гуманітарної складової програми. У сучасному світі пропонується безліч методичних розробок, рекомендацій, побажань для змістовно-якісного проведення уроку та подачі шкільного матеріалу [45].

1.4. Інноваційні технології та їх роль у формуванні творчого мислення учнів старшої школи шляхом проведення експерименту

На думку Л.Мірошніченко, вивчення інформаційно-насиченого матеріалу недоцільно подавати у вигляді лекції. Вдалим буде урок якщо вчитель проведе його в літературному музеї з цікавими експозиціями за темою або перетворить кабінет зарубіжної літератури на імпровізовану літературну вітання де зберуться представники всіх літературних течій 20-го століття такий урок повинен про домовитися заздалегідь [28, с.153]. На сьогоднішньому етапі доцільно використовувати інноваційні технології навчання.

«Інноваційні технології в освіті є важливим інструментом для покращення навчального процесу та підвищення ефективності навчання. Вони включають в собі різноманітні підходи, інструменти та методи, спрямовані на вдосконалення якості освіти та залучення учнів до активного навчання. Розглядаючи ІТ, насамперед, необхідно зауважити на прикладні програми та мобільні додатки, які дають можливість розробляти та імплементувати освітні додатки і програми, що допомагатимуть здобувачам засвоювати матеріал більш ефективно та цікаво [48, с. 729]».

Інноваційні технології в сучасному навчальному процесі старшої школи відіграють ключову роль у розвитку творчого мислення учнів. Використання віртуальної реальності та аугментованої (доповненої)

реальності в навчанні дозволяє учням розширювати свої межі та сприяє творчому підходу до вирішення завдань.

Технологія доповненої реальності (Augmented Reality, AR) поєднує справжню обстановку навколо користувача з цифровими доповненнями. На відміну від віртуальної реальності (VR), доповнення не створює повністю комп'ютерну обстановку, а переносить цифрові елементи на предмети, які вас оточують. Грубо кажучи, нова віртуальна інформація накладається поверх фізичних елементів. Працює вона в режимі реального часу, не створює ніяких повноцінних симуляцій [65].

Створення буктрейлерів та сторітелінгів як складової інноваційних технологій сприяє формуванню аналітичного мислення та здатності до творчого осмислення художнього твору. Необхідно пам'ятати про використання інтерактивних дощок та онлайн-платформ для навчання також створює учням можливість виражати власні ідеї та спільно працювати над проектами. Мультимедійні презентації та відеоматеріали розширюють можливості учнів-старшокласників висловлювати власні думки та розвивати комунікативні навички. Інноваційні методи навчання, такі як гейміфікація, сприяють виникненню інтересу до навчання та стимулюють творчий підхід до вирішення завдань.

Гейміфікація використовується в різних контекстах: бізнес, маркетинг, соціальні, організаційні чи рекламні цілі. Але ми хочемо продемонструвати їх корисність і важливість в освітньому середовищі. Ідея застосування ігрової механіки в освіті активно почала розвиватися на початку XX століття (Cohen, Rhenman, 1961) [49].

Використання хмарних технологій та спільного доступу до інформації дозволяє учням швидко обмінюватися ідеями та спільно працювати над творчими проектами. Електронні портфоліо та онлайн-документація дозволяють учням систематизувати свої досягнення та продемонструвати творчий процес у навчанні. Інтерактивні віртуальні лекції та вебінари розширюють можливості отримання нових знань та надають учням

можливість самостійного вибору тем навчання. Розробка та використання освітніх додатків та ігрових платформ сприяють розвитку творчого мислення, адаптуючи навчання до індивідуальних потреб учнів.

Програма із зарубіжної літератури для 10-11 класів побудована на поєднанні таких підходів: хронологічного (історичного та літературний); концентричного (розширення і поглиблення раніше відомого матеріалу); жанрово-тематичного (актуальні теми для молоді, визначені жанри); полікультурного (подання найяскравіших літературних явищ різних часів і народів у контекст культури, діалог культур у часі. Методика також піднімає проблему підручників і посібників, проблему наочності та використання технічних засобів навчання. Методика, як і дидактика, виділяє такі форми організації навчального процесу: урок, факультативні заняття, позакласна та позашкільна робота (гуртки, екскурсії, літературні вечори, виставки тощо). Йдеться також про професійну підготовку вчителя літератури, його творчу лабораторію, профільне навчання, яке має вирішальне значення для фахівця [47, с.100].

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його. Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього. [24].

Ми повинні не надавати знання здобувачу у «готовому» вигляді, а спромогтися привити йому бажання до процесу оволодіння ними шляхом

мотивації та розвитку творчого мислення. Використання інноваційних технологій у навчальному процесі старшої школи створює унікальні можливості для стимулювання цього бажання. Важливо акцентувати увагу на інтерактивних методах, які дозволяють здобувачам активно взаємодіяти з матеріалом, експериментувати та самостійно розв'язувати завдання.

Надання простору для самовираження та самостійного дослідження за допомогою інноваційних засобів сприяє формуванню внутрішньої мотивації учнів. Розвиваючи їхню здатність самостійно вирішувати проблеми, ми створюємо умови для розкриття їхнього творчого потенціалу та навичок критичного мислення.

Такий підхід сприяє не лише засвоєнню конкретних знань, але й розвитку навичок, які є необхідними у сучасному світі, де важливо бути гнучким та вміти швидко адаптуватися до змін. Стимулюючи бажання самостійно досліджувати та розвиватися, ми формуємо не лише успішних учнів, а й творчих мислителів, готових до викликів сучасності.

Пометун О. І., Сущенко І. М., аналізуючи дослідження Г.Токмань, зауважили, що «Нові технології» – це унікальна можливість відійти від шаблону, це ніби чистий ковток повітря». Інновації можуть бути різними за масштабом, за потенціалом, можуть належати до різних складових навчально-виховного процесу, але, на наш погляд, вони повинні бути мотивовані й орієнтовані на конкретного вчителя, який працює в конкретній школі з конкретними учнями [37, с. 16].

Експериментальна робота в сфері освіти України спрямована на впровадження інноваційних підходів до навчання та вдосконалення навчального процесу з метою забезпечення якісної освіти, що відповідає сучасним вимогам та потребам суспільства. Педагогічна практика показує, що освітній простір сьогодні стає все більш динамічним, відкритим для нововведень і змін, що привносяться прискореним інформаційно-технологічним розвитком сучасного суспільства.

Як наголошує О. Калінська, «Інноваційна діяльність педагогів у сучасній освіті стає найважливішою складовою освітнього процесу [12].

Основною метою експериментів є визначення властивостей об'єктів дослідження та перевірка справедливості гіпотез і на цій основі широке вивчення теми наукового дослідження [4].

Услід за Важинським С. Е. та Щербак Т. І. ми розглянемо методичний експеримент як проведення у визначених умовах серії дослідів для спостереження за станом об'єкта дослідження, які дозволяють стежити за його змінами і відтворювати їх кожний раз під час повторення дослідів.

Ми зауважуємо, що необхідно дотримуватись певних умов до проведення експерименту: чітко сформулювати мету, визначити об'єкт вивчення (метод, прийоми, педагогічну технологію) та суб'єкт (здобувачі, вчителі, експериментальна група контрольна група); визначити часовий обсяг експерименту; критерії оцінки результатів; забезпечити відповідність експерименту етичним стандартам, включаючи згоду учасників; розробити і використовувати конкретні інструменти для збору даних, які дозволять об'єктивно оцінити результати експерименту та визначити методи статистичного аналізу, які будуть використовуватися для обробки отриманих результатів і виведення висновків.

Педагогічний експеримент повинен відбуватись за певною послідовністю: розпочинається послідовність педагогічного експерименту з початкового (вхідного) дослідження, наступний крок – визначення аналізу форм, засобів і методів, які використовуються в практиці. Третій крок – проміжне дослідження та проведення дослідження з метою формування наукової гіпотези та розробка експериментальних чинників. Закінчується завершальним дослідженням з метою впровадження експериментальних чинників, узагальнення результатів дослідження та розробкою практичних рекомендацій.

Ми використовували констатуючий експеримент (контролюючий, практичний), який передбачає перевірку вже наявних знань про той чи інший факт, явище, наприклад, у нових умовах, з іншим віковим контингентом.

Природний експеримент, що характеризується незначними змінами звичайних умов навчання і виховання, може бути не помічений його учасниками. Він проводиться (проводився) у звичайних для учнів умовах, без зміни складу класу, без спеціального відбору здобувачів.

Відносини між учнями та учителями, що складаються під час творчої діяльності в процесі навчання, є важливим джерелом стимулювання розвитку творчих здібностей учнів [34, с.23].

Під час початкового (вихідного) дослідження визначають стан проблеми, аналізують традиційні форми проведення занять, застосовують засоби навчання та тренування. Завданням проміжного дослідження є формування наукової гіпотези, розробка експериментальних чинників (нових критеріїв контролю, засобів тренування, методів, тренувальних чи навчальних програм тощо).

Основною метою завершального дослідження є впровадження експериментальних чинників і узагальнення результатів дослідження. У процесі цього етапу дослідження розробляються висновки й практичні рекомендації, які спрямовані на підвищення ефективності навчально-тренувального процесу. Залежно від мети педагогічний експеримент (ПЕ) може бути перетворюючий і констатуючий. Відповідно до проведення – природним (закритим та відкритим) [34].

Аналіз сутності поняття «інновація» свідчить про його багатоаспектне використання. Мультимодальний підхід для роботи на уроках у старшій школі розглядає різноманітні способи вираження та сприйняття інформації. Використання інноваційних технологій дозволяє впроваджувати диференційовані медіаформати: відео, аудіо, графіку для залучення чуттєвих каналів та розвитку творчого мислення. Це не просто впровадження нових технологій чи продуктів, але й процес, спрямований на створення та

впровадження чого-небудь нового і корисного, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу. Інновації можуть виявлятися у формі нових ідей, методів, організаційних змін чи вдосконалення існуючих систем. Важливим аспектом є те, що інновації сприяють розвитку та прогресу, будучи динамічним чинником у соціальних, економічних та технологічних сферах. Це також передбачає необхідність адаптації до змін та виявлення нових можливостей для вдосконалення процесів та результатів. Інновації можуть бути розглядані з точки зору якісного стрибка в передових технологіях, так і в контексті творчого підходу до вирішення проблем. Здатність до інноваційного мислення та впровадження новаторських рішень стає ключовим фактором для підтримки конкурентоспроможності та утримання лідерства в сучасному світі.

Грунтуючись на наукових поглядах сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників, ми схарактеризували теоретичні основи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури та довели, що вони сприяють соціокультурному підходу щодо використання інноваційних технологій, які дозволяють інтегрувати різноманітні ресурси: літературні тексти, відеоматеріали та інтерактивні завдання з метою удосконалити навчальний процес та надати йому більш освітньої різноманітності та релевантності.

Нами розглянуто питання використання імерсивного середовища, що дозволяє розвивати критичне мислення в освітньому процесі та навчає аналізувати твір, використовуючи віртуальну реальність добувачів у старших класах. У старшокласників уже достатньо сформувались уявлення про певні події, явища та про художню літературу.

Завдяки використанню імерсивних технологій навчання, тобто створення середовища, де учні можуть буквально «погрузитися» у світ літературного твору та відчутти себе частиною історії і спостерігати події «з першого ряду», твір сприймається у більш масштабнішому розумінні художнього слова. Так, вивчаючи специфіку італійського Відродження, його

основні етапи та представників, учні дізнаються про твори як філософсько-художні цінності, які є синтезом Середньовічної культурної спадщини й утіленням ідей раннього Відродження.

Аналіз теоретичних джерел дав змогу визначити глибокі аспекти та ключові поняття, пов'язані з досліджуваною темою. Ретельний розгляд наукових публікацій виявив основні течії думок та підходів, що істотно впливають на розуміння проблеми. Комплексне вивчення літературних джерел дозволило врахувати різноманітні погляди вчених та експертів, що забезпечує більш повне уявлення про формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій.

Також аналіз теоретичних джерел вказав на прогалини в наявних дослідженнях та визначив нерозв'язані аспекти проблеми. Це створює можливість для подальших наукових досліджень та розвитку цього напрямку, сприяє розширенню знань та вдосконаленню методології досліджень у викладанні зарубіжної літератури у старших класах.

У межах дослідження проаналізовано психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення учнів, що займає важливе місце у вирішенні питань соціального середовища, у якому виросла дитина. Доведено, що воно є домінантою для розвитку творчого мислення старшокласників.

Насамперед ми стверджуємо, що мотиваційний момент у навчанні визначає не лише рівень уваги та зацікавленості здобувача освіти, але і має значущий вплив на його здатність досягати високих результатів. Ми впевнені, що стимулююча сила внутрішньої мотивації сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання, розвиває самодисципліну та сприяє особистісному зростанню.

При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості кожного старшокласника та створювати умови для розвитку його унікальних мотиваційних факторів. Розуміння цих аспектів допомагає вчителям та педагогам ефективно впливати на розвиток творчого мислення учнів та

вдосконалювати методи навчання на уроках зарубіжної літератури з використанням інноваційних технологій. Розгляд цих психолого-педагогічних аспектів стає важливим етапом в досягненні мети формування творчого мислення учнів.

Ефективним засобом вивчення зарубіжної літератури у старших класах є впровадження інтерактивних методів навчання, таких як групові обговорення, аналіз текстів у колективі, рольові ігри та проекти, спрямовані на залучення учнів до активної участі в процесі вивчення.

Використання мультимедійних ресурсів, аудіо та відеоматеріалів дозволяє зробити навчання цікавішим та доступнішим, сприяючи розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Крім того, поєднання вивчення літератури з історією, культурою та соціальними питаннями розширює горизонти учнів і робить процес навчання більш комплексним та стимулюючим.

Ми зауважуємо, що працюючи з учнями на уроці та в позакласний час, необхідно враховувати адаптацію здобувачів до освітнього процесу, до індивідуальних потреб старшокласників. Сучасні технології можуть бути пристосовані до різних рівнів навчальних досягнень учнів, надаючи можливість кожному учневі здобути знання на своєму рівні. Інформація щодо змісту літературних творів може краще залишатися в пам'яті, оскільки вона асоціюється з пригодами та емоціями, які творчо працюючі вчителі використовують на уроках, що допомагає підвищити залученість учнів до роботи, активізувати їхнє творче мислення та створює сприятливий контекст для результативності освітнього процесу.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

2.1. Поняття та значення креативного мислення у сучасній освіті

Креативне мислення – це здатність генерувати нові, оригінальні та цінні ідеї, які допомагають вирішувати проблеми та знаходити нестандартні рішення. Воно базується на творчому підході до мислення, що включає гнучкість, оригінальність, швидкість і здатність до деталізації. Основними елементами креативного мислення є пошук нових асоціацій, виявлення прихованих закономірностей і вміння працювати з уявою. Розвиток цього виду мислення підтримується через навчання, експериментування, свободу самовираження та створення сприятливого середовища. Креативне мислення є ключовою навичкою XXI століття, необхідною для успіху в бізнесі, освіті та науці.

Визначення креативного мислення, запропоновані різними дослідниками. Ще у 1960 році у статті «Thinking and creativity» Donald W. Taylor зауважив, що «Початкова проблема в дослідженнях креативного мислення полягає у визначенні, оскільки не існує єдиного загальновизнаного визначення терміну «креатив». Мої власні дослідження протягом останніх 10 років включали перш за все дослідження вирішення проблем, а також дослідження творчого мислення, а також прийняття рішень. На мій погляд, усі три ці сфери дослідження належать до більш загальної сфери мислення. Гілфорд (у цій монографії) стверджує, що вирішення проблем не є унітарним процесом. Я схильний погодитися, хоча, можливо, на основі різних критеріїв щодо того, що є унітарним» [75].

Johnathan R. Cromwell, Jennifer Haase, Gergana Vladova у статті «The creative thinking profile: Predicting intrinsic motivation based on preferences for different creative thinking styles» зауважують, що спираючись на теорії когнітивних стилів, розроблено нову шкалу, яка вимірює індивідуальні переваги трьох різних стилів творчого мислення, які автори називаємо

дивергентним мисленням, брикольургентним мисленням і емерджентним мисленням (2023) [76].

У 1962 році S. Mednick у статті «The associative basis of the creative process» стверджує, що процес креативного мислення базується на асоціаціях і передбачає знаходження нових рішень через схожість і посередництво (S. Mednick, 1962) [76].

За визначенням С. А. Медніка креативне мислення є процесом, складовими якого виявляються асоціативні елементи, інтегровані в нові поєднання, які можна вважати ефективними щодо успішності вирішення проблеми. Адже оригінальні варіанти її розв'язання починають генеруватись на більш пізніх етапах роботи над проблемою, а на стартових її етапах домінують шаблонні розв'язки. І лише після того, як інформаційний потенціал алгоритмічного характеру виявляється вичерпаним, здійснюється перехід до пошуку креативних розв'язків [73].

Креативне мислення є ключовим елементом сучасної освіти і вчені часто розглядають його як важливий інструмент для підготовки студентів до швидко змінюваного світу. Насамперед, необхідно звернути увагу на визначення креативного мислення: здатність генерувати нові та цінні ідеї, розв'язувати проблеми нестандартними методами та знаходити інноваційні підходи до завдань. Надзвичайно важлива роль креативного мислення у навчанні, що сприяє розвитку навичок вирішення проблем, стимулює інноваційність та адаптивність, підвищує інтерес студентів до навчання.

Для результативної роботи доречно впроваджувати методи заохочення, до яких відносяться відкриті запитання та дискусії, інтеграція міждисциплінарних підходів, проєктне та експериментальне навчання.

Звичайно, творчу роботу постійно супроводжують певні виклики такі як: необхідність зміни традиційної системи оцінювання та підготовка вчителів до інтеграції творчих завдань. Такий підхід робить креативне мислення необхідним для формування нового покоління, здатного до інновацій та адаптації в умовах глобалізації та технологічного прогресу.

Українські вчені активно досліджували та досліджують поняття та значення креативного мислення в сучасній освіті. Серед них можна виділити таких науковців: В. О. Сухомлинський довів, що «Творчість є щаблинкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця» [54]. Крім цього, за переконаннями вченого, творчість є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі. Педагог вважав, що завдяки творчості збагачується емоційне життя, розкриваються задатки, здібності, нахили. А ще творче натхнення, як людська потреба може принести людині щастя. На його думку, дуже важливо поєднувати в молодшому шкільному віці художню творчість із творчими елементами трудової діяльності [55].

Ничкало Н.Г. у своїй монографії звертається до виокремлених проблем щодо стратегічних завдань та основних напрямів реформування професійної освіти, підготовки педагогів нової генерації [44].

Креативне мислення являє собою здатність до розв'язання проблем та здійснення когнітивної діяльності шляхом застосування нестандартних і оригінальних підходів. Воно характеризується відмінністю від традиційних форм мислення завдяки вмінню ідентифікувати нові можливості, встановлювати нетривіальні зв'язки між елементами та генерувати інноваційні рішення. Воно визначається як процес створення нових та цінних ідей, що вимагає складної розумової діяльності і може бути описане через його продукти, процеси або вплив на навчання та вирішення проблем.

2.2. Основні компоненти моделі розвитку креативного мислення

Модель розвитку креативного мислення охоплює кілька ключових компонентів, кожен з яких сприяє формуванню та реалізації творчого потенціалу. Необхідно звернути увагу на когнітивну гнучкість, яка включає здатність адаптувати мислення до нових умов, змінювати підходи до

розв'язання завдань та обирати альтернативні стратегії; дивергентне мислення, яке передбачає генерування різноманітних ідей, знаходження нестандартних рішень і варіативність підходів до виконання завдань.

Основні компоненти моделі розвитку креативного мислення формують інтегровану основу для розвитку творчого потенціалу особистості. Дивергентне мислення є ключовим елементом, що забезпечує здатність генерувати широкий спектр ідей, альтернативних підходів і нестандартних рішень. Воно сприяє розширенню мисленнєвого простору та створює умови для інноваційної діяльності. Когнітивна гнучкість визначає вміння адаптуватися до нових умов, змінювати підходи до вирішення завдань і переосмислювати існуючі моделі мислення, що сприяє розвитку пластичності мислення, необхідної для інтеграції нових знань у структуру попереднього досвіду. Емоційна відкритість виявляється у готовності до прийняття нових ідей, експериментів і роботи в умовах невизначеності, яка знижує психологічні бар'єри, формуючи сприятливе середовище для ризикування та пошуку інноваційних рішень. Мотивація до творчості є внутрішньою рушійною силою, що базується на інтересі до творчої діяльності та прагненні до інновацій і підтримує довготривалий інтерес до вирішення складних завдань, забезпечуючи наполегливість і стійкість у досягненні цілей. Критичне мислення виконує функцію аналізу й оцінки ідей з точки зору їхньої якості, логіки й ефективності, що дозволяє виокремити перспективні рішення, забезпечуючи якісну селекцію та подальшу реалізацію ідей. Інформаційна грамотність забезпечує здатність ефективно шукати, аналізувати й використовувати інформацію для розв'язання проблем різного рівня складності та є необхідною умовою для успішного функціонування у сучасному інформаційному суспільстві.

Інтуїція виконує роль підсвідомого ресурсу, що дозволяє генерувати оригінальні ідеї та рішення в умовах обмеженої інформації або часу. Цей компонент підсилює здатність до творчого прориву та швидкого реагування на нетипові ситуації.

Компонент	Характеристика
Дивергентне мислення	Дозволяє продукувати різноманітні ідеї, знаходити альтернативні підходи та створювати нестандартні рішення, розширюючи мисленнєвий потенціал і сприяючи творчій активності
Когнітивна гнучкість	Полягає у здатності адаптуватися до змін, коригувати способи вирішення задач, переосмислювати старі підходи та інтегрувати нові знання у попередній досвід.
Емоційна відкритість	Характеризується готовністю сприймати нові ідеї, експериментувати та працювати в умовах невизначеності, сприяючи зменшенню психологічних бар'єрів і підтримуючи інноваційність.
Мотивація до творчості	Виступає внутрішнім стимулом, який ґрунтується на інтересі до творчого процесу, забезпечує наполегливість, стійкість і тривалу залученість у вирішення складних завдань.
Критичне мислення	Спрямоване на аналіз ідей, їхню перевірку на логічність, доцільність і ефективність, дозволяючи обирати найбільш перспективні варіанти для реалізації.
Інформаційна грамотність	Охоплює здатність шукати, оцінювати та використовувати інформацію для вирішення складних завдань, забезпечуючи ефективну діяльність у сучасному інформаційному середовищі.
Інтуїція	Виявляється у використанні підсвідомих ресурсів для створення новаторських ідей і рішень, що забезпечує творчі прориви й оперативність у нестандартних ситуаціях.

Сукупність вказаних компонентів створює динамічну систему, що забезпечує розвиток креативного мислення. Їхня взаємодія формує підґрунтя для творчого самовираження та інноваційної діяльності, що є ключовими характеристиками сучасної особистості.

Важливу роль відграє мотивація, як внутрішня (інтерес до процесу), так і зовнішня (визнання, винагорода), вона стимулює активність і бажання експериментувати; емоційна стійкість, що допомагає подолати страх невдачі, сприяє збереженню зосередженості та позитивного налаштування під час виконання творчих завдань. Інтеграція знань і досвіду, що надає можливість розвитку креативного мислення саме завдяки використанню

міждисциплінарних знань і практичному застосуванню отриманого досвіду спонукає до взаємодії та співпраці між колективами або членами соціуму.

Та, як результат, – рефлексія аналіз власного мислення, оцінка результатів творчої діяльності та пошук шляхів для вдосконалення.

Таким чином, модель розвитку креативного мислення є багатокомпонентною і передбачає гармонійний розвиток когнітивних, емоційних і мотиваційних складових.

Проаналізувавши моделі розвитку креативного мислення, ми пропонуємо основні компоненти моделі розвитку креативного мислення (Таблиця 2.1., розроблена автором).

Основні компоненти моделі розвитку креативного мислення

Таблиця 2.1.

	Компонент	Опис
1	Гнучкість мислення	Здатність адаптуватися до нових ідей та ситуацій, змінюючи підхід до вирішення задач.
2	Оригінальність	Створення нових, нестандартних ідей, які не є звичними чи очікуваними.
3	Аналіз і синтез	Здатність аналізувати різні елементи інформації та поєднувати їх у нові структури чи ідеї.
4	Уява	Можливість створювати образи та ідеї, яких немає в реальному світі.
5	Ризик і експерименти	Відкритість до спроб і помилок, готовність випробувати нові підходи та методи.
6	Критичне мислення	Здатність оцінювати та перевіряти власні ідеї та ідеї інших для того, щоб удосконалити їх.
7	Мотивація	Внутрішнє прагнення до досягнення результату та розвитку, що сприяє постійному пошуку нових ідей.
8	Колективна взаємодія	Спільна робота з іншими для генерації нових ідей та розв'язання проблем.

Отже, розвиток креативного мислення є складним і багатограним процесом, який охоплює кілька ключових компонентів. По-перше, це стимулювання когнітивної гнучкості, що сприяє формуванню здатності до адаптації та пошуку нових рішень. По-друге, важливу роль відіграє розвиток

дивергентного мислення, яке дозволяє створювати оригінальні ідеї та підходи. По-третє, не менш значущим є формування мотивації та емоційної стійкості, що забезпечує стійкий інтерес до вирішення творчих завдань. Крім того, розвиток креативного мислення передбачає інтеграцію міждисциплінарних знань і використання інноваційних підходів, що сприяють розширенню меж традиційних моделей мислення. Таким чином, цей процес потребує систематичного підходу та врахування індивідуальних особливостей, що забезпечує комплексне формування креативного потенціалу. Важливими аспектами є гнучкість мислення, оригінальність, увага, аналіз і синтез, а також готовність до ризику та експериментів. Критичне мислення допомагає оцінювати і вдосконалювати ідеї, тоді як мотивація та колективна взаємодія створюють необхідні умови для постійного творчого зростання. Таким чином, усі ці компоненти взаємно доповнюють один одного, сприяючи розвитку креативного потенціалу особистості.

2.3. Переваги та виклики впровадження моделі розвитку креативного мислення

Розвиток креативного мислення стає ключовою навичкою в сучасному світі, який характеризується швидкими змінами та необхідністю інновацій. Ефективне впровадження моделей розвитку креативного мислення може сприяти успішності як індивідуумів, так і організацій, але супроводжується рядом викликів. У цьому тексті розглянемо переваги та виклики таких моделей із використанням наукових джерел.

Переваги впровадження моделей розвитку креативного мислення полягають у підвищенні інноваційного потенціалу особистості.

Моделі розвитку креативного мислення дозволяють організаціям покращувати інноваційні процеси, інтегруючи креативність на рівні команд і окремих осіб. Розвиток когнітивної гнучкості спрямовані на розвиток креативного мислення, можуть значно покращити когнітивну гнучкість і

здатність до творчого вирішення проблем. Поліпшення співпраці та динаміки в групах, навчальні моделі зі спільного обміну інформацією, сприяють кращій комунікації, зниженню конфліктів і зростанню інклюзивності в командах.

Необхідно зауважити, що розвиток освітнього потенціалу, інтеграція моделей креативного мислення в навчальні програми сприяє не лише розвитку окремих навичок, а й зміні підходів до вирішення завдань у студентів, формуючи глибше розуміння інноваційного процесу

Виклики впровадження моделей розвитку креативного мислення потребують змін в організаційній культурі, що може зустріти супротив з боку співробітників або керівників. Наприклад, індивідуалізм і страх перед помилками можуть гальмувати розвиток креативності в організаціях.

Розробка та впровадження моделей вимагає значних ресурсів, як фінансових, так і людських. Це може бути складно для малих і середніх підприємств, які стикаються з обмеженим бюджетом.

Визначення та оцінка результатів впровадження моделей часто викликає труднощі, оскільки креативність є суб'єктивним поняттям. Нові підходи до вимірювання, такі як спектри конвенціональності, намагаються подолати ці виклики. Враховуючи ці фактори, виникає потреба в спеціалізованій підготовці викладачів. У навчальних закладах успішне впровадження моделей залежить від кваліфікації викладачів, які повинні мати знання та навички для розвитку креативності у студентів [69].

Складність адаптації моделей до різних контекстів може зумовлюватися їхньою початковою орієнтацією на специфіку окремої галузі чи культури, що призводить до неефективності в інших ситуаціях. Для подолання цієї проблеми необхідно здійснювати доопрацювання моделей, що вимагає додаткових витрат часу та ресурсів на їх адаптацію до конкретних умов.

Отже, впровадження моделей розвитку креативного мислення має значні переваги, включаючи підвищення інноваційного потенціалу,

розвиток когнітивної гнучкості та покращення командної роботи. Проте це пов'язано з викликами, такими як організаційні бар'єри, обмежені ресурси та складність оцінки ефективності. Успішна адаптація моделей залежить від готовності організацій і освітніх установ до змін і інвестицій у їх розвиток.

Серед основних викликів, з якими стикаються педагоги, особливе значення мають два ключові аспекти: необхідність професійної підготовки та адаптація навчальних програм.

Професійна підготовка вимагає від педагогів оволодіння сучасними методиками і технологіями навчання, що сприяють розвитку креативного мислення в учнів. Адаптація навчальних програм передбачає інтеграцію інноваційних підходів до змісту і структури освітнього процесу, що дозволяє ефективно реагувати на динамічні зміни в суспільстві та освіті.

Стратегії подолання труднощів сучасної школи полягають у впровадженні інноваційних підходів до організації навчального процесу, що включають використання інтерактивних методів навчання, розвиток професійних компетентностей педагогів, інтеграцію цифрових технологій у навчальні програми та забезпечення гнучкості освітніх моделей. Крім того, важливим є впровадження системи безперервного моніторингу ефективності освітніх практик і адаптації до швидких змін у соціальному та технологічному середовищі [6].

Обмеженість часу перешкоджає ґрунтовному вивченню ключових тем і авторів, що, у свою чергу, знижує ефективність формування літературної компетентності учнів та їхньої здатності розуміти і цінувати багатогранність світової літератури.

Кількість годин, відведених на вивчення зарубіжної літератури, не дозволяє приділити достатню увагу глибокому аналізу ключових тем, ідей та творчості провідних авторів, які формують основу світового літературного процесу. У результаті, учні не отримують повного уявлення про художні, історичні та культурні контексти, які необхідні для комплексного розуміння літературних творів. Це знижує їхню літературну

компетентність, яка включає навички аналізу текстів, розпізнавання символіки, розуміння жанрової специфіки та естетичних особливостей творів.

Відсутність такого підходу також ускладнює формування цілісного погляду на літературну спадщину, що обмежує здатність учнів цінувати багатогранність культурного надбання різних народів і епох.

РОЗДІЛ 3

ДІАГНОСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Розробка методичних матеріалів та мотиваційних блоків конспектів уроків для програмових творів з урахуванням їх родової специфіки

У методичних рекомендаціях щодо викладання української мови і літератури, зарубіжної літератури для 5–6 та 7–11 класів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 н.р. від 21 серпня 2023 року зазначається, що у 10-11 класах у кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового. Контрольні класні твори пропонуємо виконувати у формі есе, міні-творів з метою розкриття певної проблеми чи образу програмового тексту тощо. Це розвиватиме самостійне творче мислення учнів/учениць і дасть їм можливість виконати роботу протягом одного уроку.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо викладання української та зарубіжної літератури», доцільно визначити різні форми контрольних робіт з розвитку мовлення, які варто застосовувати на уроках зарубіжної літератури, зокрема такі як складання оповідання або казки за прислів'ям; добір прислів'їв, крилатих виразів, фразеологічних зворотів, що виражають головну ідею твору; уведення власних описів в інтер'єр, портрет, пейзаж у творі; усний переказ оповідання, епізоду твору; твір-характеристика персонажа; написання асоціативного етюду, викликаного певним художнім образом; написання вітального слова на честь літературного героя, автора тощо; твір-опис за картиною; складання тез літературно-критичної статті (параграфа підручника); підготовка проєкту (з можливим використанням мультимедійних технологій) – індивідуального чи колективного – з метою представлення життєвого і творчого шляху, естетичних уподобань письменника тощо; складання анкети головного героя, цитатних

характеристик, конспекту, рецензії, анотації; написання реферату; ідейно-художній аналіз поетичного чи прозового твору; написання листа авторові улюбленої книжки; інсценізація твору (конкурс на кращу інсценізацію уривка твору), підготовка рекламних роликів та літературних білбордів, буктрейлерів та презентацій, колажів та летбуків, пазлів і ментальних карт, ілюстрацій та коміксів; створення віртуальних сторінок письменників у соціальних мережах, акаунтів літературних персонажів, листів-звернень, відеолістів тощо. Оцінювання результатів навчальної діяльності може здійснюватися в синхронному або асинхронному режимі. Синхронний режим дозволяє забезпечити більш об'єктивне оцінювання, проте вимагає відповідного технічного забезпечення у вчителя та всіх учнів/учениць.

Асинхронний режим є більш гнучким у застосуванні, оскільки учні/учениці можуть виконувати завдання у зручний час, проте є менш об'єктивним та відбувається за власним графіком та власному темпі. Навчальна та методична література із зарубіжної літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації зміст освіти» [26, 27].

У 2023/2024 навчальному році вивчення зарубіжної літератури у 10 -11 класах відбувається за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН від 03.08.2022 № 698 .

Основним джерелом для роботи на уроці як для вчителя, так і для учня є підручник. Аналіз наукової та навчальної літератури дає змогу зробити висновок, що актуальне ще десятиліття тому твердження О. Бандури про те, що підручник повинен «бути не тільки джерелом знань, а й робочою книгою, яка вчить школярів самостійно осмислювати і міцно запам'ятовувати навчальний матеріал і здобувати нові відомості самостійно, мобілізує і спрямовує їхні розумові зусилля у потрібне русло» [2, с. 12], має поступитися новому розумінню підручника, яке передбачатиме, за словами

А. Фасолі, «формування особистісних функцій учня, його суб'єктності як читача, вироблення читацьких якостей і вмінь» [61].

Підручник Ніколенко О.М. відповідає чинній програмі із зарубіжної літератури для 10-11 класів (2017, рівень стандарту). У виданні висвітлено провідні тенденції літературного процесу ХХ–ХХІ ст., розвиток художніх напрямів і течій, здобутки національних літератур світу, представлено в контексті історії, філософії, культури й мистецтва.

Підручник створений на основі компетентнісного підходу. До розділів подано художні тексти (цілісно або ключові епізоди з коментарями), а також посилання на інтернет-ресурси, де розміщені електронна хрестоматія, відеохрестоматія, аудіохрестоматія, експрес-уроки, фільмотека, мистецька галерея, мультимедійні презентації до літературних творів. Ми звернули увагу, що основою для календарно-тематичного планування уроків зарубіжної літератури є чинні навчальні програми.

Учитель має право самостійно розподіляти години на текстуальне вивчення творів, розвиток мовлення, позакласне читання, ураховуючи визначену кількість годин на опрацювання конкретного розділу. Він має змогу вільно і творчо підійти до організації навчальної діяльності на уроках зарубіжної літератури з урахуванням конкретних умов викладання, читацьких інтересів учнів.

Підручник зарубіжної літератури для 11 класу, рівня стандарт, авторства Ковбасенка Ю.І. знайомить учнів із творчістю видатних письменників різних епох та країн. У посібнику висвітлюються ключові аспекти літературних процесів, важливі художні течії, а також аналізуються основні твори класиків світової літератури. Учні мають можливість ознайомитися з життєвим і творчим шляхом авторів, розглянути еволюцію літературних жанрів і напрямків, а також поглибити свої знання про вплив культурно-історичних умов на розвиток художньої творчості. Завдяки різноманітним завданням та запитанням, підручник сприяє розвитку критичного мислення та літературного аналізу.

Традиційно підручник для старшої школи складається з двох основних блоків – теоретичного та аналітичного. Матеріали теоретичного блоку покликані допомогти учням розібратися з різноманітними явищами художньої літератури, зрозуміти їх взаємодію, осмислити художні твори. За нових умов важливо, щоб матеріали теоретичного блоку для формування основ ключових і предметних компетентностей (історичні огляди, розповіді про різні культурні епохи, презентація мистецьких досягнень доби і найвідоміших авторів, огляд їхньої творчості, літературно-критичні матеріали, інтермедіальна інформація тощо) забезпечували концентричне розширення компетентностей (нарощування знань, умінь, навичок) [**Error! Reference source not found.**].

Аналізуючи методичні матеріали, насамперед необхідно зупинитись на підручнику. Саме з нього починається робота в класі. Кожна частина, розділ або блок має чітку мету, завдання, матеріал для самостійної роботи, для творчої діяльності учнів та для самоконтролю. Підручник або хрестоматія є ключовим джерелом базових знань та основних концепцій, які стануть фундаментом у подальшому вивченні теми. Приділяючи увагу основним розділам та методам, викладеним у підручнику, можна отримати чітке розуміння теоретичної бази та методології, що є важливим етапом для подальшої успішної роботи чи навчання. Використання схем, таблиць допомагають упроваджувати і цифрові ресурси для виконання дослідницької роботи вдома.

Методичну роботу з підручником доцільно організовувати таким чином, щоб учні мали можливість активно взаємодіяти із уміщеним у ньому матеріалом. Застосовуючи різноманітні методи індивідуальної та групової роботи, учителі можуть створити стимулююче навчальне середовище. Поєднання вивчення теорії з практичними завданнями сприяє кращому засвоєнню матеріалу, а також розвиває критичне мислення та навички самостійної роботи. Важливо забезпечити відкритий діалог із учнями, щоб стимулювати їхню зацікавленість та сприяти активній участі в процесі

навчання. У цьому допомагають рубрики підручника «Оцінки та обговорення», «Література і культура», «Україна і світ», «Розмірковуємо над прочитаним».

Для виявлення думки учнів щодо впровадження інноваційних технологій в освітній процес було проведено анкетування серед учнів 11 класів Мукачівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 імені Т.Г. Шевченка (базова школа) та Мукачівського ліцею №6 (у зв'язку з наявністю лише одного одинадцятого класу в ЗОШ № 2). (Додаток А).

На основі отриманих результатів анкетування зроблено такі висновки:

1. Більшість респондентів позитивно оцінюють використання інноваційних технологій у навчанні, зазначаючи, що вони сприяють підвищенню мотивації та зацікавленості в навчальному процесі.

2. Значна частина учнів підкреслила, що впровадження технологій дозволяє більш ефективно засвоювати матеріал завдяки візуалізації та інтерактивним методам навчання.

3. Проте, частина респондентів висловила занепокоєння з приводу можливого надмірного використання технологій, яке може відволікати від основного матеріалу та викликати перенавантаження інформацією.

4. Учні також відзначили важливість відповідної технічної підготовки вчителів для успішної реалізації інноваційних технологій у навчальному процесі.

5. Респонденти відмітили, що інноваційні форми навчання передбачають роботу в групах/парах, що сприяє покращенню соціальних навичок учнів.

6. Нові форми роботи спонукають обмінюватися ідеями, співпрацювати над проектами, розвивати комунікативні навички, що робило процес навчання не лише продуктивним, а й цікавим і насиченим взаємодією.

З метою активізації процесу формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій було розроблено окремі етапи планів-конспектів уроків, що

враховують жанрово-родову специфіку художніх творів у 11 класах. Такий підхід забезпечує інтеграцію сучасних освітніх технологій у навчальний процес, сприяючи розвитку аналітичних здібностей, критичного мислення та творчої активності учнів, а також поглибленню їх розуміння літературних творів.

Робота в мотиваційному блоці спрямована на усвідомлення того, заради чого варто вчитись і що спонукає до навчання. Опишемо основний зміст мотивів, які формуються: (що формувати? що розвивати?). (Таблиця 2.1).

Таблиця 3.1

Зміст розвитку освітньої мотивації здобувачів

ВИДИ МОТИВІВ	
Пізнавальні. Їх характеризує спрямованість на зміст навчального предмета	Соціальні. Для них властива спрямованість на іншу людину, на соціальну значущість навчальних дій
РІВНІ МОТИВІВ	
Широкі пізнавальні, навчально-пізнавальні мотиви самоосвіти	Широкі соціальні та вузько соціальні (позитивні) мотиви соціального співробітництва
ЯКОСТІ МОТИВІВ	
Змістовні. Усвідомленість, самостійність, дієвість, ступінь поширення	Динамічні. Стійкість, сила, виразність, переключення, емоційне забарвлення
ПРОЯВИ МОТИВІВ	
У прагненні до одержання нової інформації, у пошуку рішень задач, в успішності та відвідуваності занять, у прагненні до завдань заниженої чи підвищеної складності	У вчинках, що свідчать про обов'язок і відповідальність; у прагненні до контактів, співробітництва; в ініціативі та допомозі одноліткам

Необхідно створювати ситуації, у яких різні за спрямованістю мотиви можуть проявитись, – створювати умови супідрядності мотивів, тобто їх «боротьби», ситуації реального вибору [32].

Ми розробили всі структурні складові конспекту уроку:

- ❖ підготовка до сприйняття;
- ❖ актуалізація опорних знань;
- ❖ вивчення нової теми;

- ❖ робота з підручником;
- ❖ творча робота учнів на уроці;
- ❖ підсумковий етап уроку.

З метою виконання наміченої мети ми зупинимось на всіх літературних жанрах художнього твору: епос, лірика, драма, тобто з огляду на їх родову специфіку.

Пропонуємо окремі етапи планів-конспектів уроків з вивчення художніх творів, враховуючи їх жанрово-родову специфіку.

Приклад 1.

Рекомендуємо методичну розробку, у нашому випадку, **мотиваційного блоку**, для вчителів зарубіжної літератури у 11 класі з використанням онлайн-ресурсів при вивченні роману Ф.Кафки «Перевтілення».

Етап уроку «Підготовка до сприйняття» ми пропонуємо розпочати з перегляду однохвилинного медіатексту, зворушливого відео про сім'ю [77].

Наступним кроком є обговорення змісту відео. Учням пропонуємо такі запитання:

1. Про що ви думали, коли переглядали медіатекст?
2. Що для людини є найважливішим у житті?
3. Як діти ставилися до свого батька?
4. Що примусило їх усіх зібратися в сімейному колі?
5. Які почуття виникли у них стосовно батькового рішення?

Обговоривши відео, рекомендуємо учням скласти асоціативний куц до змісту фільму (сім'я, батьки, родина, спокій, затишок, любов, комфорт ...)

Орієнтовні відповіді можуть бути такими: необхідна складова для кожної людини – сім'я, але іноді, на жаль, не кожна людина відчуває захист, тепло та любов від членів своєї родини.

Учні самостійно роблять висновок: саме така родина, яка не цінує сімейні стосунки, зображена у творі Ф. Кафки «Перевтілення».

Приклад 2.

Наступний етап, «Вивчення нового матеріалу», рекомендуємо розпочати з бесіди над складнощами людських стосунків, які нам допоможуть розкрити герої твору. Використовуємо «заздалегідь підготовлені питання»:

1. Як вплинула зміна образу Грегора Замзи на його психологічний стан та самоприйняття?
2. Які внутрішні конфлікти та психологічні труднощі виникають у Грегора Замзи, коли він реалізовує свою нову природну форму?
3. Як взаємодіє психологічний стан Грегора з його стосунками з оточуючими, зокрема сім'єю та колегами?
4. Які психологічні аспекти виражаються у внутрішньому конфлікті Грегора між його власними бажаннями та соціальними очікуваннями?
5. Які можливі психологічні трансформації пройшов Грегор Замза під час подій оповідання і як це вплинуло на сприйняття ним самого себе та навколишнього світу?

Психологічний аналіз Грегора Замзи розпочинається вивченням його внутрішнього світу, роздумів, емоцій, та мотивацій, що дозволяє розкрити глибину та комплексність його характеру. У цьому процесі важливо звертати увагу на динаміку внутрішнього розвитку героя, а також на вплив зовнішніх чинників на його психічний стан. Аналізуючи психологічні аспекти літературного образу, ми можемо краще розуміти авторські наміри, а також взаємозв'язки між персонажами. Мати, батько, сестра – це рідні люди, заради яких він жив; мріяв, щоб сестра поступила у консерваторію, щоб батьки ніде не працювали і жили заради свого ж задоволення. Він ніяк не чекав від них «ніж у спину», ніяк не міг знайти силу пережити зраду сім'ї.

Після психоаналізу героя учні самостійно можуть створити інноваційний продукт: відтворити внутрішні монологи Грегора, думки сестри, матері, батька та служниці.

Пропонуємо схему аналізу прозового твору.

При аналізі прозових творів акценти зміщуються на образи, систему образів, конфлікт, тематику, повноцінність і багатогранність образів тощо, а тому рекомендуємо приблизно такі схеми (параметри) аналізу.

1. Жанр твору.
2. Проблема та ідея твору.
3. Тема.
4. Якими основними засобами й прийомами творяться образи чи характери людей.
5. Характери чи образи основних персонажів (героя й антигероя повніше).
6. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Приклад 3.

Наступний мотиваційний блок присвячений драмі Моріса Метерлінка «Синій птах», яка вивчається у 10 класі.

Рекомендуємо етап уроку «Актуалізація опорних знань». Пропонуємо перелік творчих завдань.

1. Створити короткий міні-есе або монолог, в якому ви виражаєте свої особисті враження від ознайомлення з драмою Метерлінка «Синій птах». Виділіть основні емоції та враження, які відчували під час читання.
2. Створіть короткий діалог між головними персонажами драми «Синій птах». Зосередьтеся на ключових моментах, що вплинули на подальший розвиток подій.
3. Створіть віршовану міні-п'єсу або рольову гру, яка відображає ключовий конфлікт чи тему, наявні в драмі «Синій птах». Використайте власні творчі рішення та засоби виразності.
4. Розгляньте один із символів або метафор у драмі, наприклад, сам Синій птах. Спробуйте створити власний образ чи алегорію, яка б відображала ваше розуміння та сприйняття цього символу.

5. Проведіть «гарячий стіл» або дебати, обговорюючи різні тлумачення або інтерпретації ключових сцен чи поведінки персонажів у драмі «Синій птах».

Приклад 4.

Наступний етап уроку «Робота з підручником», мета якого полягає у перевірці розуміння основних концепцій та ключових моментів драми «Синій птах». Здобувачі звернуться до тексту, визначаючи важливі деталі, аналізуючи діалоги персонажів та розвиваючи власні інтерпретації сцен. Під час цього етапу також можливе обговорення та обмін думками між учнями, що сприятиме глибшому розумінню тексту та спільній побудові тлумачень.

1. Як уявляєте фею, яка з'явилася в хатинці дроворуба? (знайдіть опис у тексті).
2. Яким чином діти уявляли собі прекрасну й світлу дівчину з довгим, прозорим, сліпуче-яскравим покривалом? (зачитайте).
3. Хто, на думку Кішки, був «єдиним володарем світу» до приходу Людини? Як Кішка називає Людину? (підтвердіть свою думку цитатами).
4. Яке враження справили на Тільтіля створіння без очей у Палаці Ночі, коли він зазирнув за двері таємниць? (зачитайте).
5. Як Блакитні Діти з Царства Майбутнього потрапляють на Землю? (доведіть свою думку текстом).
6. Назвіть винаходи Дітей з Царства Майбутнього, які залишили враження (зачитайте уривок з тексту).
7. Які зміни сталися з Тільтілем і Мітілем? (знайдіть у тексті відповідь на питання).
8. Що символізує образ Душі Світла у п'єсі «Синій птах» М. Метерлінка? (доведіть свої слова текстом).
9. Чому саме «синій»? (зачитайте пояснення з тексту).

10. Чому «птах»? (підтвердіть словами автора п'єси).

Аналізуючи прозовий твір, ми розглянули такі два етапи уроку, як «Підготовка до сприйняття» та «Вивчення нової теми».

Досліджуючи драматичні твори, ми розібрали етапи «Актуалізація опорних знань» і «Робота з підручником».

Пропонуємо схему розбору драматичного твору.

Драматичний твір аналізується особливо уважно і нетрадиційно:

1. Незалежно від того, як написана п'єса, – віршованою мовою чи прозовою, акценти тут відрізняються від акцентів аналізу творів поезії і прози:
2. Оскільки в п'єсі говорять здебільшого дійові особи, особлива увага приділяється саме їх мові;
3. Виходячи з того, що драматургія – це передовсім дія і протидія людей, слід особливу увагу приділити конфлікту;
4. Оскільки в драматургії жанри визначають передовсім за тим, який характер має конфлікт (трагічний, драматичний чи комічний), необхідно особливо глибоко й обґрунтовано визначити жанр твору.
5. Жанр твору в драматургії визначається окремо ще й з урахуванням його форми та змісту.

Приклад 5.

Третій за жанровою специфікою твір – ліричний. Схарактеризуємо поезію Волта Вітмена та етапи уроку «Творча робота» та «Підсумок уроку».

Для творчої роботи пропонуємо учням роботу під назвою «Броунівський рух»: ідейно-тематичний зміст та композиція збірки «Листя трави».

Метод «Броунівський рух» включає переміщення учнів (членів груп) для збору інформації за визначеною темою, дозволяючи їм ефективно опрацювати значний обсяг навчального матеріалу протягом короткого періоду часу.

Учні розділені на 3-5 груп, які називаються «домашніми». Кожна група працює зі своєю інформаційною карткою. Завдання «домашніх» груп

включає опрацювання передбаченої інформації та її освоєння на рівні, достатньому для обміну нею з іншими групами. Представник кожної «домашньої групи» ділиться своїми знаннями з іншими «домашніми групами».

Після виконання завдання «учні-експерти» (представники «домашніх груп») усно презентують класу основний зміст отриманої інформації.

Приклад 6.

Етап уроку «Підсумок уроку» має на меті систематизацію та узагальнення отриманих учнями знань, а також рефлексію навчального процесу. На цьому етапі учні мають можливість висловити власні враження від вивчення матеріалу, визначити труднощі чи невизначені питання, які залишилися, а також обговорити важливі концепції та ідеї.

Під час підсумкового етапу можуть проводитися обговорення ключових моментів уроку, виокремлення основних висновків, а також створення плану подальших дій для глибшого засвоєння теми. Важливо враховувати погляди кожного учня, створюючи атмосферу взаєморозуміння та підтримки.

Завдання для роботи полягає в організації практичної роботи з використанням елементів компаративного аналізу. Необхідно порівняти збірки Вітмена «Листя трави» та «Кобзаря» Т. Г. Шевченка і дати відповідь на запитання: чим збірка Вітмена «Листя трави» може привабити нас, українців?

Результативними будуть вважатися такі методичні форми та прийоми роботи з підручником у старших класах, як систематичне використання інтерактивних методів, створення кроссенсів, які спрямовані на залучення учнів до активного обговорення та обміну думками. Ефективна використання рольових ігор, проектно-орієнтованих завдань та інтерактивних вправ допомагає створити атмосферу практичності та зацікавленості у навчанні. Також важливо враховувати індивідуальні особливості учнів, надаючи їм

можливість для самостійного вибору завдань та робочих тем, що сприятиме більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Пропонуємо схему аналізу поезії (ліричного твору)

Будь-який вірш, пісню, сонет можна аналізувати за таким зразком:

1. Назва.
2. Епіграф.
3. Розмір і система віршування.
4. Засоби творення – мовні, мовно-поетичні.
5. Рід літератури.
6. Найвиразніші засоби образності, образи й характери людей чи суспільних (природних) явищ тощо.
7. Тема, проблема, ідея твору.
8. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Аналіз художніх творів розвиває в учнів старших класів критичне мислення, сприяє розвитку естетичного смаку та розширенню літературної грамотності. Вивчення та розгляд творів мистецтва допомагає розкрити різні аспекти людського досвіду та формує розуміння глибини людських почуттів й емоцій, що, в свою чергу, сприяє формуванню емпатії та розширенню світогляду учнів. При цьому аналіз художніх творів допомагає учням розвивати аналітичні навички, виробляти уміння висловлювати власні думки та формулювати ідеї, а також виробляти навички критичної оцінки різножанрових творів мистецтва.

Після представлення розробленого методичного матеріалу, метою наступного підрозділу є описати процес організації та перебігу методичного експерименту, а також відстежити якісні зміни у рівні сформованості впровадження інноваційних форм роботи учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури.

Отже, є надзвичайно важливим визначити важливість впровадження інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури та їх роль у формуванні творчого мислення учнів старшої школи; створити навчально-

методичні матеріали для учнів старшої школи; окреслити характерні риси інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури; дослідити вплив впровадження інноваційних методів на розвиток творчого мислення старшокласників.

Дослідження включає порівняльний аналіз результатів навчання, досягнутих за допомогою інноваційних технологій та традиційних методів, що дасть змогу оцінити їхню ефективність і доцільність впровадження в сучасну освітню практику.

3.2. Організація та перебіг педагогічного експерименту

Метою нашого дослідження було розробити можливості формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури шляхом впровадження інноваційних технологій та експериментально оцінити їх ефективність.

Передбачалося, що застосування інноваційних методів навчання сприятиме значному вдосконаленню навичок творчого мислення у старшокласників.

Відповідно, сутність нашого дослідження полягає в апробації інноваційних технологій навчання, представлених у підрозділі 2.1, з метою підтвердження їхнього позитивного впливу на розвиток творчих здібностей учнів.

Дослідження спрямоване на те, щоб дослідити та впровадити ефективні методики та підходи для формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури з використанням інноваційних технологій.

Зокрема, дослідження спрямоване на:

1. Впровадження інтерактивних методів навчання, таких як електронні платформи для колективної роботи, інтерактивні карти думок та онлайн-ресурси, які сприятимуть стимулюванню креативності.

2. Розробку системи уроків з акцентом на критичне мислення та вирішення проблем, де учні зможуть застосовувати отримані знання у нестандартних ситуаціях.
3. Застосування технологій віртуальної реальності (VR) для занурення в контекст літературних творів, що дозволить учням глибше зрозуміти текст і розвинути їхню творчу уяву.
4. Використання гейміфікації як засобу підвищення зацікавленості та активної участі учнів у навчальному процесі.
5. Впровадження інтерактивних методів навчання, таких як електронні платформи для колективної роботи, інтерактивні карти думок та онлайн-ресурси, які сприятимуть стимулюванню креативності.

Зміст дослідження полягає в апробації та впровадженні інноваційних технологій у світній процес на уроках зарубіжної літератури для учнів старших класів.

Проведене практичне дослідження класифікується як природний експеримент, оскільки воно реалізується в реальних умовах з формуванням контрольної та експериментальної груп.

Відповідно до визначеної мети дослідження, ми окреслили основні завдання дослідження:

1. Схарактеризувати теоретичні основи досліджуваної проблеми.
2. Організувати та провести експериментальне навчання, використовуючи розроблені завдання інноваційного спрямування з використанням сучасних методів та прийомів формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури.
3. Діагностувати стан сформованості використання інноваційних технологій розвитку творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури у порівнянні із застосуванням традиційних форм навчання.

Окреслені нами завдання мають практичний характер, який вимагає експериментальної перевірки. Аналіз та оцінка результатів

експериментальної роботи дозволить проаналізувати висновки про ефективність та необхідність використання інноваційних технологій з метою формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури з врахуванням навчального аспекту.

У процесі організації експериментальної роботи ми звернули увагу на такі ключові положення:

1. Визначення критеріїв та індикаторів розвитку творчого мислення, що є важливим щодо розробки чітких критеріїв, за якими відбувається оцінка рівня сформованості творчого мислення учнів.

2. Підбір інноваційних технологій навчання, де для ефективної реалізації експерименту були відібрані сучасні педагогічні технології, зокрема, технології проблемного навчання, проєктної діяльності та інтерактивних методів, які сприяють розвитку творчого мислення учнів.

3. Організація навчального процесу в експериментальних та контрольних групах, що є важливим аспектом порівняння результатів учнів, які навчалися за традиційною методикою, з тими, хто брав участь в експерименті з використанням інноваційних підходів.

4. Моніторинг та корекція методичних підходів.

5. Кількісно-якісний аналіз результатів, що під час обробки експериментальних даних використовувалися як кількісні методи аналізу, зокрема статистичне оброблення результатів тестування та анкетування учнів, так і якісні методи, які включали аналіз учнівських робіт, спостереження та інтерв'ю з учасниками експерименту.

Експериментальне дослідження відбувалось на основні вимоги до методичного експерименту.

Ми проводили природний експеримент з перевіркою знань на вході і на виході.

Ми організували та провели відповідно до вимог традиційного експерименту дослідну роботу, що складалася з 4 етапів:

1. Розробка програми експерименту.

2. Вибір засобів для проведення експерименту.
3. Проведення експерименту.
4. Обробка та аналіз експериментальних даних [26].

Мета розробки педагогічного експерименту уроків зарубіжної літератури у старших класах полягає у розвитку учнівського критичного мислення, аналізі та осмисленні текстів, покращенню якості знань учнів та вмінні формулювати власні погляди та думки.

Вивчення літератури різних країн дозволяє учням отримати інсайти у різноманіття культур, традицій та історій, що сприяє розширенню їхнього культурного світогляду. Через вивчення зарубіжної літератури учні можуть поліпшити свої мовні навички, розширити словниковий запас та вдосконалити граматичні вміння. Твори зарубіжної літератури можуть бути корисними для виховання громадянської позиції, розуміння соціальних проблем, етичних питань та розвитку моральних цінностей.

Методичний експеримент дозволяє вчителям перевірити ефективність різних методик та підходів, а також адаптувати їх до конкретних потреб та особливостей учнів.

Вибір засобів для проведення експерименту залежить від обраної методики: використання сучасних засобів інформаційних технологій; віртуальних ресурсів, аудіо- та відеоматеріалів; використання творчих завдань; опрацювання анкет; проведення опитувань; оцінка емоційної та академічної реакції учнів та вчителів на нові методики; визначення критеріїв для оцінки навчальних досягнень (тестування, письмові роботи чи порт фоліо). Вибір цих засобів слід вирішувати з урахуванням конкретних особливостей учнів, доступності ресурсів та загальних освітніх цілей закладу.

Проведення експерименту проводиться в рамках наукового дослідження і має на меті перевірку гіпотези, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами; він є базою емпіричного підходу вивчення етапу рівня засвоєння знань.

Обробка та аналіз експериментальних даних дозволяє отримати результати експерименту обробити математично, згідно з вимогами статистичного математичного аналізу, та побудувати необхідні діаграми, графіки, таблиці; здійснити науковий аналіз впливу вибраних педагогічних методик на навчальний процес у старших класах.

Аналіз експериментальних даних дозволяє виявити тенденції у навчальному процесі, визначити можливі позитивні чи негативні зміни у навчальних досягненнях учнів. Крім того, він сприяє визначенню факторів, що впливають на результати та можливості адаптації педагогічних стратегій для досягнення більш ефективних педагогічних результатів.

Цей етап є ключовим для визначення того, які аспекти нововведень були найбільш успішними та які, можливо, потребують коригувань чи додаткових досліджень.

Аналіз даних є важливим інструментом для розробки рекомендацій для вчителів з метою покращення якості викладання та навчання.

Ураховуючи теоретичні положення, які були висвітлені нами в першому розділі щодо формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій, ґрунтуючись на доцільності застосування запропонованого комплексу завдань, ми висунули таку робочу гіпотезу: теоретичні та методичні засади формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури сприятиме формуванню творчого мислення учнів старшої школи, забезпечуючи стимулювання їхньої творчої активності, розвиток аналітичних та критичних навичок та підвищення інтересу до предмета шляхом покращення якості знань учнів.

Метою нашого експериментального навчання була перевірка достовірності висунутої нами гіпотези в природних умовах.

1. Формувальний етап експериментальної роботи був спрямований на:

- перевірку гіпотези дослідження;
- організацію та проведення передекспериментального зрізу для

визначення початкового (вихідного) рівня сформованості діалогічних умінь в учнів;

- організацію експериментального навчання, що доводить або не доводить дієвість та результативність реалізації комплексу творчих завдань з використанням засобів інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури у 11 класі.

2. Проведення вихідного (контрольного) діагностування рівнів сформованості використання інноваційних технологій учнями старшої школи.

Аналітичний етап експерименту зосереджувався на:

- ретельному вивченні та обробці зібраних даних з метою виявлення закономірностей використання інноваційних методів навчання;
- тенденціях та взаємозв'язку між використаними інноваційними технологіями навчання;
- рівні розвитку творчого мислення учнів старшої школи.

Аналіз включає в себе оцінку впливу використаних методик на навчальний процес, визначення ефективності впроваджених засобів та ідентифікацію факторів, що впливають на результати.

На цьому етапі проводяться статистичні обчислення, порівняння груп, інтерпретація результатів опитувань та спостережень для отримання науково обґрунтованих висновків щодо впливу інноваційних технологій на формування творчого мислення учнів.

Розглянемо детальніше кожен із етапів науково-дослідної роботи. В особливий фокус дослідно-експериментальної роботи представлений констатувальний етап, оскільки точність отриманих у ході експерименту результатів значною мірою обумовлена вихідними даними.

Основна увага в науково-дослідній діяльності приділена саме діагностико-констатувальному етапу, оскільки вірогідність отриманих результатів експерименту значно визначається якістю вихідних даних.

Головною метою проведення констатувального експерименту було діагностувати та встановлювати поточний стан (рівень) розвитку творчих здібностей учнів старших класів (діагностичний підетап), а також здійснити вступний контроль щодо рівня розвитку креативності учнів перед початком у провадження експериментального навчання (комплексу творчих завдань) (констатувальний підетап) за всіма критеріями та загальною логікою дослідно-експериментальної роботи.

Перевірка ефективності запропонованих нами методів формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури, заснованих на впровадженні комплексу вправ із використанням інноваційних технологій, здійснювалась у рамках експериментального навчання.

В експерименті брали участь учні двох 11-х класів: експериментальної групи (11-А, 37 учнів) та контрольної групи (11-Б, 35 учнів). Рівень знань учнів обох класів був орієнтовно однаковим, що дозволило забезпечити коректність порівняння результатів навчання. Загалом експериментальним дослідженням було охоплено 72 учні Мукачівських ЗЗСО.

Ефективність використаних методів оцінювалась на основі аналізу результатів навчальної діяльності учнів, рівня їх активності до творчої діяльності, а також порівняння результатів навчальних досягнень між експериментальною та контрольною групами.

На підготовчому етапі ми провели опитування серед учнів у зв'язку з тим, що сучасний період розвитку освіти та суспільних відносин характеризується зростанням вимог до особистості як суб'єкта соціальних процесів, а тому виникає необхідність врахування фактору психологічної готовності молоді до здійснення тих чи інших дій у сучасних умовах, забезпечення молоді ефективним інструментарієм самореалізації та самовираження для досягнення життєвого успіху, а не тільки накопичення суми знань.

В основу вивчення предмету покладено особистісно-зорієнтовану модель навчання з використанням інноваційних технологій, умовою

ефективного застосування якої є використання таких методичних підходів, які передбачають позицію учня як активного співтворця уроку, самого процесу вивчення літератури. У ході опитування старшокласники повинні були дати відповіді на запитання щодо доцільності використання інноваційних методів навчання з метою розвитку творчого мислення на уроках зарубіжної літератури.

Опитування базувалося тільки на суб'єктивній думці учнів, адже нам важливо було зрозуміти саме їхнє ставлення до зазначеного процесу.

Учні відповіли на низку запитань з подальшим обговоренням результатів, зокрема:

1. Яке ваше ставлення до медіа-ресурсів щодо вивчення творів зарубіжної літератури?
2. Чи хотіли би ви, щоб на уроках були задіяні завдання для розвитку творчих здібностей учнів?
3. Як ви відноситеся до ідеї використання педагогічних ігор для вивчення зарубіжної літератури?
4. Чи вважаєте ви корисним методом роботу в групах?
5. Як ви сприймаєте завдання щодо створення міні-роликів про зміст художнього твору?
6. Які інструменти віртуальної реальності можуть бути корисними для уроків зарубіжної літератури та в якому вигляді їх можна використовувати?
7. Які педагогічні ігри можуть сприяти розвитку творчого мислення на уроках літератури?
8. Які види робіт для розвитку творчого мислення можуть бути інтегровані в навчальний процес?
9. Які можливі виклики та перешкоди можуть виникнути під час упровадження інноваційних методів навчання на уроках зарубіжної літератури і як їх можна подолати?

10. Чи вам подобаються нові види роботи на уроці зарубіжної літератури?

У ході спілкування з учителями було встановлено, що учні виявляють значну зацікавленість у творчій діяльності та проявляють високий рівень мотивації до занять, організованих із застосуванням інноваційних методів навчання.

Їхня активна участь та прагнення до використання нових підходів свідчать про важливість для них саме розвитку творчого мислення та розширення знань у сфері зарубіжної літератури навіть за обмежених часових рамок. З цією метою вони беруть участь у позакласних заходах із зарубіжної та української літератури, де мають можливість поглибити свої знання та поділитися враженнями від вивченого, дослідженого в неформальній атмосфері.

Підготовчий етап експерименту передбачав також проведення спостереження за роботою учнів на уроці зарубіжної літератури. Було помічено, що однією з основних перешкод на шляху до ефективного формування творчих умінь учнів є брак часу та, іноді, низький інтерес до матеріалу, який вивчається, хоча вчитель методично грамотно спланував хід уроку.

Згідно з навчальною програмою із зарубіжної літератури для старших класів навчання зарубіжної літератури в школі спрямоване на досягнення мети загальної середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації учнів, формуванні їхньої національної ідентичності, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей, дослідницьких навичок та навичок життєзабезпечення [10].

Було також визначено рівні, за якими здійснювалося оцінювання відмічених показників: високий, достатній, середній і низький (Таблиця 3.2) [22].

Попереднє завдання для учнів 11 класів було наступним:

1) запропоновано ознайомитись з кейсом освітніх інтернет-ресурсів: інтерактивні плакати на сервісі ThingLink та Genial.ly, інтерактивні мультимедійний вправи на платформі LearningApps.org, Wordwall, Genial.ly, хмари тегів wordscound і WerdArt, QR- коди, віртуальні онлайн-дошки Padlet, linoit, Jamboard, інтерактивні робочі аркуші wizer.me, Майнд меппінг або ментальні дошки в програмі XMind, веб квести на Googl Sites, онлайн тести Googl Forme, Всеосвіта [48, с. 730] ;

2) запропоновано створити два завдання з кожного виду робіт.

3)також рекомендовано «Творче відтворення», завдання якого полягало у написанні продовження або адаптації фрагмента тексту до сучасності; заміні

Таблиця 3.2

Оцінювання навчальних досягнень учнів з української та зарубіжної літератури має здійснюватися за такими критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень (учениця) на елементарному рівні відтворює матеріал, називаючи окремих літературний факт або явище (автора й назву твору, окремих літературних персонажів тощо)
	2	Учень (учениця) розуміє навчальний матеріал і може відтворити фрагмент з нього окремим реченням (називає окремі факти з життя і творчості письменника, головних персонажів твору, упізнає за описом окремого персонажа твору, упізнає, з якого твору взято уривок тощо)
	3	Учень (учениця) розуміє навчальний матеріал і за допомогою вчителя дає відповідь у формі висловлювання (відтворює зміст у певній послідовності, називає на репродуктивному рівні жанр твору, упізнає літературний факт за описом або визначенням)
II. Середній	4	Учень (учениця) має уявлення про зміст твору, може переказати незначну його частину та з допомогою вчителя визначає основні сюжетні елементи, на репродуктивному рівні відтворює фактичний матеріал
	5	Учень (учениця) знає зміст твору, переказує окрему його частину, знаходить у тексті приклади відповідно до сформульованого завдання, висловлює оцінювальне судження і доводить його одним-двома аргументами, завершує відповідь простим узагальненням, дає визначення літературних термінів
	6	Учень (учениця) знає зміст твору, може переказати значну його частину, з допомогою вчителя виділяє головні епізоди, уміє формулювати думки, називає риси характеру літературних героїв, встановлює окремі причиново-наслідкові зв'язки, дає визначення літературних термінів з прикладами
III. Достатній	7	Учень (учениця) володіє матеріалом і навичками аналізу літературного твору за поданим учителем зразком, наводить окремі приклади з тексту
	8	Учень (учениця) володіє матеріалом, за зразком аналізує текст, виправляє допущені помилки, добирає докази на підтвердження висловленої думки.
	9	Учень (учениця) володіє матеріалом та навичками комплексного аналізу літературного твору, застосовує теорію в конкретних ситуаціях, демонструє правильне застосування матеріалу.
IV. Високий	10	Учень (учениця) володіє матеріалом та навичками комплексного аналізу літературного твору, виявляє початкові творчі здібності, самостійно оцінює літературні явища, працює з різними джерелами інформації, систематизує.
	11	Учень (учениця) на високому рівні володіє матеріалом, вміннями й навичками комплексного аналізу художнього твору, використовує засвоєні факти для виконання нестандартних завдань, самостійно формулює проблему й вирішує шляхи її розв'язання, висловлює власні думки, самостійно оцінює явища літератури й культури, виявляючи власну позицію щодо них
	12	Учень (учениця) вільно володіє матеріалом та навичками текстуального аналізу літературного твору, виявляє особливі творчі здібності та здатність до оригінальних рішень різноманітних навчальних завдань, до перенесення набутих знань та вмінь на нестандартні ситуації, має схильність до літературної творчості

розвитку подій, кінцівки твору та введення нових персонажів. Учням необхідно аргументувати свої дії щодо саме такого бачення та вказати, як вони вплинули б на загальний ідейно-тематичний зміст твору. Запропоновано змінити тексти з огляду їхньої родової специфіки: 1 прозовий, 1 драматичний, 1 ліричний.

4) запропоновано виконати завдання, використовуючи LearningApps.org онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких здобувачі можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі. До прикладу, надзвичайно ефективною роботою на платформі LearningApps є створення інтерактивних завдань на кшталт «Упізнай героя за описом», «Знайди пару», «Класифікація», «Числова пряма», «Просте впорядкування», «Заповнити пропуски», «Фрагменти зображення», «Вільна текстова відповідь». З кожного виду завдань необхідно виконати 1-2 (за вибором) [48, с. 730].

Максимальний бал за виконання завдання – п'ять балів, що відповідає високому рівню; 4 бали відповідають достатньому рівню; 3 бали – середній рівень і 2 бали – низький рівень (Таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Шкалування рівневої сформованості творчого мислення учнів ЗСО

Цифровий відповідник за 5-ти бальною шкалою	Рівень сформованості діалогічних умінь учнів ЗСО
5 балів	Високий рівень
4 бали	Достатній рівень
3 бали	Середній рівень
2 бали	Низький рівень

У таблиці 2.4 подано результати оцінювання загального рівня сформованості творчих умінь учнів старшої школи: 7 учнів отримали 5

балів (високий рівень); 10 учнів – 4 бали (достатній рівень); 11 учні – 3 бали (середній рівень) і 9 учнів – 2 бали (низький рівень). (Таблиці 3.4).

Таблиці 3.4

Результати оцінювання загального рівня сформованості творчого мислення учнів старшої школи при виконанні певних завдань (вміння користуватися онлайн-платформами)

Кількість учнів	Рівень							
	Високий		Достатній		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%
37	7	19	10	27	11	30	9	24
35	8	23	10	29	11	31	6	17

Аналіз таблиці вказує на те, 17 учнів у 11-А класу (46%) мають «високий» та «достатній» рівень творчого мислення, що відображається у їхніх отриманих оцінках «5» та «4».

Середній бал 11-А класу

становить 3,4: $(7 \times 5 = 35; 10 \times 4 = 40; 11 \times 3 = 33; 9 \times 2 = 18; 35 + 40 + 33 + 18 = 126; 126 : 37 = 3,4$

Учні 11-Б класу мають «високий» та «достатній» рівень творчого мислення, що складає 52%.

18 учнів, 52%, 11-Б класу продемонстрували високий та достатній рівень знань.

Середній рівень в групі становить 3,6: $(8 \times 5 = 40; 10 \times 4 = 40; 11 \times 3 = 33; 6 \times 2 = 12; 40 + 40 + 33 + 12 = 125; 125 : 35 = 3,6$

17 учнів 11-А та 18 учень 11-Б класу вміють проводити проблемно-тематичний аналіз твору, поєднуючи його з біографічними відомостями про письменника.

Після перевірки завдання для поділу учнів на контрольну та експериментальну групи ми проаналізували навчальну успішність учнів 11-А (37 учнів) та 11-Б (35 учнів) з дисципліни «Зарубіжна література», де результат виявився приблизно однаковим, кількість учнів і відносно

однаковий середній бал загальної успішності. Так, середній бал у 11-А складав – 3,4, а в 11-Б – 3,6.

Порівнюючи навчальні результати учнів контрольної та експериментальної груп, було виявлено, що різниця в успішності з предмету «Зарубіжна література» є незначною.

Таким чином, експериментальною групою стали учні 11-А класу, у навчальному процесі яких застосовувалися спеціально розроблені завдання для засвоєння програмного матеріалу. Ці завдання були спрямовані на формування творчого мислення старшокласників на уроках зарубіжної літератури за допомогою інноваційних технологій.

Контрольна група формувалася з учнів 11-Б класу, для яких заняття проводилися за традиційними методами навчання. Ця група слугувала контрольним базисом, що дозволив оцінити ефективність розроблених нами завдань.

Вивчивши та детально проаналізувавши діяльність учнів на уроках зарубіжної літератури, спрямовану на формування творчого мислення старшокласників із застосуванням інноваційних технологій, ми дійшли висновку, що інноваційні форми навчання використовуються вчителем недостатньо ефективно.

Нами було помічено, учні не виявляють значного ентузіазму щодо складання нових видів завдань, що свідчить про брак творчого підходу. Вони схильні обмежуватися традиційними формами навчання, намагаючись уникати використання інноваційних методів у процесі навчання.

Аналізуючи відповіді учнів, ми звернули увагу на відсутність практичних навичок щодо використання медіа-ресурсів. Для того, щоб знайти пару літературному герою, необхідно знати текст художнього твору, а учні не могли згадати зміст та основних персонажів і, як результат, не змогли виконати завдання на платформі LearningApps.

У зв'язку з вищезазначеною ситуацією, вважаємо за доцільне впровадження інноваційних методів навчання для подолання виявлених труднощів у навчальному процесі.

Для формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури із застосуванням інноваційних технологій у 11-х класах нами були враховані основні *вимоги до проведення уроків*, які включають:

- ✚ залучення учнів до активної участі в навчальному процесі через обговорення, групову роботу та колективні проекти;
- ✚ застосування різноманітних інноваційних технологій, таких як мультимедійні презентації, онлайн-інструменти та платформи для спільного навчання;
- ✚ сприяння розвитку креативності учнів через виконання творчих завдань, які потребують оригінальних ідей та рішень;
- ✚ запровадження системи оцінювання, яка б відображала не лише результати, а й процес творчого мислення та залученість учнів до навчання;
- ✚ адаптація методів та форм роботи відповідно до потреб та інтересів учнів, що сприяє їхньому розвитку та активності;
- ✚ формування середовища для співпраці між учнями, що стимулює обмін ідеями та досвідом, а також створює можливості для колективного навчання.

Оцінка результатів експериментальної роботи потребує *встановлення критеріїв* для визначення рівня формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури з використанням інноваційних технологій.

У зв'язку з цим було визначено такі критерії:

- ✚ здатність учнів генерувати нові ідеї та підходи під час виконання творчих завдань;

- + уміння критично аналізувати літературні твори, виявляючи їх основні ідеї, теми та художні засоби;
- + використання технологій та ефективність застосування інноваційних технологій у процесі навчання, що сприяє розвитку творчого мислення;
- + активність учнів у навчальному процесі, готовність до участі в обговореннях та виконанні завдань;
- + здатність до роботи в групах, обміну думками та ідеями з однолітками для досягнення спільного результату.

Пропонуємо розглянути зміст та значення конкретних форм інноваційної роботи, які були впроваджені на уроках зарубіжної літератури у експериментальній групі.

Завдання «Творче відтворення» полягало у написанні продовження або адаптації фрагмента тексту до сучасності, заміні розвитку подій, складанні кінцівки твору. Для виконання цього завдання необхідно мати достатньо розвинуте творче мислення, уміти пояснити історичний, культурний або соціальний контекст творів. Незнання або невміння може призвести до невиконання завдання.

Завдання «Числова пряма» та «Просте впорядкування» передбачає знання літературних напрямів та періодизації літературного процесу, творчості та біографії митців. Це теж сприяє необхідності читання творів та вивчення теоретичного матеріалу.

Рекомендації до усунення недоліків полягають, перш за все, у тому, що виникає необхідність читати художні твори, створювати бук трейлери, кроссенси, варто зосередити увагу на більш глибокому аналізі ключових елементів творів, розкриваючи їхню важливість та взаємозв'язок. Має стати звичкою як для вчителя, так і для учня, умотивувати старшокласників до користування освітніми платформами з відповідним контекстом; розкривати історичні, культурні та соціальні аспекти програмових творів, які вплинули на створення твору та його сприйняття. Також важливим є необхідність

зосередити увагу на висновках, які чітко підсумовують головні теми чи ідеї роботи; їх варто робити це в контексті аналізу.

Отже, на етапі діагностично-констатувального експерименту з метою об'єктивної та ефективної перевірки загального рівня сформованості творчих умінь учнів старшої школи ми дізналися думку учнів щодо використання медіа-ресурсів, прослідкували набуті практичні навички, проаналізували роботу учнів (вони представили виконання своїх завдань) та надали рекомендацію щодо покращення результатів.

Таким чином, головним завданням *формульовального етапу* було проведення експериментальної роботи у напрямі реалізації розробленого комплексу медіаресурсів. Це передбачало вибір подальших завдань відповідно до календарно-тематичного плану (Додаток Б).

Згідно з календарно-тематичним планом учні 11 класу у березні 2024 року вивчають твір Ернеста Міллера Гемінгвея, «Старий та море».

Для мотивації учнів до вивчення повісті ми повідомили старшокласникам про те, що твір «Старий і море» представлений читачам як висновок довгих моральних пошуків Е. Гемінгвея що письменник у ньому розкриває філософсько-символічний зміст людського життя. Наголосили, що автор зумів висвітлити поняття «ефект глибини у житті людини», що Гемінгвей, за цей твір отримав Нобелівську премію.

Учням рекомендовано питання для перевірки знання біографії та тексту.

Завдання 1. Бесіда.

1. Які ключові етапи біографії Ернеста Гемінгвея, вплинули на створення твору «Старий і море»?
2. Де і коли відбувається дія твору і як це пов'язано з життєвим шляхом письменника?
3. Які основні теми та символи використовує Гемінгвей, у повісті, щоб висловити свої ідеї та філософію?
4. Як автор використовує стиль письма та мовні засоби для створення

атмосфери та вираження емоцій персонажів?

5. Які важливі вчення та навички мореплавця відображаються в характері головного героя – Сантьяго?
6. Яким чином інтриги та конфлікти в повісті розкривають характер та внутрішній світ головного героя?
7. Які основні висновки або узагальнення можна зробити, аналізуючи біографію письменника та текст «Старий і море»?

Завдання 2.

Після цього ми пропонуємо питання для розвитку творчого мислення учнів:

1. Які творчі елементи або стилістичні рішення використовував Гемінгвей, створюючи образ Сантьяго та інші персонажі?
2. Як власний досвід Ернеста Гемінгвея, в морському житті вплинув на його здатність відобразити аутентичність та реалізм у «Старому і морі»?
3. Які моменти з біографії Гемінгвея, можуть бути відображені в образі головного героя або сюжетних поворотах «Старого і моря»?
4. Яким чином письменник використовує природні образи та символіку, щоб підкреслити та поглибити тематику твору?
5. Які культурні чи історичні відомості про епоху, у якій жив Гемінгвей, можуть вплинути на тлумачення подій у повісті?
6. Як можна пояснити «ефект айсберга» у структурі твору та його вплив на читача?
7. Яким чином Гемінгвей, використовує свої літературні навички, щоб передати не лише поверхневий зміст, а й глибинні філософські думки через «Старий і море»?

Самостійна робота: **завдання 4.**

Дайте відповідь на проблемне запитання:

1. Про що ж ця повість? Про поєдинок Людини та риби? Чи про гармонію людини й природи? Про силу чи безсилля людини?

2. Використовуємо метод «Прес». Необхідно дати відповіді на завдання.
3. Висловити думку.....я вважаю, що...
4. Пояснити причину, появи такої думки.....тому, що...
5. Наводити приклади як підтвердження своєї правоти.... наприклад...
6. Узагальнити..... отже, ... таким чином...

Завдання 5.

Вправа «Вузлик на дорогу». Висловіть одним реченням те повчальне, що ви взяли у життя з нашого уроку.

Завдання 6.

Написати рецензію на мультфільм «Старий і море».

Завдання 7.

Створити буклет «Людину можна знищити, а здолати не можна» або відеокліп «Образ Сантьяго».

Наступний твір згідно з календарно-тематичним плануванням у 11 класі є «Стариган із крилами» Габріеля Гарсія Маркеса.

Завдання 1.

Насамперед пропонуємо ознайомитись з візитною карткою письменника, якою став його лист-звертання до сучасників.

Перегляд відеоролика «Передсмертний лист Маркеса».

Саме з роздумів над такими проникливо-щирими, філософсько-заглибленими і, на перший погляд, вочевидь зрозумілими та простими, як усе геніальне, відео ми познайомимося з Габріелем Маркесом зі сторінок нашого літературного журналу.

Завдання 2.

Використовуючи метод «Мозковий штурм», ми одразу задаємо питання: «Що, на вашу думку, знищує людей?».

Відповіді можуть стосуватися як життєвих ситуацій, так і конкретно змісту повісті. Учні матимуть можливість розвивати усне монологічне мовлення, співставляти поведінку людей та намагатимуться провести аналіз

твору.

Акцентуємо увагу на слова Маркеса про те, що його шлюб був звершений на небі. Він часто зазначав, що Господь поєднав його з дружиною задовго до того, як послав на землю. Для Габріеля Мерседес була коханням з першого погляду, для неї ж – це перше підліткове кохання. Така акцентація сприяла тому, що учні-старшокласники на мить задумались над значенням сімейних цінностей, яка є рушійною силою для створення повного щастя людини.

Завдання 3. Робота з кроссенсом.

Дев'ять ілюстрацій допоможуть запам'ятати основні значущі віхи біографії письменника.

Завдання 4. Бліц-опитування.

1. Як ви розумієте символіку крил у творі «Стариган із крилами» Габріеля Гарсія Маркеса?
2. Які основні теми та ідеї ви виділяєте в оповіданні?
3. Яким чином Габріель Гарсія Маркес використовує магічний реалізм у цьому творі?
4. Яка роль часу в оповіданні і як вона впливає на розвиток подій?

5. Які почуття викликає в у читача опис старигана та його долі?
6. Як ви вважаєте, яка може бути основна мораль чи філософська думка твору?
7. Яке враження залишається після прочитання «Стариган із крилами» та чому?

Завдання 5.

Створіть асоціативний ланцюг по образу на тему: «Стариган із крилами: хто він такий?»

Завдання 6. Характеристика системи образів твору (робота у групах).

Завдання для першої групи: схарактеризуйте образи Пелайо, Елісенди.

Завдання для другої групи: дайте характеристику образу сусідки, священику.

Завдання для третьої групи: охарактеризуйте дитя. Чому хлопчик, зображений автором, – хворий?

Завдання для четвертої групи: символом чого були явища природи?

Завдання 7. Поясніть фразеологізми:

1. Брати під своє крило
2. Під крилом
3. Виросли крила
4. Чути крила за плечима
5. Підрізали крила
6. Опускати крила
7. Розкривати крила

Завдання 8. Продовжіть речення: «Стариган з крилами» – це історія про...].

Наступна тема, згідно з календарно-тематичним плануванням «Постмодернізм – одне із найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть». Пропонуємо завдання творчого характеру (Додаток В).

Завдання 1.

Мішані жанри: створіть короткий текст, який поєднує елементи різних літературних жанрів (поезія, проза, наукова стаття). Використовуйте

несподівані зміни стилю та теми для підкреслення ідеї розмиття жанрових меж у постмодерністській творчості.

Завдання 2.

Медіаколаж: створіть візуальний або письмовий колаж, використовуючи фрагменти текстів, картин, відео або аудіозаписів з різних джерел. Спробуйте створити новий зміст або інтерпретацію, об'єднуючи різні елементи у специфічний спосіб.

Завдання 3.

Графічний роман: створіть графічний роман або комікс, де образи та сюжет відображають основні ідеї постмодернізму. Використовуйте несподівані зміни стилів малювання, шрифтів та лейауту для відображення розмиття між реальністю та фікцією.

Завдання 4.

Сценарій кінострічки: напишіть сценарій для короткометражного фільму, де персонажі опиняються у світі, у якому правила логіки та послідовності порушуються. Використовуйте несподівані повороти сюжету та неочікувані зміни відображення реальності.

Завдання 5.

Поетичний експеримент: створіть вірш або поетичний тексти, використовуючи техніки колажу для об'єднання різних фрагментів текстів, стилів та мовних засобів. Спробуйте виразити постмодерністську ідею розмиття між віртуальністю та реальністю.

Завдання 6.

Творча робота «Незакінчене речення». Допишіть, будь ласка, речення:

Для мене, постмодернізм – це...

На занятті я дізнався (лася)...

Для себе я відкрив (ла)...

Новим для мене було...

Завдання 7.

Порівняйте інформацію [40]:

Порівняльна таблиця «модернізм-постмодернізм» за Брайніним-Пассеком	
Модернізм	Постмодернізм
Скандальність	Конформізм
Антиміщанський пафос	Відсутність пафосу
Емоційне заперечення попереднього	Ділове заперечення попереднього
Первинність як позиція	Вторинність як позиція
Оціночне у самоназві: «Ми – нове»	Безоціночне в самоназві: «Ми – все»
Декларована елітарність	Недекларована демократичність
Переважання ідеального над матеріальним	Комерційний успіх
Віра у високе мистецтво	Антиутопічність
Фактична культурна спадкоємність	Відмова від попередньої культурної парадигми
Виразність кордону мистецтво-немистецтво	Все може називатися мистецтвом

Наступна тема згідно з календарно-тематичним плануванням уроків зарубіжної літератури у 11 класі – Милорад Павич «Скляний равлик».

Завдання 1.

Використовуючи інтерактивний прийом «Асоціативна сітка», складіть асоціативну сітку за темою «Скляний равлик».

Завдання 2.

Виконайте інтерактивну вправу «Відстрочені запитання».

Необхідно записати питання, на які ви хотіли б отримати відповіді під час сьогоденішнього уроку.

Завдання 3.

Складіть сюжетний ланцюжок «услід за автором».

Завдання 4.

Що, на вашу думку, означає вислів «гра в крадіжку» у творі?

Завдання 5.

«Переплетені історії»:

Напишіть короткий розділ, у якому персонажі з різних історій «Скляного равлика» Милорада Павича перетинаються чи взаємодіють один з одним. Спробуйте виокремити ключові моменти, які впливають на подальший розвиток подій у їхніх життях.

Завдання 6.

«Візуальний равлик»:

Створіть малюнок або відобразіть на папері своє уявлення про «скляний равлик» з роману. Використовуйте різні матеріали та техніки (акварель, кольоровий папір, скло тощо) для передачі особливого характеру та значення цього символу.

Завдання 7.

«Звуковий ландшафт»:

Створіть аудіо-фрагмент або музичний трек, який відобразить атмосферу «Скляного равлика». Використовуйте звуки, музичні елементи та ефекти, щоб передати емоційні аспекти та ключові моменти з роману.

Завдання 8.

«Сучасний равлик»:

Переосмисліть історію або елементи «Скляного равлика» у сучасному контексті. Напишіть кілька сторінок, де персонажі або сюжетні лінії переносяться в сучасний світ. Як би вони реагували на сучасні технології, культурні тенденції або суспільні зміни?

Підводячи підсумок виконання творчих робіт у моментах розвитку творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій, ми можемо зауважити, що:

1. Навіть при великій складності творчих завдань майже всі учні з ентузіазмом та радістю взялися за їх виконання.
2. Більшість учнів виявили зацікавленість та велику мотивацію у виконанні творчих завдань, незважаючи на їх складність.

3. Із захопленням та енергією учні звернулися до творчих завдань, підкреслюючи свою готовність до можливих викликів.
4. Складність завдань не стала перешкодою для учнів, які виразно насолоджувалися творчим процесом.
5. Старшокласники з упевненістю приймали виклик, виконуючи творчі завдання з власним підходом.
6. Зустрічаючи виклик у вигляді високого рівня складності, учні проявляли радість у вирішенні творчих завдань: їх захоплював сам процес над виконанням завдання.
7. Високий ступінь інтелектуальної цікавості підтримувався учнями під час виконання творчих завдань.
8. Майже у всіх учнів таланти та творчий підхід проявилися у надзвичайно вдалих виконаннях завдань, хоча ті були складними.
9. Учні виявили велику схильність до самовираження через творчі завдання, незважаючи на високий рівень виклику.
10. Радість та задоволення від творчого процесу були відзначені учнями, які сміливо крокували в невідомість складних завдань.

Умови навчання були здебільшого ідентичними та типовими для закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), де учні вивчали однаковий навчальний матеріал відповідно до затверджених навчальних планів. Відмінність полягала у тому, що на учнів експериментальної групи (ЕГ) здійснювався формуючий вплив за допомогою впровадження на уроках зарубіжної літератури інноваційних форм навчання, спрямованих на розвиток творчого мислення учнів старших класів. Водночас на учнів контрольної групи (КГ) не застосовувалось використання медіа-ресурсів.

Після завершення експериментального навчання на одному з уроків зарубіжної літератури учні виконали аналогічні завдання для проведення контрольних замірів після-експериментального зрізу якості знань.

Аналіз та зіставлення результатів експериментального дослідження передбачав їх дослідження, систематизацію, інтерпретацію та порівняння;

особлива увага була спрямована на здійснення якісного аналізу знань старшокласників. Це сприяло оцінці достовірності отриманих даних та їх узгодженості з поставленими цілями дослідження і конкретизованими завданнями.

3.3. Аналіз результатів дослідження та їх роз'яснення

Для аналізу результатів експериментального дослідження порівнювалися цифрові показники, які характеризували рівень якості знань, отриманих шляхом традиційного навчання та з інтенсивним використанням інтерактивних форм роботи і залученням інноваційних технологій.

Аналіз результатів експерименту було здійснено з урахуванням наступних чинників:

1. Точність вимірювань: було ретельно оцінено похибки вимірювань, зокрема систематичні та випадкові похибки, що могли вплинути на кінцеві результати експерименту.
2. Репрезентативність вибірки: досліджено відповідність отриманих даних генеральній сукупності, зокрема було оцінено обсяг вибірки та її відповідність критеріям статистичної значущості.
3. Вплив зовнішніх факторів: враховано можливий вплив неконтрольованих змінних, таких як температурні коливання, атмосферний тиск тощо, що могли спричинити відхилення у результатах.
4. Повторюваність експерименту: проаналізовано можливість відтворення експерименту за тих самих умов та порівняння результатів повторних досліджень для підтвердження надійності даних.
5. Теоретична обґрунтованість: результати було зіставлено з наявними теоретичними моделями.
6. Часові рамки проведення експерименту: враховано вплив тривалості експерименту на стабільність та достовірність даних, особливо при

дослідженні процесів, що мають тривалі або короткотривалі часові шкали.

Учням експериментальної групи (ЕГ) було запропоновано виконувати завдання з використанням інноваційних форм навчання, які були інтегровані в освітній процес на основі запропонованих нами методичних рекомендацій. Учні контрольної групи (КГ), навпаки, виконували ті ж самі завдання за допомогою традиційних методів навчання.

У ході експерименту було встановлено, що рівень якості знань учнів експериментальної групи суттєво підвищився порівняно з учнями контрольної групи.

Позитивні зміни в академічних результатах ЕГ зумовлені застосуванням таких інноваційних підходів, як інтерактивне навчання, використання технологій активного залучення учнів до навчального процесу та індивідуалізація освітнього контенту відповідно до потреб учнів.

Аналіз результатів підтвердив ефективність впроваджених інновацій, що дозволяє зробити висновок про значну перевагу таких методів над традиційними підходами у підвищенні якості знань.

Згідно з Навчальною програмою для закладів загальної середньої освіти із зарубіжної літератури для 10–11 класів, рівень Стандарту (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698), ми виокремили всі основні компоненти та компетентності, якими мають володіти учні старшої школи, та провели два види оцінювання рівня знань: «на вході», без активного використання інноваційних форм роботи, та «на виході», коли ті інтенсивно використовувалися на уроці та під час виконання домашнього завдання. За основу ми взяли такі основні компоненти та компетентності: знаннєвий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості), діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача), ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва). Ключові компетентності: спілкування державною мовою; математична

компетентність, що дозволяє на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію; інформаційно-цифрову компетентність, яка знайомить із електронними сайтами українських бібліотек та освітніми сайтами; компетентність уміння вчитися, що дозволяє використовувати різні джерела довідкової інформації; соціальну та громадянську компетентності, яка формує вміння толерантно ставитися до культурних надбань інших народів, обізнаність та самовираження у сфері культури та екологічну грамотність і здорове життя (Таблиця 2.3).

Після опитування було впроваджено авторську методику формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури, яка заснована на інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес.

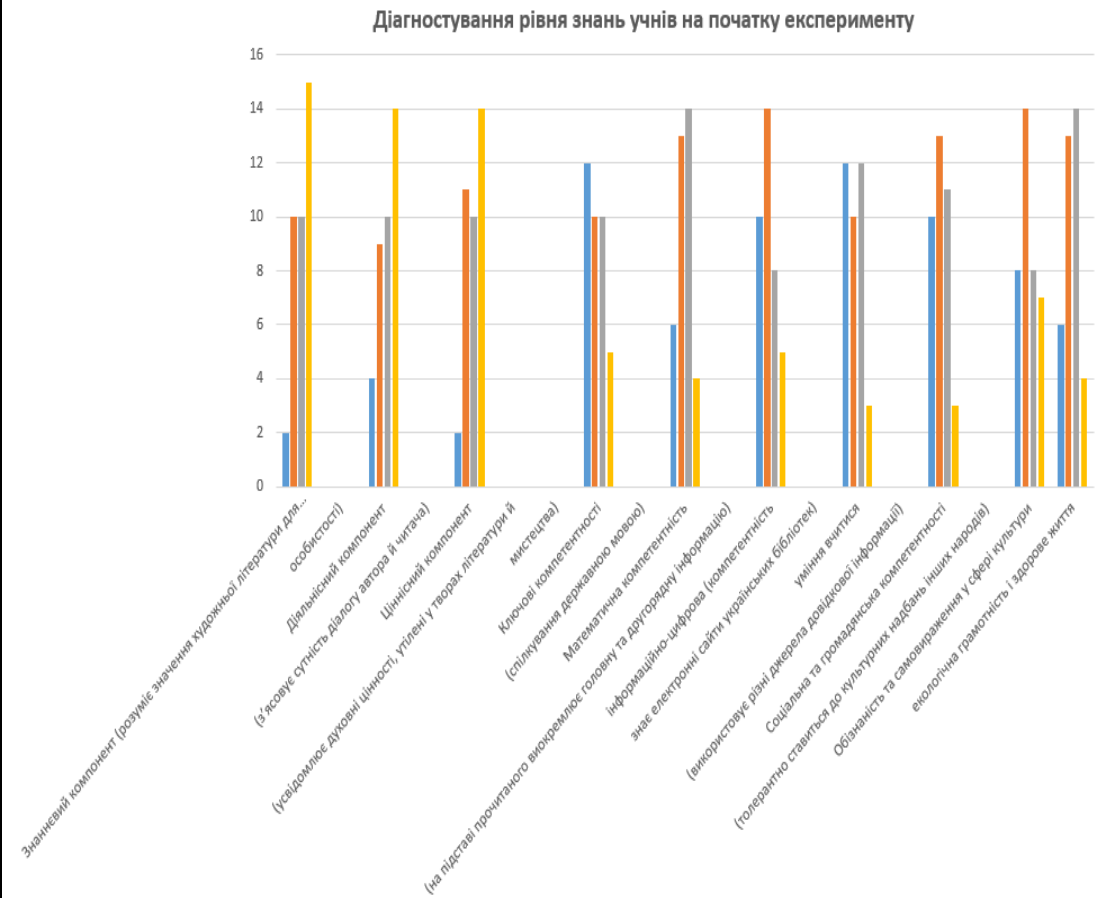
Спочатку ми визначили ступінь використання Інтернет-ресурсів учнями-старшокласниками, далі зробили зріз з метою визначення середнього балу знань учнів та почали інтенсивно впроваджувати методику як на уроках, так і на етапі домашнього завдання з обов'язковим використанням освітніх сайтів (Таблиця 3.5).

Такий підхід стимулював інтерес учнів до виконання творчого завдання з конкретної теми, одночасно використовуючи віртуальні літературні подорожі та інтерактивні додатки. Далі відбулася активна робота учнів над аналізом та перевіркою творчих завдань: такими, як колективне створення відеопрезентацій або інтерпретація текстів через мультимедійні засоби.

Таблиця 3.5.

Таблиця діагностування рівня знань учнів на початку експерименту

Предметні компетентності	Високий	Достатній	Середній	Низький
Знанневий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості)	2	10	10	15
Діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача)	4	9	10	14
Ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва)	2	11	10	14
Ключові компетентності (спілкування державною мовою)	12	10	10	5
Математична компетентність (на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію)	6	13	14	4
інформаційно-цифрова (компетентність знає електронні сайти українських бібліотек)	10	14	8	5
уміння вчитися (використовує різні джерела довідкової інформації)	12	10	12	3
Соціальна та громадянська компетентності (толерантно ставиться до культурних надбань інших народів)	10	13	11	3
Обізнаність та самовираження у сфері культури	8	14	8	7
Екологічна грамотність і здорове життя	6	13	14	4

Таблиця 3.6.

Таблиця діагностування рівня знань учнів на початку експерименту у відсотках

Предметні компетентності	Високий	Достатній	Середній	Низький
Знаннєвий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості)	5%	27%	27%	41%
Діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача)	11%	24%	27%	38%
Ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва)	5%	30%	27%	38%
Ключові компетентності (спілкування державною мовою)	32%	27%	27%	14%
Математична компетентність (на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію)	16%	35%	38%	11%
інформаційно-цифрова компетентність (знає електронні сайти українських бібліотек)	27%	38%	22%	14%
уміння вчитися (використовує різні джерела довідкової інформації)	32%	27%	32%	8%
Соціальна та громадянська компетентності (толерантно ставиться до культурних надбань інших народів)	27%	35%	30%	8%
Обізнаність та самовираження у сфері культури	22%	38%	22%	19%
екологічна грамотність і здорове життя	16%	35%	38%	11%

Застосування відкритого обговорення та взаємного обміну ідеями під час уроків підтримує розвиток критичного мислення та творчої самовиразності (Таблиця 3.7).

Таблиця 3.7

Результати оцінювання загального рівня сформованості творчого мислення учнів старшої школи при виконанні певних завдань (вміння користуватися онлайн-платформами) після проведення експерименту

Кількість учнів	Рівень							
	Високий		Достатній		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%
37	8	22	11	30	11	30	7	18
35	8	23	10	29	12	34	5	14

Аналіз таблиці вказує на те, що 19 учнів у 11-А класу (52%) мають «високий» та «достатній» рівень творчого мислення, що відображається у їхніх отриманих оцінках «5» та «4».

Середній бал 11-А класу

становить 3,4: $(8 \times 5 = 40; 11 \times 4 = 44; 11 \times 3 = 33; 7 \times 2 = 14; 131 : 37 = 3,5)$.

18 учнів 11-Б класу мають «високий» та «достатній» рівень творчого мислення, що складає 52%.

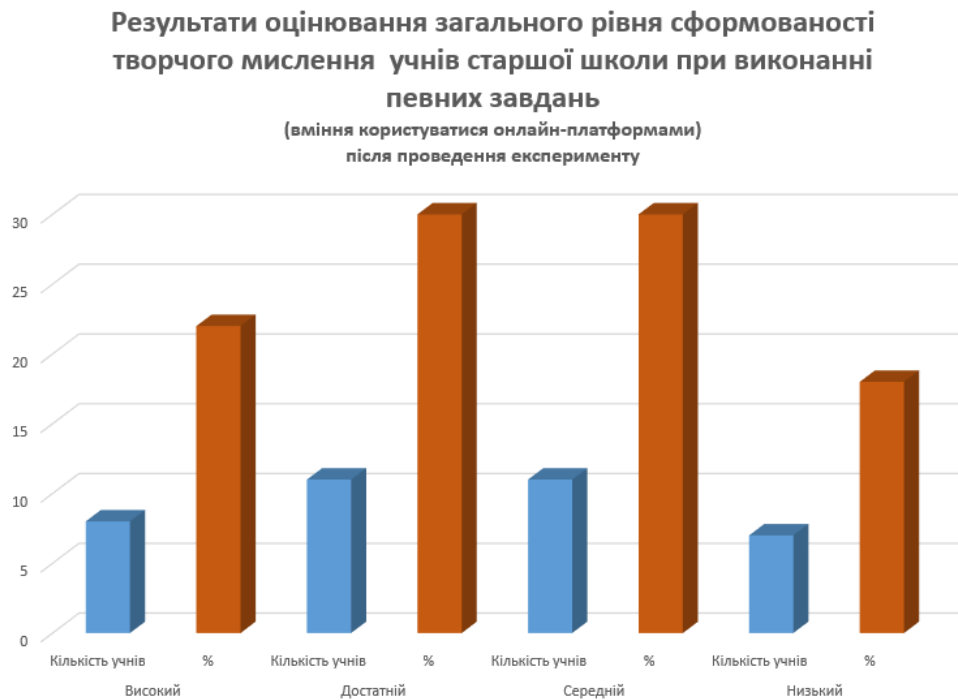
Середній рівень в групі становить 3,6: $(8 \times 5 = 40; 10 \times 4 = 40; 12 \times 3 = 36; 5 \times 2 = 10); 40 + 40 + 36 + 10 = 3,6$

Результати дослідження свідчать про те, що учні 11-А класу покращили свій результат, отже, краще навчилися створювати цікавий контент для опрацювання художніх творів, опираючись на інноваційні методи навчання. Вони використовують медіаресурси, але при цьому користуються тільки хрестоматійним матеріалом щодо висвітлення тексту твору. 19 учнів уміють проводити проблемно-тематичний аналіз твору, поєднуючи його з біографічними відомостями про письменника. Найбільший обсяг створених правильно контекстів складає у сумі 11.

Варто зазначити, що 52% учнів беруть активну участь у виконанні завдань у повному обсязі, уміють чітко пояснити план своїх дій, долучаються до створення завдань для творчої роботи; у середньому обсязі

це складає 4 завдання з менш детальнішим описом ходу дій.

Результати контрольної групи (КГ) залишилися без змін, тоді як у експериментальній групі (ЕГ) двоє учнів покращили свої індивідуальні показники. Це свідчить про те, що впровадження інноваційних форм роботи на уроках зарубіжної літератури сприяло розвитку навчальних досягнень учнів.

Рисунок 2.1. Результати оцінювання після проведення експерименту

Авторська методика акцентує увагу на індивідуалізації підходу та зацікавленості до виконання незвичних завдань. Незвичній атмосфері на уроці сприяло використання онлайн-ресурсів для розвитку унікального творчого потенціалу кожного бажаючого учня. Зазначені елементи роботи можна інтегрувати в комплексну методику для ефективного формування творчого мислення учнів під час вивчення зарубіжної літератури у старших класах.

Отже, мета впровадження авторської методики полягає у пошуку та реалізації ефективних навчальних стратегій, спрямованих на стимулювання

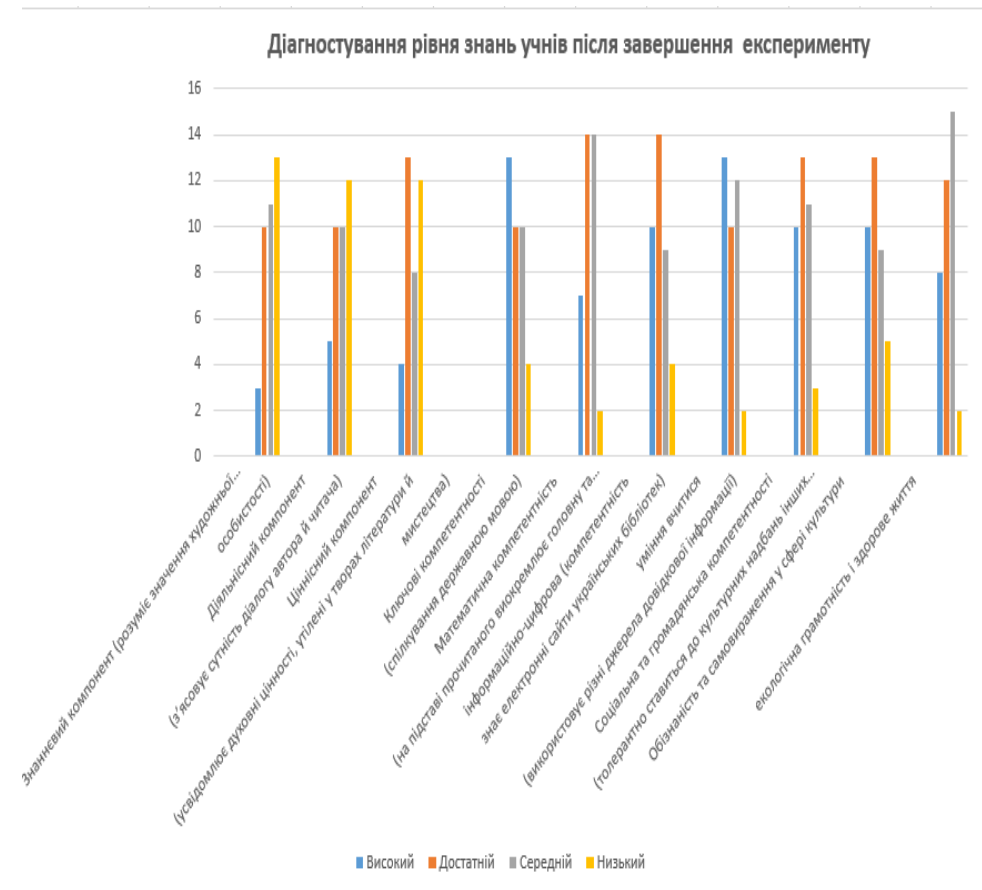
творчого мислення учнів старших класів, підвищення якості знань на уроках зарубіжної літератури.

Як висновок проведення експерименту пропонуємо таблицю діагностування рівня знань учнів після завершення експеримент (Таблиця 3.8).

Таблиця 3.8

Таблиця діагностування рівня знань учнів після завершення експерименту

Предметні компетентності	Високий	Достатній	Середній	Низький
Знансвий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості)	3	10	11	13
Діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача)	5	10	10	12
Ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва)	4	13	8	12
Ключові компетентності (спілкування державною мовою)	13	10	10	4
Математична компетентність (на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію)	7	14	14	2
інформаційно-цифрова (компетентність знає електронні сайти українських бібліотек)	10	14	9	4
уміння вчитися (використовує різні джерела довідкової інформації)	13	10	12	2
Соціальна та громадянська компетентності (толерантно ставиться до культурних надбань інших народів)	10	13	11	3
Обізнаність та самовираження у сфері культури	10	13	9	5
екологічна грамотність і здорове життя	8	12	15	2

В основі методики лежить упровадження в освітній процес учнів-старшокласників використання інноваційних технологій, що сприяє підвищенню зацікавленості та активності учнів у вивченні зарубіжної літератури.

Порівняння результатів знань:

Таблиця 3.9

Таблиця діагностування рівня знань учнів після завершення експерименту у відсотках

Предметні компетентності	Високий	Достатній	Середній	Низький
Знаннєвий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості)	8%	27%	30%	35%
Діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача)	13%	27%	27%	32%
Ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва)	11%	35%	22%	32%
Ключові компетентності (спілкування державною мовою)	35%	27%	27%	11%
Математична компетентність (на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію)	19%	38%	38%	5%
інформаційно-цифрова компетентність (знає електронні сайти українських бібліотек)	27%	38%	24%	11%
уміння вчитися (використовує різні джерела довідкової інформації)	35%	27%	32%	5%
Соціальна та громадянська компетентності (толерантно ставиться до культурних надбань інших народів)	27%	35%	30%	8%
Обізнаність та самовираження у сфері культури	27%	35%	24%	13%
екологічна грамотність і здорове життя	22%	32%	41%	5%

Виходячи з отриманих нами даних, ми бачимо, що після застосування інноваційних технологій з метою розвитку критичного мислення відбулися зміни у такому співвідношенні (Таблиця 3.10)

Таблиця 3.10

Порівняльна таблиця діагностування рівня знань учнів після проведення експерименту у відсотках

Предметні компетентності	Високий	Достатній	Середній	Низький
Знаннєвий компонент (розуміє значення художньої літератури для розвитку суспільства та особистості)	на 3% покращився показник	без змін	на 3% покращився показник	на 6% покращився показник
Діяльнісний компонент (з'ясовує сутність діалогу автора й читача)	на 2% покращився показник	на 3% покращився показник	без змін	на 6% покращився показник
Ціннісний компонент (усвідомлює духовні цінності, утілені у творах літератури й мистецтва)	на 6% покращився показник	на 5% покращився показник	на 5% погіршився показник	на 6% покращився показник
Ключові компетентності (спілкування державною мовою)	на 3% покращився показник	без змін	без змін	на 3% покращився показник
Математична компетентність (на підставі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію)	на 3% покращився показник	на 3% покращився показник	без змін	на 6% покращився показник
інформаційно-цифрова компетентність (знає електронні сайти українських бібліотек)	без змін	без змін	на 2% покращився показник	на 3% покращився показник
уміння вчитися (використовує різні джерела довідкової інформації)	на 3% покращився показник	на 3% погіршився показник	на 3% покращився показник	на 3% покращився показник
Соціальна та громадянська компетентності (толерантно ставиться до культурних надбань інших народів)	без змін	без змін	без змін	без змін
Обізнаність та самовираження у сфері культури	на 5% покращився показник	на 3% погіршився показник	на 2% покращився показник	на 6% покращився показник
екологічна грамотність і здорове життя	на 6% покращився показник	на 3% погіршився показник	на 3% покращився показник	на 6% покращився показник

Досвід переконує, що досягнення успіху у формуванні всебічно розвиненої особистості, уважного читача та знавця літературного мистецтва

за рахунок тільки урочного часу неможливе.

Середній бал (ЕГ) 11-А класу становить 3,4 при 46% якості знань; середній бал 11-Б – 3,6 при 52%. Після проведення експериментальної роботи у 11-А середній бал – 3,5 при 52% якості знань.

У (КГ), 11-Б, середній бал залишився 3,6 при 52% якості знань.

Аналіз отриманих даних свідчить про позитивну динаміку в навчальних результатах учнів 11-А класу після проведення експериментальної роботи. Середній бал класу підвищився з 3,4 до 3,5, а якість знань зросла з 46% до 52%, що свідчить про те, що більша частина учнів стала демонструвати глибше розуміння навчального матеріалу та підвищила рівень своїх знань, що може бути результатом цілеспрямованого педагогічного впливу або вдосконалених методів навчання, впроваджених у процесі експериментальної роботи.

У контрольній групі (11-Б) показники залишилися стабільними: середній бал 3,6 та 52% якості знань.

Таким чином, результати експериментальної роботи демонструють ефективність впроваджених заходів у покращенні якості знань у 11-А класі.

Зростання середнього балу з 3,4 до 3,5 свідчить про загальне підвищення рівня академічної успішності учнів. Особливо варто відзначити, що якість знань, яка є важливим показником розуміння та засвоєння навчального матеріалу, зросла з 46% до 52%. Використання інноваційних форм навчання констатує про більш ґрунтовне опанування тем і поліпшення навчальних результатів. Впроваджені заходи, нові підходи до викладання, адаптація навчальних матеріалів до потреб учнів сприяло більш глибокому розумінню програмового матеріалу.

Крім того, позитивна динаміка може бути результатом активнішого залучення учнів до освітнього процесу та підвищення їх мотивації. Враховуючи ці показники, можна зробити висновок, що впроваджені зміни позитивно вплинули на загальну якість знань у класі.

Мета проведення позакласного заходу, як зазначено, базується на

обмеженості навчальних годин, виділених за програмою на вивчення зарубіжної літератури рівня «Стандарт». Оскільки на тиждень передбачена лише одна година, організація позакласної активності для учнів 11-х класів стає необхідним доповненням для забезпечення повнішого засвоєння матеріалу. Позакласні заходи можуть бути спрямовані на розширення контексту, глибший аналіз творів або творчості окремих авторів, що виходить за межі стандартної програми. Це також стимулює учнів до більшого залучення в процес навчання через активну участь, творчі завдання та інтерактивні форми роботи.

Позакласна активність виступає як інструмент для подолання часових обмежень і забезпечення безперервності та всебічності вивчення зарубіжної літератури. Вона також може підтримувати особистісний розвиток учнів через розширення можливостей для вираження власних ідей та рефлексії над прочитаним матеріалом. Порівняльний аналіз дозволив виявити спільні та відмінні риси досліджуваних явищ, що сприяв більш глибокому розумінню матеріалу та формуванню міждисциплінарних зв'язків. Такий підхід був спрямований на всебічний розвиток учнів та стимулював їх до самостійного пошуку нових знань.

Завдання проведення позакласного заходу: стимулювання інтересу до літературних творів із зарубіжної культури серед учнів; сприяння розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів у контексті зарубіжної літератури; сприяння поглибленню розуміння культурних та історичних аспектів, які вплинули на створення літературних творів; залучення учнів до творчого обговорення та висловлення власних думок щодо зарубіжної літератури; використання інноваційних методів, таких як дискусії, групові вправи чи театралізовані читання, для активного взаємодії учнів із літературним матеріалом.

Критерії оцінювання позакласного заходу ґрунтуються на

- ✚ змісті та оригінальності (оцінка, наскільки захід відображає глибоке розуміння та оригінальний підхід до обраної теми зарубіжної літератури;

- ✚ на активній участі учнів (враховується активність та взаємодія учнів під час заходу, включаючи питання, відповіді, дискусії та інтерактивні вправи); на організації та якості підготовки);
- ✚ залучення різноманітних методів: (групові вправи, театралізовані читання, дискусії, презентації тощо) для забезпечення активності та інтересу учнів;
- ✚ на реакції можливостей аудиторії (враховується взаємодія та реакція учнів під час заходу, а також їхні враження).

Для проведення позакласного заходу ми запропонували такі ідеї для активності:

1. Проект «Авторська експедиція»

Завдання: вивчити життя та творчість представника постмодернізму та провести «заочне» інтерв'ю з письменником.

2. Літературний квест.

Розробити літературний квест, де необхідно скласти завдання та головоломки, пов'язані з вивченими творами зарубіжних письменників.

Для аналізу ми використали розрахунок за Фішером.

Метод ϕ (кутове перетворення ϕ) набув широкого поширення у вітчизняній психології під ім'ям «кутове перетворення Фішера».

Метод кутового перетворення Фішера використовується для зіставлення 2 вибірок за частотою ефекту, що нас цікавить. Критерій оцінює достовірність відмінностей між відсотковими частинами 2 вибірок та не має обмежень щодо кількості вибірок. Принцип методу полягає у перетворенні відсотків часток у величину f , розподіл якої близький до нормального формула кутового перетворення.

Принцип методу полягає у перетворенні відсотків (часток) у величину ϕ , розподіл якої близький до нормального.

Формула кутового перетворення: $\phi = \arcsin \sqrt{p}$, де p – відсоток, виражений у частках одиниці. Формула для оцінки значимості відмінностей часток (відсотків): $\phi^* = (\phi_1 - \phi_2) \times \sqrt{n_1 * n_2 / (n_1 + n_2)}$, де n_1 і n_2 - обсяги вибірок

[25].

F-тестом або критерієм Фішера називають будь-який статистичний критерій, тестова статистика якого при виконанні нульової гіпотези має розподіл Фішера. Статистика тесту так чи інакше зводиться до відношення вибіркової дисперсії.

Також ми проведемо обчислення результатів за Фішером.

Учні Мукачівських загальноосвітніх шкіл під час проведення заходу, проявили такий результат активності у заході «Проект «Авторська експедиція»» (Таблиця 3.11).

Таблиця 3.11

Високий та достатній рівні активності

кількість досліджувальних	37	35
кількість учнів, у яких проявився ефект	2	3

$F_{emp} = 0,53$

$p = 0,29$

Гіпотеза H_0 : Частка осіб, у яких проявляється досліджуваний ефект, у вибірці 1 не більше, ніж у вибірці 2.

Під час проведення «Літературного квесту» учні 11-Б класу не використовували засоби масової інформації чи цифрові технології, а зосередилися виключно на традиційних формах роботи. Це включало використання книг, друкованих матеріалів, рукописних завдань та класичних методів взаємодії, таких як аналіз текстів, розв'язання літературних головоломок, читання уривків творів та обговорення літературних тем у групах.

Традиційний підхід дозволив учням глибше зануритися в текстову культуру, зосередитися на змісті та аналізі художніх творів без відволікаючих факторів цифрового середовища. Такий формат сприяв розвитку навичок глибокого читання, пам'яті та комунікативних вмінь через

безпосередню взаємодію з літературними творами та між собою.

11-А класу навпаки, активно застосовували інноваційні форми роботи, спрямовані на підвищення зацікавленості учнів та покращення їхньої участі у заході. Зокрема, використовували інтерактивні методи, такі як рольові ігри, дебати, інтерактивні презентації, мультимедійні ресурси, а також проектну діяльність. Це дозволило учням не лише пасивно отримувати інформацію, але й активно її опрацьовувати, аналізувати та застосовувати у власних проектах. Інноваційні форми роботи також сприяли розвитку критичного мислення, креативності та вмінню працювати в команді.

Крім того, акцент був зроблений на застосуванні цифрових технологій, таких як створення відеоматеріалів, інтерактивних карт або використання онлайн-платформ для обговорення і спільної роботи. Такий підхід стимулював учнів до самостійного пошуку інформації, розширював межі традиційного навчального простору та сприяв формуванню сучасних компетенцій, необхідних для успішного навчання і розвитку в умовах цифрового суспільства.

Після оцінювання активності учнів під час проведення позакласного заходу, у нас вийшов такий результат (Таблиця 3.12).

(Таблиця 3.12)

Високий та достатній рівні активності

кількість досліджувальних	37	35
кількість учнів, у яких проявився ефект	5	1

$$F_{\text{емп}} = 1,1752$$

$$p = 0,3439$$

Гіпотеза H1:

Частка осіб, у яких проявляється досліджуваний ефект, у вибірці 1 більша, ніж у вибірці 2.

Таким чином, результати експериментальної перевірки, проведеної з метою розвитку творчого мислення учнів старших класів під час виховних активностей з використанням інноваційних технологій, свідчать про високу ефективність заходів і покращення рівня якості знань учнів.

Експериментальні дані засвідчили, що використання сучасних педагогічних інструментів, таких як інтерактивні методи, проектна діяльність, цифрові ресурси та креативні завдання, сприяють розвитку творчого потенціалу учнів, стимулюють їхню зацікавленість у навчальному процесі та покращують аналітичні та критичні навички. Аналіз отриманих результатів також виявив позитивний вплив інноваційних технологій на мотивацію до навчання, залученість учнів у процес засвоєння знань і підвищення їхньої здатності до самостійного пошуку інформації та її інтеграції в контекст навчальних завдань.

Таким чином, результати дослідження демонструють, що інтеграція інноваційних технологій у процес вивчення зарубіжної літератури та виховні заходи має позитивний вплив на якість освітнього процесу, сприяючи більш повному та глибокому засвоєнню матеріалу, розвитку креативних здібностей та формуванню компетентностей, необхідних для сучасних умов навчання.

Підвищення рівня академічної успішності та зростання якості знань учнів свідчить про те, що використання інноваційних методів навчання сприяє активізації когнітивної діяльності та розвитку творчих здібностей.

Застосування таких технологій дозволяє учням глибше аналізувати навчальний матеріал, формувати критичне мислення та розвивати власні креативні підходи до розв'язання навчальних завдань.

Таким чином, результати експерименту підтверджують, що впровадження інноваційних технологій є ефективним засобом для стимулювання творчого мислення та підвищення загальної якості освітнього процесу.

Під час опису процесу роботи на уроці з метою розвитку творчого мислення з використанням інноваційних форм роботи ми розглянули

програмові твори з огляду на їхню родову специфіку. Аналіз прозового твору відбувався на прикладі етапів «Підготовка до сприйняття» та «Вивчення нової теми». Увага акцентувалася на мотиваційному моменті та підготовці до вивчення роману-перестороги Ф.Кафки «Перевтілення».

Драматичні твори ми аналізували, використовуючи етап уроку «Актуалізація опорних знань» та «Робота з підручником». Драма-феєрія Метерлінка «Синій птах» допомогла учням зрозуміти силу мрії та позитивних відчуттів.

Ліричні твори, які запропоновані для розгляду у 11 класі, були представлені через етап уроку «Творча робота учнів» та «Підсумок уроку».

Обґрунтовано, що в контексті нашого дослідження для більш результативної роботи необхідно було особливу увагу приділити саме конкретним видам роботи на уроках зарубіжної літератури.

Згідно з Навчальною програмою для закладів загальної середньої освіти із зарубіжної літератури для 10 – 11 класів, рівень Стандарту (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698), ми зосередили увагу на визначених МОН основних компонентах та компетентностях, якими мають володіти учні старшої школи, та провели два види оцінки рівня знань: «на вході», без активного використання інноваційних форм роботи, та «на виході», коли інтенсивно використовували їх на уроці та під час виконання домашнього завдання.

Нами доведено, що в контексті сучасних технологій значущими є онлайн-ресурси та цифрові архіви, які надають широкий доступ до актуальної інформації. Було зосереджено увагу на те, що спільноти в соціальних мережах та фахові об'єднання також можуть виступати як джерело обміну досвідом та інформацією.

Рекомендовано педагогам та учням-старшокласникам для підтримки процесу навчання користуватися науковими базами даних, електронними книгами та журналами, що дозволяє їм залишатися в курсі останніх наукових досягнень та педагогічних тенденцій. Доведено, що застосування

спеціалізованих платформ для професійного розвитку також є важливою складовою для вчителів, щоб постійно удосконалювати свої знання та навички.

Також нами було організовано педагогічний експеримент, де основну увагу зосереджено на комплексному методі дослідження, у якому використовуються емпіричні методи: спостереження, опитування, контрольні випробування тощо. Експеримент забезпечив об'єктивну перевірку правильності висунутої нами, як дослідником, гіпотези; він дозволив виявити суттєві зв'язки між явищами, які повторюються, тобто виявити закономірності навчального процесу.

Ми визначили мету, завдання та критерії оцінювання знань учнів, що сприяло правдивому їх аналізу. Окреслені нами завдання мали практичний характер, який передбачав експериментальну перевірку. Проведення аналізу та оцінки результатів експерименту дозволили нам зробити висновки щодо ефективності та необхідності впровадження інноваційних технологій з метою розвитку творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури з особливим акцентом на навчальному аспекті.

Перед початком експерименту ми провели бліц-опитування щодо бажання активного впровадження медіа-ресурсів на уроках зарубіжної літератури. З метою здійснення порівняльної характеристики ми здійснили вимір середнього балу тридцяти семи учнів, який складав у середньому 3,4 бали.

Під час формувального експерименту та на основі наданої інформації можна зробити висновок, що експеримент із впровадженням інновацій у проведення уроків зарубіжної літератури в 11 класі продемонстрував позитивні результати. Зазначено, що навіть при обмеженому часі (лише одна година на тиждень) середній бал учнів становить 3,54, що свідчить про тенденцію до зростання. Це може вказувати на те, що впровадження нових методик чи підходів позитивно впливає на освітній процес та розуміння учнями матеріалу. Однак важливо також враховувати, що це лише початкові

результати, і подальший моніторинг може допомогти глибше розуміти ефективність запропонованих змін. При бажанні вчитель-предметник може продовжити активно застосовувати інноваційні методи навчання.

Вивчення отриманих результатів діагностично-констатувального етапу дослідження дозволило нам порівняти рівень знань учнів до і після завершення експерименту як у кількості учнів, які взяли в ньому участь, так і в відсотковому співвідношенні.

Зіставлення двох вибірок коефіцієнта кутового перетворення за Фішером дало нам можливість порівняти та визначити статистичну значущість отриманих результатів експерименту, оцінити ймовірність того, що виявлені зміни не є випадковими. Такий аналіз дозволяє зробити висновки щодо стабільності та достовірності отриманих даних, що є результативним показником у процесі наукового дослідження. Статистика тесту так чи інакше зводиться до відношення вибірових дисперсій та демонструє, що в учнів під час проведення позакласних заходів відбулися значні зміни саме в високому та достатньому рівні активності: він складає $\text{фемп.} = p = 0,3439$.

Отримані в ході експериментальної перевірки результати підтвердили гіпотезу про доцільність та ефективність використання розроблених творчих завдань для розвитку творчого мислення учнів старшої школи під час уроків зарубіжної літератури за допомогою інноваційних технологій.

3.4. Значущість педагогічної практики для здобувачів вищої освіти

Педагогічна практика є невід'ємною складовою процесу підготовки здобувачів вищої освіти, яка сприяє формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців у галузі педагогіки та суміжних дисциплін. Вона виступає важливим етапом у реалізації теоретичних знань, набутих під час навчання в університеті, та їх впровадженні в реальну практику викладання.

Педагогічна практика є важливим компонентом підготовки майбутніх вчителів, оскільки вона дозволяє поєднати навчальний процес в університеті з реальними умовами роботи в школі. Вона сприяє розвитку здобувачами професійної свідомості, вихованню вміння адаптуватися до освітнього середовища, а також дозволяє ефективно застосовувати набуті знання в реальних ситуаціях.

«Ми розглядаємо формування професійної компетентності майбутнього педагога з урахуванням принципу єдності свідомості і діяльності. Активність людської свідомості та пізнання зумовлені їхнім зв'язком з практичною діяльністю. Професійна свідомість розглядається нами як теоретична готовність спеціаліста до професійної діяльності, яка обумовлює професійну діяльність як практичну готовність спеціаліста до виконання професійних обов'язків. Системне формування професійної свідомості в єдності з оволодінням досвідом професійної діяльності, що дозволяє фахівцю самостійно і ефективно досягати цілей професійної діяльності. Педагогічна практика надає можливості глибокого та всебічного поєднання теорії та практики [58].

«Доведеним є той факт, що доцільно організована педагогічна практика, її безпосередній зв'язок з теорією є одним з основних шляхів покращення професійної підготовки педагогічних кадрів [66].

Значення педагогічної практики для здобувачів вищої освіти полягає в можливості оволодіння практичними навичками, необхідними для ефективної професійної діяльності. Під час практики здобувачі здобувають досвід організації навчального процесу, здійснення педагогічної взаємодії з учнями, планування та проведення уроків, а також оцінювання результатів навчання. Це дає змогу майбутнім педагогам не лише закріпити теоретичні знання, а й розвинути критичне мислення, творчий підхід до вирішення педагогічних задач, а також навички самостійного прийняття рішень у ситуаціях, що виникають під час навчання.

Педагогічна практика також має велике значення для соціалізації здобувачів освіти, оскільки дозволяє їм інтегруватися в педагогічне середовище, спілкуватися з колегами та учнями, а також формувати професійну ідентичність. Взаємодія з досвідченими педагогами та наставниками, отримання зворотного зв'язку щодо своїх дій і результатів діяльності сприяють формуванню впевненості у власних силах та розвитку критичного ставлення до власної практики.

Необхідно зауважити, «Наявність професійних знань, умінь та навичок ще не характеризує майбутнього педагога як професіонала. Повинне відбутися якісне перетворення свідомості особистості, формування готовності та здатності особистості до цілеспрямованої діяльності, що веде до зміни властивостей особистості, її поведінки, діяльності та відношень щодо прогресивного особистісно-професійного розвитку. Проходження педагогічної практики сприяє зміні оцінки своїх професійних якостей: підвищується вимогливість до особистої компоненти - необхідність бути творчою індивідуальністю; посилюється критичне відношення до своїх знань, умінь і навичок, професійної майстерності; змінюється відношення до обраної спеціальності» [60].

Пропонуємо орієнтовний звіт педагогічної практики в рамках освітньо-професійної програми «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Метою практики є формування цілісної системи професійних компетентностей, які забезпечують здатність майбутнього вчителя здійснювати освітню діяльність на високому рівні, інтегруючи теоретичні знання з практичними навичками.

Важливим аспектом практики є розвиток таких ключових компетентностей, як педагогічна майстерність, комунікативні здібності, здатність до самоаналізу та рефлексії, а також уміння працювати з різними категоріями учнів.

Пропонуємо звіт (з орієнтовними датами) про проходження педагогічної практики.

Педагогічна практика є важливою складовою підготовки майбутніх фахівців у галузі освіти, спрямованою на формування професійних компетентностей, вдосконалення педагогічних умінь і розвиток методичних навичок. Практика проводилася на базі (назва закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) протягом (вказати терміни), відповідно до програми навчального плану.

Виробнича (педагогічна) практика сприяє розвитку методичної компетентності, яка включає вміння обирати та адаптувати методи, прийоми і засоби навчання англійської мови та зарубіжної літератури відповідно до рівня підготовки учнів та навчальних програм; формуванню педагогічної компетентності, що передбачає здатність до організації навчального процесу, забезпечення продуктивної та безпечної освітньої взаємодії з учнями; психологічній готовності до роботи з учнями різних вікових категорій, враховуючи їх індивідуальні психологічні особливості, а також розумінню динаміки розвитку колективу; комунікативній компетентності, яка є основою для ефективної взаємодії з учнями, колегами та батьками, розвитку навичок комунікативної толерантності та емпатії; навичкам рефлексії та самооцінки, що допомагають аналізувати власну діяльність, оцінювати педагогічні досягнення і виявляти шляхи для подальшого професійного розвитку.

Метою цього виду практики є формування професійних компетентностей майбутнього вчителя англійської мови та зарубіжної літератури, що включає розвиток навичок методичної, педагогічної, психологічної, соціально-комунікативної та організаційної діяльності. Цей досвід спрямований на інтеграцію теоретичних знань, отриманих в процесі навчання, з практичною діяльністю в освітньому середовищі.

Напередодні початку виробничої (педагогічної) практики, 18 жовтня 2024 року, я взяла участь у настановній конференції, присвяченій питанням організації та проходження практики. Крім того, отримала вичерпну

інформацію щодо організаційно-функціональних особливостей даного виду практики, що включало розподіл обов'язків, структуру звітної документації та механізми контролю за процесом її проходження. Це дозволило мені чітко усвідомити очікування та стандарти, яким повинна відповідати моя діяльність під час практики, а також вимоги щодо результативності й рефлексивного аналізу виконаних завдань.

Була ознайомлена з формами контролю та критеріями оцінювання всіх видів діяльності, що виконуються на організаційному, навчально-методичному та виховному етапах практики та опрацювала супровідну документацію.

Також зі мною було проведено інструктаж з охорони праці та безпеки життєдіяльності, який є обов'язковим заходом перед початком проходження практики.

Прибувши у ЗЗСО 21.10.2024 р., я познайомила з її керівництвом, ознайомила з особливостями діяльності закладу; з адміністрацією, структурними підрозділами школи, вчителями-предметниками англійської мови та зарубіжної літератури та з класними керівниками. Детально вивчила документацію, яка регулює діяльність закладу освіти (нормативно-правові документи); з матеріально-технічною базою школи, правилами внутрішнього розпорядку; режимом роботи закладу. Пройшла інструктаж з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Познайомила з керівником практики від навчального закладу, що сприяло встановленню професійної взаємодії та забезпечило необхідний супровід у процесі проходження практики. На початковому етапі було здійснено ознайомлення з календарно-тематичним плануванням уроків з англійської мови та зарубіжної літератури для відповідних класів, що надало можливість глибше зрозуміти освітні цілі, зміст навчального матеріалу, логіку та послідовність його подання учням.

Крім того, мною було проведено аналіз зазначеного планування з метою визначення ключових методичних акцентів, оптимального розподілу

часу для вивчення окремих тем, а також узгодженості навчальних завдань з освітніми стандартами.

Ознайомившись з розкладом занять, я розробила індивідуальний план на період проходження практики, який передбачав конкретні завдання, графік проведення уроків, підготовку навчальних матеріалів та проведення педагогічного аналізу виконаної роботи.

22.10.2024 року я здійснила детальний аналіз документації, що використовується вчителем у професійній діяльності. Це охоплювало огляд системи планування роботи, а також типової та модельної навчальної програми з зарубіжної літератури та англійської мови, зокрема вивчення педагогічних журналів. Під час аналізу я ознайомила з технічним обладнанням, оформленням навчальних кабінетів та мовних лабораторій, призначених для занять з англійської мови та зарубіжної літератури. У ході дослідження було встановлено контакти з учнями відповідних класів для більш глибокого розуміння навчальної атмосфери та критично проаналізувала зразок схеми аналізу уроку-спостереження.

23.10.2024 р. я провела поглиблений аналіз форм, методів (методик) й засобів навчання у відповідності з дидактичними принципами; типів уроків, їхньої організаційної структури залежно від мети, змісту, вікових, психологічних особливостей учнів та конкретних умов навчання та критично проаналізувала зразок схеми аналізу уроку-спостереження.

Мною було відвідано уроки англійської мови у 11 класі на тему «Мистецтво. Введення лексичних одиниць», де спостерігала за використанням методичних підходів у викладанні англійської мови на рівні старших класів. Крім того, я була присутня на уроці англійської мови у 10 класі, присвячений темі «Правила поведінки у школі. Удосконалення навичок читання», що дозволило оцінити процес розвитку читацьких навичок учнів. Відвідала урок англійської мови у 9 кл.: тема: «Одяг та молодіжна культура» та урок англійської мови у 9 кл.: «Мода та стиль. Розвиток навичок читання».

Після відвідування уроків англійської мови у 9, 10 та 11 класах я провела саморефлексію щодо спостережуваних методів та організації освітнього процесу.

На уроці 11 класу на тему «Мистецтво. Введення лексичних одиниць» особливо помітним було поєднання комунікативного та когнітивного підходів. Вчитель створив середовище для активного залучення учнів у дискусію, сприяючи глибшому засвоєнню нової лексики та її практичному використанню. Завдяки цьому учні були вмотивовані до застосування нових слів у контексті мистецтва, що сприяє розвитку критичного мислення та мовленнєвих компетентностей. Спостереження за цим уроком дало мені можливість оцінити важливість інтерактивних завдань у старших класах, які сприяють підвищенню зацікавленості та автономності у навчанні.

У 10 класі, на уроці «Правила поведінки у школі. Удосконалення навичок читання», акцент було зроблено на розвиток читацьких стратегій та розуміння текстів. Вчитель вдало поєднував теоретичну базу (читання та аналіз тексту) із практичними завданнями на розуміння змісту та критичну оцінку прочитаного. Цей підхід дозволив мені зрозуміти важливість розвитку навичок активного читання, що сприяє формуванню когнітивних та аналітичних здібностей учнів.

Під час уроків у 9 класі, теми яких стосувалися «Одягу та молодіжної культури» та «Моди і стилю», було помітно, як учитель враховує інтереси учнів, що позитивно вплинуло на залучення до обговорення теми та мотивацію до вивчення іноземної мови. Використання автентичних матеріалів, пов'язаних із сучасними тенденціями, а також акцент на практичних навичках читання допомогли учням покращити мовні навички в умовах, близьких до реальних. Спостереження за такими методами та їх ефективністю для учнів середньої школи стало для мене важливим досвідом, який наголосив на потребі інтеграції актуальних тем у навчальний процес.

Загалом, відвідування уроків у різних класах дозволило мені побачити різноманітність методів, які використовуються для розвитку мовленнєвих,

лексичних та читацьких навичок учнів на різних рівнях навчання. Це також підкреслило значущість адаптації методичних підходів залежно від віку та рівня знань учнів, що сприяє їхньому ефективному навчанню та підвищує зацікавленість у вивченні англійської мови.

Мною було відвідано уроки зарубіжної літератури у 11 кл. на тему «Альбер Камю «Чума». Віхи життя й особливості світогляду А. Камю». Позакласне читання №1. Звеличення людського розуму, винахідливості та допитливості людини у поемі Гомера «Одіссея»; уроки зарубіжної літератури у 8кл. «Види лірики в Давній Греції. Тіртеї». Добре вмирати тому...»; урок із зарубіжної літ. у 7 кл «Вальтер Скотт (1771–1832)» Айвенго».

Після відвідування уроків зарубіжної літератури у 7, 8 та 11 класах я провела саморефлексію щодо спостережуваних методів викладання, що застосовуються вчителем для формування в учнів інтересу до літератури та розвитку їхнього критичного мислення.

На уроці для 11 класу, присвяченому творчості Альбера Камю та аналізу роману «Чума», мене вразило, як вчитель вдало поєднав літературознавчий підхід з елементами філософської дискусії. Це допомогло учням не лише розібратися з особливостями світогляду Камю та структурою його твору, але й спонукало їх до роздумів про сутність життя, відповідальність та моральний вибір у критичних ситуаціях. Такий підхід сприяє глибокому засвоєнню матеріалу, адже учні розглядають літературу як відображення та осмислення людського досвіду.

На уроці в 8 класі з теми «Звеличення людського розуму, винахідливості та допитливості людини у поемі Гомера «Одіссея»» вчитель ефективно використав інтерактивні методи, що дозволили учням зануритися в епічну атмосферу давньогрецької культури. Учні активно залучалися до обговорення теми героїзму, людської допитливості та винахідливості, що допомогло їм краще зрозуміти образи Гомерової поеми. Під час цього уроку я побачила, наскільки важливо залучати учнів до активного обговорення та

інтерпретації літературних образів для розвитку їхнього зацікавлення літературою.

Ще один урок у 8 класі, присвячений темі «Види лірики в Давній Греції. Тіртеї». Добре вмирати тому...», дав можливість спостерігати за вмінням вчителя адаптувати історичний та літературний матеріал до вікових особливостей учнів. Вчитель створив умови для знайомства з античною лірикою, зокрема з її жанровими особливостями, що дозволило учням зрозуміти роль поезії у культурі Давньої Греції. Особливо важливим було підкреслення актуальності тем військового патріотизму і честі, що сприяє вихованню патріотичних почуттів та моральних цінностей у сучасних учнів.

На уроці для 7 класу, де вивчався роман Вальтера Скотта «Айвенго», вчитель акцентував увагу на поняттях лицарської доблесті, честі та справедливості, що є важливими цінностями для формування моральних якостей підлітків. Використання вчителем художніх описів, а також дискусій про характери героїв та їхній моральний вибір допомогли учням відчувати атмосферу середньовічної Європи і розкрити етичні уроки, закладені в романі. Спостереження за цим уроком дало мені можливість оцінити, як література може сприяти формуванню етичних орієнтирів у молоді.

Загалом, відвідані уроки дозволили мені зрозуміти важливість адаптації літературного матеріалу відповідно до віку учнів та актуальності теми для формування морально-етичних та культурних цінностей. Кожен із цих уроків продемонстрував, як учитель може стимулювати інтерес до літератури, створюючи умови для критичного мислення, самостійного осмислення та обговорення, що є надзвичайно цінними компонентами освітнього процесу.

Ознайомила з підходами до навчання, розвитку та соціалізації учнів; з організацією позакласної та виховної роботи в школі; з гуртковою та клубною роботою. Дослідила психолого-педагогічні особливості учнів різних класів. Самостійно розробила план-конспект для проведення у 10 класі виховного заходу англійською мовою на тему: «Spiritual needs and ideals

of my»I»» та другий виховний захід на тему: «Is a good person the one who does good or the one who does not do evil?».

Метою виховних заходів було сприяти розкриттю внутрішніх цінностей та ідеалів підлітків. Захід включав інтерактивні завдання та дискусії, що допомогли учням глибше усвідомити свої духовні потреби та цінності. Другий захід, годину спілкування на тему «Is a good person the one who does good or the one who does not do evil?», було спрямовано на формування моральних уявлень про доброту та етичну поведінку. Під час цього заходу учні аналізували різні ситуації та обговорювали, що означає бути «хорошою людиною», формуючи власне бачення етичних принципів.

Я вивчала передовий педагогічний досвід вчителів та класних керівників, який базується на використанні інноваційних методів навчання, що сприяють розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів.

Я звернула увагу на важливий аспект щодо застосування інклюзивних підходів, коли вчителі адаптують матеріал під індивідуальні потреби кожного учня, забезпечуючи рівний доступ до знань.

Я дізналася, що класні керівники активно впроваджують програми, які сприяють розвитку соціальних навичок учнів, формуючи здоровий мікроклімат у колективі та підтримуючи позитивні стосунки між учасниками освітнього процесу.

Мені наголосили на тому, що успішні вчителі та класні керівники постійно удосконалюють свою професійну майстерність через участь у тренінгах, семінарах та обміні досвідом з колегами.

Для мене було важливим дізнатися, що використання сучасних технологій, зокрема інтерактивних платформ і ресурсів, дозволяє вчителям створювати динамічні уроки, що мотивують учнів до навчання та сприяють активній участі в освітньому процесі.

Здійснила поглиблений аналіз форм контролю та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів; проаналізувала навчально-методичну

літературу з англійської мови та зарубіжної літератури; структуру та зміст підручників.

Прислухаючись до порад вчителів, я зрозуміла, що необхідно включати аналіз тестів, письмових робіт, усних відповідей, проектів та інших форм оцінювання, що застосовуються для вимірювання рівня засвоєння навчального матеріалу.

Звернула увагу, що поглиблений аналіз також включає перевірку того, наскільки ці форми контролю відповідають сучасним вимогам та стандартам освіти, а також наскільки об'єктивно та справедливо вони оцінюють досягнення учнів.

Аналіз навчально-методичної літератури з англійської мови та зарубіжної літератури включає дослідження підручників, посібників, методичних рекомендацій, які допомагають вчителям у навчальному процесі. Це дозволяє оцінити, наскільки література відповідає віковим та навчальним потребам учнів, чи відповідає вона сучасним вимогам педагогіки, чи сприяє розвитку критичного мислення, мовних навичок та літературної культури учнів.

Структура та зміст підручників вивчаються для того, щоб визначити, наскільки організовано і логічно побудовано навчальний матеріал. Важливим є також оцінка того, наскільки підручники містять різноманітні завдання, вправи, що допомагають учням розвивати навички самостійної роботи, здатність до аналізу та синтезу інформації. Ключовими аспектами є зручність і доступність для учнів, а також їх відповідність освітнім стандартам.

Загальний аналіз уроку-спостереження з англійської мови в 10 класі на тему: «Правила поведінки у школі. Удосконалення навичок читання»

Урок має на меті покращення мовних навичок учнів, зокрема навичок читання, через знайомство з темою правил поведінки в школі. Урок включає комбінацію різних методів навчання, що сприяють розвитку як мовних, так і соціальних навичок. У процесі уроку використовуються різноманітні матеріали, що дозволяють учням розвивати здатність до читання з

розумінням, а також покращувати їхнє володіння англійською мовою на рівні словникового запасу та граматики.

Основні етапи уроку:

Організаційний момент: вчитель вітає учнів і оголошує тему уроку. На цьому етапі учні орієнтуються на завдання, яке їм потрібно виконати.

Активізація знань: вчитель проводить коротку дискусію про правила поведінки в школі, задаючи питання, що спонукають учнів до активної участі. Це допомагає створити сприятливу атмосферу для обговорення.

Основна частина: учні працюють з текстом, що стосується правил поведінки в школі. Вчитель надає завдання на удосконалення навичок читання, такі як пошук інформації в тексті, відповідь на питання або виконання вправ на визначення основних ідей та деталей.

Підсумкова частина: підсумок уроку, де вчитель разом з учнями аналізує, що вони засвоїли, і дає додаткові рекомендації для самостійної роботи з текстами. Може бути задано домашнє завдання для закріплення вивченого матеріалу.

Компонентний (поелементний) аналіз уроку-спостереження англійської мови у 11 класі на тему: «Мистецтво. Введення ЛО».

Методист переглянув аналіз уроку-спостереження, виділивши його сильні сторони (правильно зафіксована мета уроку, ретельно описані методи та форми роботи та вірно зауважено на організовано роботи в групах). Особливу увагу він звернув на те, що виокремленні творчі підходи, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

Визначення об'єктів аналізу: на основі плану-конспекту методист визначив основні об'єкти для спостереження, зокрема: ефективність введення лексичних одиниць (ЛО), активність учнів під час виконання вправ, доцільність використаних методів.

Завдання для спостереження: методист надав мені поради щодо конкретних завдань спостереження за процесом та введення нової лексики та організацією активностей на закріплення теми.

Фіксація спостережень: під час уроку я намагалася створювати «фотографію» уроку, фіксуючи всі деталі, включаючи структуру уроку, активність учнів, використані вчителем методи та прийоми.

Самоаналіз: після уроку я здійснила самоаналіз, акцентуючи увагу на досягненнях та аспектах, що потребують вдосконалення у моїй подальшій педагогічній діяльності.

Короткі зауваження: було наголошено на тому, що не завжди у мене виходило зафіксувати змістовність матеріалу, активність учнів та відповідність методів поставленим завданням.

Детальний аналіз: після загальних зауважень був проведений детальний аналіз обраних об'єктів, що дозволило виявити сильні та слабкі сторони спостереження уроку.

Підсумки та рекомендації: методист разом зі мною сформулював висновки та рекомендації щодо поліпшення саморефлексії уроків, зокрема, підвищення ефективності введення ЛО, уникнення методичних помилок та вдосконалення мовленнєвої поведінки.

Підсумовуючи, я можу зауважити, що методист переглянув аналіз уроку-спостереження, відзначивши чітко визначення мети уроку, якісно описані методи та форми роботи, а також добре організовану групову роботу. Мені було акцентовано на творчих підходах, що покращують засвоєння матеріалу. Методист виділив мої об'єкти аналізу, такі як ефективність введення ЛО, активність учнів та доцільність методів, і надав мені рекомендації щодо спостереження. Під час уроку я детально фіксувала його перебіг, а після – виконала самоаналіз, визначивши сильні та слабкі сторони. Завершальним етапом стали спільні висновки та поради для вдосконалення уроків.

Загалом, урок є комплексним, добре організованим і містить різноманітні елементи для розвитку навичок читання, лексичних і граматичних знань учнів, а також стимулює їх до обміну думками та розвитку критичного мислення.

Загальний аналіз уроку-спостереження з англійської мови в 10 класі на тему: «Правила поведінки у школі. Удосконалення навичок читання».

Урок має на меті покращення мовних навичок учнів, зокрема навичок читання, через знайомство з темою правил поведінки в школі. Урок включає комбінацію різних методів навчання, що сприяють розвитку як мовних, так і соціальних навичок. У процесі уроку використовуються різноманітні матеріали, що дозволяють учням розвивати здатність до читання з розумінням, а також покращувати їхнє володіння англійською мовою на рівні словникового запасу та граматики.

Основні етапи уроку:

Організаційний момент: вчитель вітає учнів і оголошує тему уроку. На цьому етапі учні орієнтуються на завдання, яке їм потрібно виконати.

Активізація знань: вчитель проводить коротку дискусію про правила поведінки в школі, задаючи питання, що спонукають учнів до активної участі. Це допомагає створити сприятливу атмосферу для обговорення.

Основна частина: учні працюють з текстом, що стосується правил поведінки в школі. Вчитель надає завдання на удосконалення навичок читання, такі як пошук інформації в тексті, відповідь на питання або виконання вправ на визначення основних ідей та деталей.

Підсумкова частина: підсумок уроку, де вчитель разом з учнями аналізує, що вони засвоїли, і дає додаткові рекомендації для самостійної роботи з текстами. Може бути задано домашнє завдання для закріплення вивченого матеріалу.

Компонентний (поелементний) аналіз уроку:

Мета уроку:

Загальна мета: удосконалення навичок читання та розуміння тексту.

Конкретна мета: ознайомлення з правилами поведінки в школі та розвиток здатності ефективно працювати з текстами на цю тему.

Мотивація учнів:

Вчитель починає урок із запитань, що стосуються досвіду учнів, щоб викликати інтерес до теми.

Використання сучасних та актуальних тем для учнів, таких як шкільні правила, забезпечує їхню зацікавленість.

Вчитель чітко пояснює, чому вивчення цієї теми є важливим для розвитку мовних навичок.

Організація діяльності учнів:

Під час уроку учні працюють як індивідуально, так і в парах/групах, що дозволяє створити умови для взаємодії.

Призначення ролей (наприклад, один учень читає, інший відповідає на питання) стимулює взаємодію.

Вчитель використовує активні методи, такі як мозковий штурм або групове обговорення, для розширення мислення учнів.

Методи та прийоми навчання:

Інтерактивні методи: використання питань для розвитку критичного мислення, діалогів і групових завдань.

Метод читання з розумінням: учні повинні не лише читати, а й аналізувати прочитане, знаходити головні ідеї та факти.

Метод вправ і завдань: вправи на заповнення пропусків, відповіді на запитання за текстом, пошук синонімів чи антонімів.

Матеріали та ресурси:

Використання підручників та додаткових матеріалів (картки, презентації).

Читання текстів, що стосуються шкільних правил і поведінки, надає учням реальні приклади ситуацій, що сприяють розвитку соціальних навичок.

Ресурси можуть включати відео, слайди або електронні таблиці для візуалізації.

Мовленнєвий розвиток:

Вчитель активно працює з лексикою, пропонуючи нові слова і фрази, що стосуються теми.

Під час обговорення учні мають можливість використовувати нові лексичні одиниці в контексті, що допомагає закріпити знання.

Контроль та оцінювання:

Під час уроку вчитель спостерігає за активністю учнів і дає зворотний зв'язок.

Формативне оцінювання під час виконання завдань дає змогу вчителю оперативного коригувати навчальний процес.

Оцінка за виконання вправ на розуміння прочитаного та активну участь у дискусії.

Підсумки та рефлексія:

В кінці уроку вчитель робить підсумок, акцентуючи увагу на ключових моментах і результатах заняття.

Залишаються питання для рефлексії та самостійної роботи учнів для подальшого розвитку навичок читання.

Домашнє завдання:

Завдання на вдосконалення навичок читання: наприклад, прочитати текст і підготувати коротке резюме або відповіді на питання за текстом.

Додаткові завдання можуть бути пов'язані з практикою застосування нових слів або фраз у написанні коротких есе на тему шкільних правил.

Загалом, урок є комплексним, добре організованим і містить різноманітні елементи для розвитку навичок читання, лексичних і граматичних знань учнів, а також стимулює їх до обміну думками та розвитку критичного мислення.

Загальний аналіз уроку-спостереження з зарубіжної літератури в 11 класі на тему: Альбер Камю «Чума». Віхи життя й особливості світогляду А. Камю. Роман ««Чума»: проблематика, сюжет, композиція»

Урок присвячений вивченню одного з найважливіших творів французької літератури – роману «Чума» Альбера Камю, що дозволяє учням

не тільки ознайомитися з його сюжетними та композиційними особливостями, але й поглиблено дослідити проблематику та філософські аспекти цього твору в контексті життя й світогляду самого письменника.

Метою уроку є не тільки розкриття основних ідей роману «Чума», але й формування у старшокласників здатності аналізувати літературні твори з позиції світоглядних, філософських, моральних проблем, а також розуміння історичного контексту життя автора. Урок дозволяє учням побачити зв'язок між творчістю Камю та його власними переконаннями, розкрити глибину філософії абсурду, що стала основою для багатьох його творів.

Основні етапи уроку:

Організаційний момент: учитель знайомить учнів з темою уроку та його цілями, а також запитує про загальні відомості про Альбера Камю та його творчість. Це дає змогу налаштувати учнів на тему та створити мотивацію для глибшого занурення у зміст роману.

Вступна частина (пояснення теми): учитель знайомить учнів з життєвим шляхом Камю, коротко розповідаючи про важливі віхи його життя і філософські переконання, що знайшли відображення в його творчості. Це допомагає учням зрозуміти, як особисте життя і досвід письменника вплинули на його світогляд та тематику творів.

Основна частина (аналіз роману): учитель детально розбирає основні аспекти роману «Чума»: проблематику (філософія абсурду, людське існування, смерть і боротьба зі злом), сюжет (розвиток подій, дія в умовах епідемії), композицію (структура роману, художні засоби, символізм).

Підсумкова частина: учні аналізують основні ідеї роману, обговорюють його актуальність у сучасному світі, а також розмірковують над філософськими питаннями, які розглянуті у творі. Підсумок уроку містить короткий висновок вчителя про основні моменти, що були розглянуті.

Компонентний (поелементний) аналіз уроку:

Мета уроку:

Загальна мета: ознайомлення з творчістю Альбера Камю, зокрема романом «Чума», вивчення його проблематики, сюжету, композиції та філософських аспектів.

Конкретна мета: розгляд основних віх життя А. Камю, його філософії абсурду, а також глибокий аналіз роману, що дає змогу учням зрозуміти, як література відображає складні моральні та екзистенційні питання.

Мотивація учнів:

Вчитель активно залучає учнів до обговорення, задаючи питання про те, що вони знають про Камю, чи знайомі з його філософією. Це дозволяє налаштувати учнів на тему та сприяє активній участі.

Учитель також демонструє зв'язок між романом і актуальними соціальними чи філософськими проблемами, що зацікавлює старшокласників.

Організація діяльності учнів:

Під час уроку учні активно взаємодіють: вони відповідають на запитання, аналізують текст, роблять висновки.

Робота з текстом роману передбачає як індивідуальне, так і групове обговорення, що стимулює учнів до взаємного обміну думками.

Вчитель надає час для рефлексії та самостійної роботи над літературними аспектами твору.

Методи та прийоми навчання:

Метод дискусії: учні залучаються до обговорення філософських аспектів роману, таких як абсурдність життя, боротьба за людяність в умовах катастрофи.

Метод аналізу тексту: учні працюють із фрагментами роману, вивчають символи, метафори, літературні прийоми, що використовуються Камю для вираження своїх ідей.

Мультимедійні методи: використання слайдів або відео про Камю для кращого розуміння контексту його творчості.

Матеріали та ресурси:

Підручники та додаткові матеріали, що містять аналіз твору «Чума», біографію Камю, та інтерпретації його світогляду.

Використання текстів з роману для детального аналізу фрагментів.

Візуальні матеріали, які допомагають учням краще усвідомити епідеміологічну ситуацію, що є важливою для розуміння сюжету.

Мовленнєвий розвиток:

Учні розвивають навички аналітичного мислення, оскільки їм потрібно визначати і пояснювати символіку, проблематику та мотивацію персонажів.

Вчитель стимулює учнів до застосування нової лексики, пов'язаної з філософськими та літературними поняттями.

Контроль та оцінювання:

Вчитель здійснює формативне оцінювання, спостерігаючи за активністю учнів під час обговорення та аналізу.

У кінці уроку можна проводити коротку рефлексію, де учні самостійно формулюють основні ідеї та висновки щодо прочитаного.

Підсумки та рефлексія:

Вчитель підводить підсумки уроку, підкреслюючи важливість аналізу «Чуми» для розуміння філософії Камю.

Учні обговорюють, які питання роману є найбільш актуальними для них особисто, як вони сприймають світогляд автора.

Домашнє завдання:

Завдання на вдосконалення аналізу тексту: написати есе або підготувати доповідь про філософські ідеї «Чуми» та їх зв'язок з сучасним світом.

Завдання на дослідження біографії Камю та порівняння його творчості з іншими авторами, які працюють в рамках філософії абсурду.

Висновок: урок є високозмстовним і глибоким, спрямований на розвиток аналітичних навичок учнів та на вивчення складної філософії Камю.

Вчитель застосовує різноманітні методи, що забезпечують активну участь учнів у процесі, стимулюють їх до критичного осмислення важливих моральних і екзистенційних питань.

Самостійно розробила план-конспект для проведення у 10 класі виховного заходу англійською мовою на тему «Is a good person the one who does good or the one who does not do evil?».

Готуючись до самостійного проведення уроків англійської мови та зарубіжної літератури, я здійснила відбір дидактичного (наочного, роздаткового) матеріалу, який допоміг мені підготуватися до проведення уроків.

1. До англійської мови.

Наочні матеріали: схеми-таблиці з граматичними правилами та прикладами (наприклад, часи дієслів, звороти для діалогів); з лексичними темами (шкільні предмети, повсякденні дії, характер, почуття) та флеш-карти зі словами і фразами для вивчення нової лексики.

Роздаткові матеріали: картки для парної роботи з діалогами та ситуаціями для рольової гри; листи з завданнями на заповнення пропусків, доповнення речень і вибір правильного варіанту; завдання на складання речень з певними граматичними структурами.

2. До зарубіжної літератури.

Наочні матеріали: ілюстрації та портрети авторів, кадри з фільмів або малюнки за мотивами творів; карти подорожей літературних героїв або країни, пов'язані з культурним контекстом творів; картки з ключовими цитатами або темами творів, що обговорюються.

Роздаткові матеріали: картки для групової роботи з ключовими питаннями для аналізу тексту або персонажів; фрагменти текстів для аналізу або роботи з цитатами; робочі листи з завданнями на встановлення причинно-наслідкових зв'язків та створення характеристик персонажів.

Самостійно розробила розгорнутий план-конспект 1-го уроку англійської мови для 10 класу на тему: «Правила поведінки у школі».

Самостійно розробила розгорнутий план-конспект **1-го** уроку зарубіжної літератури для 11 класу на тему: «Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи».

Мета уроку:

Ознайомити учнів з основними ідеями та представниками німецького Просвітництва.

Показати вплив німецького Просвітництва на розвиток європейської культури та літератури.

Розвивати вміння аналізувати культурні явища та їхнє значення в історичному контексті.

План уроку.

1. Організаційний момент (2-3 хвилини)

Привітання, перевірка присутності.

Оголошення теми та мети уроку.

2. Актуалізація знань (5 хвилин)

Запитання до учнів:

«Що вам відомо про епоху Просвітництва?»

«Які європейські країни, на вашу думку, були найвпливовішими в цей період?»

Коротка бесіда, яка спрямовує увагу учнів на німецьку культуру та літературу XVIII століття, де особлива роль належала ідеям Просвітництва.

3. Мотивація навчальної діяльності (5 хвилин)

Вчитель наголошує на тому, що німецьке Просвітництво стало основою для багатьох ідей та реформ в Європі, а також вплинуло на розвиток гуманістичних цінностей, філософських концепцій і літературних творів.

Учитель: «Сьогодні ми дізнаємось, як ці ідеї змінили уявлення європейців про свободу, права людини і суспільство в цілому».

4. Вивчення нового матеріалу (25-30 хвилин)

Короткий історичний контекст

Вчитель пояснює, що Німеччина XVIII століття не була єдиною державою, а складалася з багатьох незалежних князівств, що впливало на розвиток культурних ідей.

Згадка про основні соціальні та політичні передумови, які сприяли розвитку Просвітництва в Німеччині.

Основні ідеї німецького Просвітництва

Раціоналізм та освіта: Просвітники вірили в силу розуму і важливість освіти як засобу для вдосконалення суспільства.

Свобода особистості та права людини: підкреслювали значення особистої свободи та прав.

Мораль та етика: прагнення до морального вдосконалення особистості.

Видатні представники німецького Просвітництва

Готгольд Ефраїм Лессінг – драматург, автор трактату «Лаокоон», прихильник релігійної толерантності та критичного мислення.

Іммануїл Кант – філософ, автор праці «Що таке Просвітництво?», яка стала символом інтелектуального пробудження.

Фрідріх Шиллер – поет, драматург, що відомий своїми творами про свободу і права особистості (п'єси «Розбійники», «Вільгельм Телль»).

Вплив на європейську культуру та літературу

Обговорення впливу ідей Лессінга, Канта і Шиллера на розвиток літератури, зокрема, французької та англійської драматургії.

Як ідеї німецького Просвітництва стали основою для романтизму та розвитку літератури в цілому.

5. Закріплення знань (10 хвилин)

Запитання для обговорення:

«Які ідеї німецьких просвітників ми можемо вважати актуальними сьогодні?»

«Чим німецьке Просвітництво відрізнялося від французького?»

Робота з цитатами: розгляд цитат Канта та Шиллера, аналіз їхнього значення в контексті часу та впливу на сучасність.

6. Підсумок уроку (5 хвилин)

Підведення підсумків щодо основних ідей та діячів німецького Просвітництва.

Учитель звертає увагу на те, що Просвітництво стало важливою віхою в розвитку європейської культури і цінностей.

7. Домашнє завдання

Написати есе (200-250 слів) на тему: «Які ідеї німецького Просвітництва актуальні у сучасному суспільстві?»

Прочитати уривок з п'єси Лессінга або Шиллера для обговорення на наступному уроці.

Оцінювання:

Активність на уроці, участь в обговореннях.

Уміння робити висновки, аналізуючи цитати.

Рефлексія на тему актуальності ідей Просвітництва.

Проаналізувала методи педагогічної взаємодії у проведенні виховних заходів, що сприяють згуртуванню учнівського колективу

Необхідно зауважити, що під час аналізу методів педагогічної взаємодії для проведення виховних заходів, що сприяють згуртуванню учнівського колективу, можна виокремити такі ефективні підходи:

Ігрові методи – організація командних ігор, квестів та інтерактивних завдань допомагає учням співпрацювати, вчить довіряти одне одному та краще розуміти сильні й слабкі сторони кожного учасника команди. Це сприяє налагодженню позитивних відносин у колективі.

Наступний вид діяльності – проектна: залучення учнів до роботи над спільними проектами, презентаціями чи творчими завданнями формує відповідальність за результат і мотивує допомагати один одному. Учні набувають досвіду розподілу ролей і вчаться цінувати внесок кожного учасника.

Необхідно також звертати увагу на рефлексію та обговорення: створення простору для обговорення різних ситуацій або переживань учнів зміцнює взаємну підтримку та емпатію в колективі. Учні вчаться слухати один одного, висловлювати свої думки та підтримувати товаришів.

Інтерактивні вправи на довіру та комунікацію – такі вправи допомагають встановити довірливі відносини між учнями, підвищити рівень комунікації та сприяють створенню сприятливого клімату в колективі.

Наставництво та командні лідери, що призначені вчителями або креативними учнями на час певного завдання, допомагає розвивати почуття відповідальності та довіри в групі.

Таким чином, використання інтерактивних, ігрових та рефлексивних методів у проведенні виховних заходів сприяє згуртуванню колективу, підвищує рівень підтримки та довіри між учнями, а також формує атмосферу взаємоповаги та співробітництва.

Протягом усього періоду проходження виробничої практики мною було самостійно проведено 16 уроків англійської мови:

1. 10 клас на тему «Правила поведінки у школі».
2. 10 клас на тему «Удосконалення навичок читання».
3. 9 клас на тему «Відомі бренди одягу. Розвиток навичок читання».
4. 10 клас на тему «Харчування. Введення ЛО».
5. 10 клас на тему «Видатні художники (описування подій в їх логічній послідовності, висловлювати власну точку зору)».
6. 11 клас на тему «Вплив мистецтва на естетичний розвиток людини. Розвиток навичок монологічного мовлення»
7. 10 клас на тему «Спортсмени України».
8. 10 клас на тему «Узагальнення знань по темі розділу. Повторення вивченого матеріалу»
9. 10 клас на тему «Молодь та молодіжна культура». Молодь. Введення ЛО «Спорт у Об'єднаному королівстві».

- 10.10 клас на тему «Субкультури та проблеми молоді. Розвиток навичок читання та перекладу»
- 11.10 клас на тему «Предмети та обладнання у школі. Удосконалення навичок діалогічного мовлення».
- 12.10 клас на тему «Шкільна уніформа. Розвиток навичок аудіювання»
- 13.10 клас на тему «Шкільний розпорядок дня. Розвиток навичок діалогічного мовлення».
- 14.10 клас на тему «Предмети та обладнання у школі. Удосконалення навичок діалогічного мовлення».
- 15.11 клас на тему: «Молодь та молодіжна культура». Молодь. Введення ЛО».
- 16.11 клас на тему «Урок граматики. Характеристика фільму, вистави. Розвиток навичок письма».

Під час проведення уроків я брала до уваги рівень підготовки учнів – оцінювала початкові знання та мовну компетентність учнів, щоб підбирати відповідні завдання й теми; різноманітність навчальних стилів – використовувала різні методи та підходи, щоб залучити учнів із різними стилями навчання: візуальне сприйняття, аудіальні та кінестетичні методи; інтереси та потреби учнів – враховувала інтереси учнів, щоб робити уроки більш цікавими та змістовними, включала актуальні для них теми і приклади; комунікативний підхід – акцентувала увагу на практиці спілкування, надаючи учням можливість використовувати англійську мову у реальних ситуаціях; забезпечення зворотного зв'язку – після кожного уроку проводила рефлексію та обговорення з учнями, щоб зрозуміти їхні потреби та відкоригувати методику проведення наступних уроків.

Завдяки цьому, уроки були ефективнішими, враховували особливості кожного учня та сприяли позитивному навчальному досвіду.

Також мною було проведено 4 уроки із зарубіжної літератури.

1. 11 клас на тему «Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи».

2. 11 кл. на тему: «Гійом Аполлінер (Вільгельм Альберт Володимир Олександр Аполлінарій Костровицький) «Зарізана голубка й водограй», «Міст Мірабо».
3. 8 клас на тему: «Публій Вергілій Марон (70-19 р.до н.е.) «Енеїда»
4. 8 клас на тему: «Публій Овідій Назон. Конфлікт митця з владою, трагедія вигнання і сум за батьківщиною у «Сумних елегіях» («Життя поета» – IV, 10). Образ відторгненого поета».

Під час проведення уроків зарубіжної літератури я використовувала такі інноваційні форми, методи та засоби навчання як інтерактивні методи навчання (застосовувала дискусії, брейнштормінги, методи «мозкових штурмів» для активізації учнів, що сприяло розвитку критичного мислення та здатності до аналізу літературних творів); проєктні методи (учні виконували індивідуальні та групові проєкти, що дозволяло поглибити знання про творчість авторів, епоху, в якій вони жили, а також аналізувати основні ідеї творів); метод рольових ігор (організовувала рольові ігри, де учні вживалися в образи персонажів творів, що дозволяло глибше зрозуміти мотивацію героїв і соціокультурні контексти); використовувала мультимедійні технології та застосовувала відеоматеріали, презентації та інші цифрові ресурси для візуалізації та кращого сприйняття текстів, а також для демонстрації екранізацій літературних творів. Такі інноваційні методи допомогли створити динамічну та мотиваційну атмосферу на уроках, забезпечуючи глибоке засвоєння літературних текстів і розвитку вміння критично мислити та аргументовано висловлювати свою думку.

За результатами спостережень за учнями класів, здійснила аналіз їх потреб та інтересів, які необхідно враховувати у виборі напряму навчальної та виховної роботи. Зокрема, учні виявляють високий інтерес до інтерактивних методів навчання, таких як проєкти, групові обговорення та рольові ігри, що дозволяє активізувати їхню участь у процесі. Крім того, важливим є включення в навчальний процес тем, що пов'язані з їх

особистісними та соціальними інтересами, зокрема питаннями екології, прав людини та глобальних проблем. Врахування цих факторів допомагає створити більш мотивуючий і ефективний навчальний та виховний середовище.

Самостійно провела у 8-му класі виховний захід англійською мовою на тему «Protection of the Motherland is a citizen's duty» та у 10-му класі на тему: Hour of communication «Is a good person the one who does good or the one who does not do evil?». Особливість проведення виховних заходів полягає в інтеграції морально-етичних і патріотичних аспектів у навчальний процес. Під час заходів учні мають змогу не лише обговорити важливість виконання громадянських обов'язків, але й розвивати своє розуміння доброчинності та моральних норм у контексті сучасних соціальних проблем.

Особлива увага приділяється розвитку критичного мислення, формуванню власної позиції та вмінню аргументувати свої думки в групових дискусіях, що сприяє підвищенню рівня соціальної відповідальності серед учнів.

Відвідала методичний семінар вчителів; провела профорієнтаційну роботу в 10, 11-их класах і хочу зауважити, що ці заходи допомогли мені отримати нові ідеї та методики для покращення навчального процесу.

Під час семінару було розглянуто сучасні підходи до викладання, зокрема інтеграцію цифрових технологій у навчання, що я планую застосувати в своїх уроках.

Профорієнтаційна робота дозволила краще зрозуміти професійні орієнтації учнів, їхні інтереси та потреби, що важливо для подальшого планування навчальної та виховної роботи. Спільно з учнями ми також обговорювали можливості для розвитку кар'єри та вибору майбутньої професії, що сприяло розвитку їхньої мотивації та орієнтації на майбутнє. Загалом, ці заходи дозволили активізувати роботу з учнями та вдосконалити методику профорієнтації в школі.

Спостерігаючи за учнями старших класів, я склала психолого-педагогічну характеристику на ученицю 10-го класу Алмашій Ангеліну. Ангеліна є активною та ініціативною ученицею, яка проявляє високий рівень зацікавленості до навчального процесу та активно бере участь у класних заходах. Вона швидко засвоює нову інформацію, має розвинуті аналітичні здібності та здатна до самостійного мислення. У спілкуванні з однокласниками проявляє доброзичливість і готовність допомогти, що сприяє гармонійному колективу в класі. Ангеліна також виявляє інтерес до професійної орієнтації, активно займається самоосвітою та ставить перед собою чіткі цілі на майбутнє, що свідчить про її серйозний підхід до вибору професії та розвитку.

Обговорила підсумки проходження практики з керівником практики від школи, адміністрацією, на педагогічній раді школи, проаналізували труднощі, які виникали під час проходження практики, затвердили відгуки від керівника практики. Під час обговорення було зазначено, що основні труднощі стосувалися організації часу між уроками та позакласною діяльністю, а також необхідності оперативно реагувати на зміну ситуацій у класах.

Однак, завдяки постійному зворотному зв'язку з керівником і колегами, вдалося знайти оптимальні шляхи вирішення цих проблем.

Додатково були розглянуті моменти, що потребують вдосконалення в організації роботи з учнями, зокрема з індивідуальним підходом до різних типів учнів.

Також обговорювались позитивні аспекти практики, такі як покращення комунікаційних навичок, розвиток методичних умінь та вдосконалення педагогічної техніки.

У ході аналізу зазначено важливість подальшого вдосконалення професійних навичок і застосування нових педагогічних технологій. Було рекомендовано більше уваги приділяти розвитку мотивації учнів та індивідуальному підходу до кожного учня.

Керівник практики відзначив високий рівень підготовленості до уроків і гнучкість у підходах до організації навчального процесу. Після затвердження відгуків, була підготовлена звітність про результати практики, що включає аналіз досягнень та можливих напрямів для подальшого розвитку. Завершення практики стало важливим етапом у моєму професійному зростанні, і я отримала багато корисних порад для вдосконалення педагогічної діяльності.

Підготувала супроводжуючу та звітну документацію практики. Сформувала звіт про проходження педагогічної (виробничої) практики з відображенням усіх напрямів, видів діяльності та висновків.

У звіті детально висвітлила результати моєї роботи з учнями, а також процес самоаналізу та рефлексії, що дозволило мені визначити сильні сторони і напрями для подальшого вдосконалення. Ця практика є важливим етапом у моєму професійному розвитку та допоможе краще підготуватися до майбутньої педагогічної діяльності.

На завершення, слід відзначити, що педагогічна практика суттєво сприяла моєму розвитку в реальному освітньому процесі, забезпечивши можливість застосування теоретичних знань на практиці та вдосконалення професійних навичок. Цей етап став важливим кроком у формуванні моєї педагогічної компетентності, що, безсумнівно, сприятиме підвищенню ефективності моєї діяльності як педагога в майбутньому.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено теоретичне обґрунтування та розроблено методичні засади формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. Аналіз педагогічної теорії та практики свідчить про те, що критичне мислення є ключовою складовою інтелектуального розвитку особистості, а його формування в умовах сучасної освіти є пріоритетним завданням, особливо у старшій школі.

Результати дослідження підтвердили, що вивчення зарубіжної літератури створює широкі можливості для розвитку критичного мислення, оскільки цей навчальний предмет передбачає аналіз літературних текстів, формування навичок інтерпретації, дискусій, порівнянь та осмислення складних морально-етичних і філософських проблем.

У ході роботи визначено теоретичні передумови формування критичного мислення, зокрема: концептуальні підходи до його сутності, структурних компонентів та критеріїв оцінки рівня сформованості. На основі цього розроблено методичні підходи до організації навчального процесу, які сприяють активному залученню учнів до аналітико-синтетичної діяльності, розвитку аргументації, самостійного прийняття рішень та оцінювання інформації.

Практична цінність монографії полягає у запропонованих педагогічних технологіях, які забезпечують інтеграцію принципів критичного мислення у процес вивчення зарубіжної літератури. Вони включають методи проблемного навчання, дебатів, контекстного аналізу та рефлексії. Апробація цих методів у педагогічній практиці показала їхню ефективність у формуванні аналітичних здібностей, креативності та самостійності учнів.

Досліджено методи та прийоми розвитку творчого мислення на уроках зарубіжної літератури. Нами доведено, що в процесі вивчення зарубіжної літератури на уроках формується творче мислення учнів, яке сприяє розвитку їхніх інтелектуальних та емоційних здібностей. Методи й прийоми,

застосовані на уроках, виявляються дієвими в стимулюванні креативного мислення.

Зауважено, що використання різноманітних методів, таких як аналіз творів, рольові ігри, обговорення та творчі проекти, сприяє залученню учнів до активної участі в навчальному процесі. Це також дозволяє розвивати їхні аналітичні та критичні здібності.

Визначено важливість стимулювання та індивідуальний підхід до кожного учня, який сприяє розвитку його унікальних талантів та творчого потенціалу.

Зазначено, що важливо враховувати інноваційні технології, щоб розширювати освітні горизонти учнів і розвивати їхнє загальне мислення. Використання онлайн-платформ сприяє формуванню глибокого розуміння творів та розвитку творчого мислення.

Отже, використання різноманітних методів та прийомів на уроках зарубіжної літератури є ефективним інструментом у розвитку творчого мислення учнів, сприяє їхньому інтелектуальному та емоційному зростанню.

З'ясовано, що психолого-педагогічні аспекти формування творчого мислення учнів важливо враховувати при формуванні та вдосконаленні методів розвитку усного мовлення на уроках зарубіжної літератури. Розуміння індивідуальних особливостей кожного учня дозволяє створити оптимальне середовище для навчання, враховуючи психічні, емоційні та когнітивні особливості здобувачів освіти. Зазначено, що учні з високим рівнем емоційної чутливості загалом виявляють більше інтересу до творів, акцентом яких є емоційні аспекти. З іншого боку, для учнів, які виявляють виражену когнітивну активність, можуть бути корисними завдання, спрямовані на аналіз та порівняння різних літературних явищ.

Закцентована увага на врахування рівня зорової та слухової пам'яті, що допомагає в оптимізації методик навчання. Наприклад, використання візуальних матеріалів, аудіо-записів чи інших засобів може ефективно

підтримувати розвиток усного мовлення учнів з різними особливостями пам'яті.

Отже, психолого-педагогічні аспекти взаємодії з учнями допомагають створити індивідуалізований підхід до розвитку усного мовлення на уроках зарубіжної літератури, сприяючи глибокому розумінню та асиміляції літературних творів.

Визнано, що розробка методичних матеріалів та мотиваційних блоків конспектів уроків для програмових творів з урахуванням їх родової специфіки є надзвичайно важливою у процесі навчання. Ми зазначили, що оптимізація цих компонентів сприяє покращенню освітнього процесу, роблячи його більш доступним та цікавим для учнів.

Доведено, що розробка методичних матеріалів дозволяє вчителям структурувати інформацію та підготувати систематизовані конспекти, що допомагають ефективно проводити уроки. Урахування родової специфіки програмових творів дозволяє адаптувати підхід до кожного жанру та сприяє кращому розумінню змісту творів учнями.

Проаналізовано, що включення мотиваційних блоків у конспекти уроків стає стимулом як для вчителів, так і для учнів. Розроблені системи уроків, які враховують рівень знань та підготовленість учнів до класної роботи під час вивчення програмових творів сприяють логічному веденню уроку, який демонструє хороший результат. Використання цих блоків дозволяє активізувати інтерес до предмета та стимулювати творчість учнів.

Отже, розробка конспектів уроків повинна чітко відповідати його жанровим особливостям, що сприяє не лише підвищенню якості уроків, але й розвитку творчого та аналітичного мислення учнів.

Проаналізовано види завдань на уроках зарубіжної літератури у старших класах, систему їх використання у урахуванням вікових особливостей. Виведено середній бал успішності до проведення експерименту і після нього. Середній бал (ЕГ) 11-А класу становить 3,4 при 46% якості знань; середній бал 11-Б – 3,6 при 52%. Після проведення

експериментальної роботи у 11-А середній бал – 3,5 при 52% якості знань.

У (КГ), 11-Б, середній бал залишився 3,6 при 52% якості знань.

З урахуванням того, що на тиждень за програмою зарубіжної літератури рівня «Стандарт» виокремлено тільки 1 навчальну годину, ми вирішили у 11 класах провести позакласну активність на конкретну тему, але з використанням традиційних (КГ) та інноваційних (ЕГ) форм. Статистика тесту так чи інакше зводиться до відношення вибірових дисперсій та демонструє, що в учнів під час проведення позакласних заходів відбулися значні зміни саме в високому та достатньому рівні активності: він складає $f_{emp.} = p = 0,3439$.

Здійснений нами аналіз доводить, що відбулися значні зміни у середньому рівні активності учнів, оскільки р-значення є найменшим, що прямо-пропорційно вищій значимості. У такий спосіб після обчислення результатів ми можемо констатувати, що найнезначніші зміни відбулися у достатньому рівні, оскільки тут р-значення є найбільшим, що свідчить про найменшу значимість ефективності учнів.

Відповідно до цього у достатньому рівні «р» найбільше та « $f_{emp.}$ » найменше, тому значимість є меншою; а середній рівень активності «р-значення» є найменшим і « $f_{emp.}$ » найбільшим, що означає найбільший показник ефективності активності учнів на уроках

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування творчого мислення учнів старшої школи на уроках зарубіжної літератури засобами інноваційних технологій.

Перспективами подальших досліджень можуть бути проблеми використання навчальних технологій, розвитку інтерактивних методик та педагогічних інструментів для активізації творчого мислення учнів.

Додаткові аспекти, які варто дослідити, стосуються вивчення впливу індивідуальних особливостей учнів на їхній творчий потенціал, а також питання ефективності різних форм оцінювання та підтримки творчого розвитку.

Таким чином, результати дослідження сприяють поглибленню науково-методичних засад сучасної освіти, спрямованої на формування компетентної, критично мислячої особистості, здатної до свідомого аналізу та інтерпретації інформації в умовах глобалізованого інформаційного суспільства.

Розроблені рекомендації можуть бути використані у підготовці вчителів, розробці навчальних програм та плануванні уроків із зарубіжної літератури.

Проблематика монографії, присвяченої «Теоретичним та методичним засадам формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури», висвітлена у низці публікацій, що слугували базою для наукових розробок, орієнтованих на вдосконалення підготовки педагогічних кадрів в умовах модернізації системи вищої освіти.

1. Bilavych G., Rozman I. Modern fiction as factor of students' reading culture development. *Advanced education*. 2016. Issue 6. P. 101–105. (Web of Science).
2. Organizational grounds for development of digital infrastructure of education and pedagogical science in Ukraine (late 80s of the xx century-beginning of the xxi century) / A. M. Hurzhii, N. V. Bakhmat, V. O. Zaychuk, L. A. Kartashova, I. I. Rozman, T. M. Sorochan. *Information technologies and learning tools*. 2021. Vol. 83, Issue 3. P. 26–48. (Web of Science).
3. Latest Information Technologies in the UK Adults Education System / T. Tverezovska, R. Bilyk, I. Rozman, Zh. Semerenko, N. Orlova, O. Vytrykhovska, I. Oros. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS): scientific journal*. Seoul, Korea, 2022. Vol. 22, № 8. P. 25–34. (Web of Science).
4. Розман І. І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. *Актуальні питання у сучасній науці*. Серія: Педагогіка, Серія: Право, Серія: Економіка, Серія: Державне управління, Серія: Техніка, Серія: Історія та археологія: журнал. 2024. № 1(19). С. 726–735.

5. Rushanski Julia, Rozman Iryna. Analysis of the work as the basis of literary education of student. Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука" / гол. ред.: Т. Д. Щербан; заст. голов. ред.: Jerzy Piwowarski; В. В. Гоблик. Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2021. Вип. 2(31). С. 125–128.
6. Rozman I. I. Literary education: education of a creative reader with independent critical thinking. International scientific journal "Education and Science" / head. ed.: T. D. Shcherban; substitute chief editor: Jerzy Piwowarski; V. V. Hoblyk. Mukachevo-Czestokhova: RVV MSU; Academy named after Ya. Dlugosha, 2021. Vol. 2(31). P. 122–125.
7. Rozman I. I. Organization of independent activity of students in lessons of foreign literature. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука» / гол. ред.: Т. Д. Щербан; заст. гол. ред.: Jerzy Piwowarski; В.В. Гоблик. Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2021. Вип. 2(31). С. 94–99.
8. Rozman I. I. Means of developing creative thinking in foreign literature classes. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука» / гол. ред.: Т.Д. Щербан; заст. гол. ред.: Jerzy Piwowarski; В. В. Гоблик. Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2021. Вип. 2(31). С. 71–74.
9. Ісаєва О., Шнайдер Г., Розман І. Кейс-технологія як інноваційний підхід викладання дисциплін у кризових умовах. Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал. 2021. № 11–12(197-198). С. 39–44.
10. Rozman I., Tymchuk O. D. Method of problem-based learning in the lessons of foreign literature in senior school. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної наук.-практичної інтернет-конференції, 29 листопада 2022 р. / гол. ред. В. П. Коцур. Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяслві, 2022. Вип. 88. С. 171–173.
11. Rozman I., Levko R. The role of media education in the process of teaching foreign literature. Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука" / гол. ред.:

- Т. Д. Щербан; заст. голов. ред.: Jerzy Piwowarski; В. В. Гоблик Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2022. Вип. 2(33). С. 201–206.
12. Rozman Iryna, Movchan Katerina. Soft skills in the education system // Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука" / гол. ред.: Т. Д. Щербан; заст. гол. ред.: Jerzy Piwowarski; В. В. Гоблик. Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2020. Вип. 2(29). С. 96–98.
13. Розман І. І., Кравченко Л. С. Медіаосвіта як чинник розвитку критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури у старшій школі. Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук / гол. ред. Г. Білавич. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. у-т ім. В. Стефаника, 2023. № 26. С. 32–35.
14. Specific features of modern pedagogy. Progressive research in the modern world: proceedings of IV international scientific and practical conference, December 28-30, 2022. Boston, 2022. P. 336–340.
15. Розман І. І. Інтегроване навчання: проблеми впровадження. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Мукачево, 18-19 травня 2023 р. / гол. ред. Т. Д. Щербан. Мукачево: МДУ, 2023. С. 267–269.
16. Rozman I., Movchan K. Soft skills and employment benefits. Гуманітарний простір науки: досвід і перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2 грудня 2020 р. Переяслав, 2020. № 29. С. 63–65.
17. Розман І. І. Особливості викладання зарубіжної літератури у старших класах. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Мукачево, 13-14 травня 2021 р. / гол. ред. Т. Д. Щербан. Мукачево: МДУ, 2021. С. 357–359.

СПИСОК ВИКОРИСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамов А. М. Інтерактивні форми роботи на уроках української мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 33. С. 8–10.
2. Бандура О. М. Шкільний підручник з української літератури. Київ: Пед. думка, 2001. 76 с.
3. Боровець О. Тренінг формування комунікативної компетентності підлітків. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. Ч. 3. С. 23–29. URL: <http://surl.li/qgwhi>.
4. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посібник. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2016. URL: <http://surl.li/qkkzd> (дата звернення 12.02.2024 р.).
5. Велика українська енциклопедія. URL: <http://surl.li/qgxxj> (дата звернення 08.02.2024 р.).
6. Впровадження інновацій в навчально-виховний процес. URL: <http://surl.li/hqykbh>.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
8. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / пер. з англ. В. Хомика. Київ: ВД «КМ Академія», 2003. 288 с.
9. Дічев К., Дічева Д. Гейміфікована освіта: що відомо, у що вірять і що залишається невизначеним: критичний огляд. *Міжнародний журнал освітніх технологій у вищій освіті*. 2017. № 14(1). URL: <https://doi.org/10.1186/s41239-017-0042-5> (дата звернення: 09.02.2024).
10. Жидецький Ю. Ц. Психолого-педагогічні аспекти формування дивергентного мислення у студентів. *Науковий вісник Львівського державного університету*. 2014. № 2. С. 65–73. URL: <http://surl.li/qgqhp> (дата звернення 07.02.2024).
11. Зарубіжна література 10–11 класи. Рівень стандарту: навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL:

<http://surl.li/qlylx>.

12. Іноваційний процес. Сутнісна характеристика інноваційних процесів. URL: <http://surl.li/kevjge>

13. Калінська О. Упровадження освітніх інновацій як шлях до формування професіоналізму та педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 3. С. 28–30. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd>. (дата звернення: 12.02.2024).

14. Карташова Л., Квятковська А., Шалигіна Н. Досвід змішаного навчання закладів вищої освіти Польщі та Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 83. С. 35-41. DOI: 10.32840/1992-5786.2022.83.5.

15. Карташова Л. А. Штучний інтелект у навчанні і викладанні: інноваційні цифрові компетентності. *Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration: scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. 648 p. DOI: <http://doi.org/10.30525/978-9934-26-405-4-12>.

16. Карташова Л. А., Приходкіна Н. О., Махиня Т. А., Тимошко Г. М., Шолох О. А. Порівняння використання соціальних медіа в управлінні школами: досвід України та США. *CTE Workshop Proceedings*. 2024. Vol. 11. P. 98–119. DOI: <https://doi.org/10.55056/cte.684>.

17. Карташова Л., Гуржій А. М., Зайчук В. О. Дистанційне навчання: вирішуємо проблему застосування традиційних педагогічних підходів у новому форматі. *Наука та освіта: зб. пр. XV Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті Вілена Петровича Ройзмана, м. Хайдусобосло (Угорщина), 4–11 січня 2021 р.* Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 50-53. URL: https://iftomm.ho.ua/docs/MASE_2021.pdf.

18. Катериняк М. П. Сучасні методи навчання в закладах освіти. *Актуальні питання сучасної науки: збірник наукових праць III всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Березани, 6 квітня 2020 р.* Березани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж», 2020. С. 194–

204.

19. Кейс-технологія як інноваційний підхід викладання дисциплін у кризових умовах / Ісаєва О., Шнайдер Г., Розман І. // *Молодь і ринок*. 2021. № 11–12(197-198). С. 39–44.

20. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні у новій редакції, схвалена 21.04.2016 Президією Національної академії педагогічних наук України. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/11048/2010-09-29-kontsepsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini/>.

21. Кривко О. І. Організація колаборативного навчання у процесі створення комп'ютерних тестів. URL: <http://surl.li/pedie>.

22. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 26.01.2021. URL: <http://surl.li/qlxz> (дата звернення 14.02.2024).

23. Лавриненко О. Дослідно-експериментальна робота в середній школі: підходи та інструменти у сучасному просторі інноваційних змін. 2022. URL: <http://surl.li/qkgid> (дата звернення 12.02.2024).

24. Лазоряк П. Я. Творчий потенціал учнів на уроках словесності URL: <http://surl.li/udibcz>

25. Метод ф («кутове перетворення Фішера»). URL: <http://surl.li/qmdum> (дата звернення 14.02.2024)

26. Методи експериментальних досліджень. URL: <http://surl.li/qkyjj> (дата звернення 13.02.2024 р.).

27. Методичні рекомендації щодо викладання української та зарубіжної літератури. URL: <http://surl.li/qjhtc>.

28. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа, 2007. 127 с.

29. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2000. С. 98.

30. Москаленко А. А. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. 2019. № 13/14. С. 3–6.

31. Мукан Н., Гаврилюк М. *Методологія педагогіки: сутність, принципи, підходи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 2(106). С. 121-128.

31 а Мукан Н., Гаврилюк М. *Методологія педагогіки: сутність, принципи, підходи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 2(106). С. 126.

32 Навчальна мотивація учнів: психолого-дидактичний аспект. URL: <http://surl.li/qjkwx> (дата звернення 11.02. 2024).

33 Педагогічний експеримент С. 97. URL: <http://surl.li/qkgyq> (дата звернення 13.02.2024).

34 Педагогічний експеримент. С. 23. URL: <http://surl.li/qklys> (дата звернення 12.02.2024).

35 Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. С. 61. URL: <http://surl.li/qgqbt> (дата звернення 07.02.2024).

36 Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. С. 8. URL: <http://surl.li/qgqbt> (дата звернення 17.02.2024).

37 Пометун О. *Інтерактивні методи та системи навчання.* Київ: Шкільний світ, 2007. С. 16.

38 Пометун О. І., Сущенко І. М. *Навчаємо мислити критично: посібник для вчителя.* Дніпро: ЛПА, 2016. 144 с.

39 Пометун О. І., Сущенко І. М. *Основи критичного мислення: метод. посіб. для вчителів.* Дніпро: ЛПА, 2016. 156 с.

40 Постмодернізм – одне з найяскравіших літературних явищ кінця ХХ початку ХХІ століття. URL: <http://surl.li/qnlur> (дата звернення 15.02.2024).

41 Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у ЗЗСО у 2023/2024 навчальному році: лист МОНУ № 1/13749-23 від 12.09.2023. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-instruktivno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikladannya-navchalnih-predmetivintegrovanih-kursiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci> (дата звернення 09.02.2024).

- 42 Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.07.2017 № 1199. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/nakaz-mon-pro-provedennya-vseukrayinskog...1>.
- 43 Розвиток комунікативної компетентності викладача: соціально-психологічний тренінг: навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.
- 44 Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
- 45 Розман І., Тонкошкурва Л. Особливості викладання зарубіжної літератури у старших класах. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти*: матеріали конференції. Мукачево, 2021. С. 357–359.
- 46 Розман І. І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія: Педагогіка, Серія: Право, Серія: Економіка, Серія: Державне управління, Серія: Техніка, Серія: Історія та археологія*: журнал. 2024. № 1(19). С. 726–735.
- 47 Розман І. І. Підготовка майбутніх учителів зарубіжної літератури до формування в учнів предметних компетентностей. *Гірська школа Українських Карпат*. 2021. № 25. С. 98–101.
- 48 Розман І. І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури.

- Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 1(19) С. 726–734.
- 49 Р.Гладун Маріанна. Використання гейміфікації як спосіб підвищення мотивації учнів URL: <http://surl.li/molnnc>
- 50 Саух І., Саух П., Солодовник А. Креативність як ключова компетентність та інтегральний результат якості управлінського процесу в освітній сфері. *Український педагогічний журнал.* 2024. № 2. С. 90-103. URL: <https://salo.li/f09213D>.
- 51 Детердінг С., Діксон Д., Халед Р., Наке Л. Від елементів ігрового дизайну до ігровості: визначення «гейміфікації». *Уявлення про майбутні медіа середовища: матеріали 15-ї Міжнародної академічної конференції MindTrek.* DOI: <https://doi.org/10.1145/2181037.2181040> (дата звернення: 09.02. 2024).
- 52 Сучасність та гейміфікація як сучасний освітній тренд. URL: <http://surl.li/bqjyis>
- 53 Сіняговська І. Ю. Особливості пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наук. праць / за ред. М. Б. Євтуха.* Київ: ВЦ КНЛУ, 2006. Вип. 31. С. 172–175.
- 54 Сухомлинський В. О. Вчити вчитися. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 426–436.
- 55 Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 209–400.
- 56 Сучасні вимоги до уроку. URL: <http://surl.li/qgysp> (дата звернення 08.02.2024 р.).
- 57 Удовиченко Л. М. Особливості методичної роботи з підручником із зарубіжної літератури в старшій школі. С. 112–114. URL: <http://surl.li/qiabw> (дата звернення 09.02.2024).
- 58 Теоретичні основи сучасної української ... URL: <http://surl.li/hsqkjt>
- 59 Уйсімбаєва Н. В. Вплив педагогічної практики на формування професійної компетентності майбутнього педагога. *Наукові записки*

- кафедри педагогіки: збірник наукових праць*. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. 2012. Вип. XXVIII, Ч. 1. С. 223–229.
- 60 Уйсімбаєва Н. В. Проблеми компетентнісного підходу під час підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. Вип. 76. С. 401–411.
- 61 Фасоля А. М. Підручник української літератури в системі особистісно-зорієнтованого навчання. URL: <http://surl.li/qhzpm> (дата звернення 09.02.2024).
- 62 Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова та ін.; за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 204 с.
- 63 Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. URL: mailto:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37. (дата звернення 09.02.2024).
- 64 Шкільне життя: вчителям, учням, батькам. URL: <https://www.schoollife.org.ua/onovlena-programa-2017-roku-z-zarubizhnoyi>.
- 65 Що таке доповнена або аугментована реальність і де вона 2017 р. URL: <https://surl.li/qhyiu> (дата звернення 09.02.2024 р.).
- 66 Юринець О. О. Формування педагогічної відповідальності у студентів педколеджу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Запоріжжя, 2010. 24 с.
- 67 Янгол у світі фальші за оповіданням Г. Г. Маркеса «Стариган із крилами». URL: <https://surl.li/qndwk> (дата звернення 15.02.2024).
- 68 Savchuk V., Bilavych H., Dushenko Y. Коучинг як філософія і технологія розвитку професійної педагогічної освіти. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2019. № 21. Р. 82-87.

- 69 Bilier O., Vasko O. Online lecture strategies for quality training of future primary school teachers. *Educational Dimension*. 2023. Vol. 9. P. 120-135.
- 70 Нежива Л., Паламар С. Innovative technologies in the literary education of future primary school teachers. URL: <http://surl.li/qfmcep>
- 71 Рибалка Н. В. Використання креативних технологій під час навчання іноземної мови. URL: <http://surl.li/guseog>
- 72 Delplancq Véronique, Costa Lopes Ana Maria, Pereira José, Fidalgo Susana. Innovative student-centred strategies in higher education: an experience of active foreign language learning. *Education and New Developments*. 2023. P. 395-399. URL: <http://surl.li/ugvxju>.
- 73 Mednick S. The associative basis of the creative process. *Psychological Review*. 1962. Vol. 69(3). P. 220–232. URL: <https://salo.li/67D5173>.
- 74 Personality and Individual Differences. URL: <https://salo.li/d4b56eC>.
- 75 Donald W. Taylor. Thinking and creativity. URL: <https://salo.li/f46B878>.
- 76 Effect of product-based pedagogy on students' project management skills, learning achievement, creativity, and innovative thinking in a high-school artificial intelligence course. URL: <https://salo.li/f94d5F7>.
- 77 Твоє відео про сшм'ю. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ToY1ElzVWto>.
- 78 Maslow A. The farther reaches of human nature. N.Y.: Penguin books, 1976. 407 p.
- 79 Mednick S. A. The associative basis of the creative process. *Psychological Review*. 1962. Vol. 69. P. 220–232.
- 80 Robinson K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. Wiley India Pvt. Limited. 2011. P. 101–104.
- 81 Robinson K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. Wiley India Pvt. Limited. 2017. P. 217–219.
- 82 Rozman I., Movchan K. Soft skills and employment benefits. *Гуманітарний простір науки: матеріали Міжнародної конференції*. 2020. № 29. С. 63–65.

83 Переліки   2024/2025   навчальний   рік.   URL:
<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування щодо доцільності впровадження на уроці інноваційних методів навчання

Мета опитування: оцінити ступінь усвідомлення вчителями та учнями можливостей та ефективності використання інноваційних засобів на уроках зарубіжної літератури для підвищення якості навчання та розуміння літературних творів.

Завдання опитування:

1. Оцінити рівень знань учителів щодо доступних інноваційних засобів для використання на уроках зарубіжної літератури.
2. Визначити, які конкретні інноваційні засоби вже застосовуються викладачами на уроках зарубіжної літератури та які є найбільш ефективними з їх думки.
3. Дослідити ступінь зацікавленості учнів у використанні інноваційних засобів під час вивчення зарубіжної літератури та їх готовність до їх використання.
4. Виявити перешкоди та обмеження, які заважають вчителям та учням використовувати інноваційні засоби на уроках зарубіжної літератури.
5. Запропонувати рекомендації щодо подальшого розвитку та впровадження інноваційних засобів на уроках зарубіжної літератури для покращення процесу навчання та розуміння літературних творів.

Питання для учнів 11 класів

1. Як часто учитель використовує інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури?
2. Які інноваційні засоби є для вас у пріоритеті (наприклад, відеоуроки, онлайн-платформи тощо)?
3. Які переваги ви бачите у використанні інноваційних технологій на уроках

зарубіжної літератури?

Продовження додатка А

4. Які недоліки ви помічаєте у використанні інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
5. Які технологічні інструменти допомагають підвищити зацікавленість учнів у вивченні зарубіжної літератури?
6. Як ви оцінюєте вплив використання інноваційних технологій на свої академічні результати у вивченні зарубіжної літератури?
7. Які труднощі ви зустрічаєте під час використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
8. Чи вважаєте ви, що інноваційні технології роблять процес вивчення зарубіжної літератури більш доступним для учнів з різними типами навчання?
9. Які ви бачите перспективи використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури у майбутньому?
10. Як ви оцінюєте реакцію учнів на впровадження інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
11. Чи вважаєте ви, що інноваційні технології сприяють розвитку критичного мислення учнів під час аналізу зарубіжних літературних творів?
12. Як ви організовуєте взаємодію між учнями під час використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
13. Що найбільше вас цікавить під час роботи з інноваційними технологіями на уроках зарубіжної літератури?
14. Чи маєте ви досвід співпраці з іншими вчителями або експертами для впровадження інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
15. Які конкретні методи ви використовуєте для оцінки ефективності використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури?
16. Які конкретні інноваційні засоби можуть бути використані для залучення до аналізу та обговорення літературних текстів зарубіжних авторів?
17. Як можна використати віртуальну реальність або розширену реальність

Продовження додатка А

для створення іммерсивного дослідження атмосфери та контексту літературного твору на уроках зарубіжної літератури?

18. Які інтерактивні платформи або програми можна використовувати для спільної творчої роботи, учнів та учнів, над адаптацією або перекладом зарубіжних творів?

19. Які онлайн-ресурси або мобільні додатки можуть допомогти на уроках зарубіжної літератури, доповнюючи традиційний аналіз тексту додатковими матеріалами або інтерактивними завданнями?

20. Як використання інноваційних засобів, таких як ігрові технології або онлайн-ігри, може сприяти кращому розумінню та аналізу зарубіжних літературних творів серед учнів?

Календарно-тематичне планування учнів 11 класів

II семестр				
<i>Антиутопія у світовій літературі</i>				
24.	Контрольна робота № 3 за темами «Антиутопія у світовій літературі», «Проблеми війни та миру в літературі ХХ ст.» (Тести, відповіді на запитання)	1	13.03/14.03	
<i>Людина та пошуки сенсу існування в прозі другої половини ХХ ст..</i>				
25.	Загальна характеристика провідних тенденцій прози другої половини ХХ ст.. Ернест Міллер Гемінгвей «Старий та море» Віхи життя та творчості митця. «Кодекс честі» героїв Е.М.Гемінгвея	1	20.03/21.03	
26.	Реалістичний, міфологічний і філософський плани повісті «Старий та море». Символіка образів (риба, море, рибалка, хлопчик та ін..) Образ Сантьяго. Ознаки притчі у повісті.	1	27.03/28.03	
27.	Габріель Гарсія Маркес «Стариган із крилами» Короткі відомості про життя митця, лаурета Нобелівської премії. Специфіка «магічного реалізму» Г.Гарсія Маркеса. Синтез реального і фантастичного в оповіданні «Стариган із крилами». Відображення моральної деградації людства. Символічний образ янгола. Ідея прагнення до внутрішнього вдосконалення, морального відродження, повернення до вічних цінностей.	1	03.04/04/04	
<i>Література другої половини ХХ – початку ХХІ ст..</i>				
28.	Габріель Гарсія Маркес «Стариган із крилами» Короткі відомості про життя митця, лаурета Нобелівської премії. Специфіка «магічного реалізму» Г.Гарсія Маркеса. Синтез реального і фантастичного в оповіданні «Стариган із крилами». Відображення моральної деградації людства. Символічний образ янгола. Ідея	1	10.04/11.04	

	прагнення до внутрішнього вдосконалення, морального відродження, повернення до вічних цінностей.			
29.	<i>Література постмодернізму</i> Постмодернізм – одне із найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть ХХ-початку ХХІ ст.. Постмодерністське мистецтво: елітарна й масова культура. <i>УРМ № 4 (усно)</i> Складання тез за темою «Постмодернізм – одне із найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть ХХ-початку ХХІ ст..»	1	17.04/18.04	
30.	<i>Милорад Павич «Скляний равлик»</i> Короткі відомості про митця. Утілення в оповіданні «Скляний равлик» рис постмодернізму. Можливість вибору шляхів читання твору як вияв характерної для постмодерністської літератури гри письменника з текстом і читачем, «відмови від монопольного права автора на істину». Варіанти фіналу твору як ознака стилю М.Павича. Значення центральної метафори.	1	24.04/25.04	
31.	<i>Контрольна робота № 4</i> Контрольний твір за темою «Література другої половини ХХ- початку ХХІ ст..»	1	01.05/02.05	
32.	<i>ПЧ №2</i> Макс Фірш «Санта-Крус»	1	08.05/09.05	
<i>Сучасна література в юнацькому читанні</i>				
33.	Маркус Френк Зузак «Крадійка книжок» Короткі відомості про митця. «Крадійка книжок» - роман про Другу світову війну. Історія життя дівчинки Лізел Мемінгер.	1	15.05/16.05	
34.	Викриття згубного впливу нацизму у творі. Образи «маленьких людей», які опинилися в умовах фашистської системи. Ідеї людяності, добра, порятунку життя й культури. Книга як символ збереження духовності в жорсткому світі. Форми оповіді.	1	22.05/23.05	
35.	<i>Підсумки.</i> Узагальнення і систематизація навчального матеріалу.	1	29.05/30.05	

**КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ
УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
11 клас (35 годин/ 1 година на тиждень)**

Рівень стандарту

	1 семестр	2 семестр
Контрольні роботи у формі:	2	2
- Контрольного класного твору	1	1
- Виконання інших завдань (тестів, відповіді на запитання)	1	1
Уроки розвитку мовлення	2 (1у+1п; у межах текстуального вивчення)	2 (1у+1п; у межах текстуального вивчення)
Уроки позакласного читання	1	1
Перевірка зошитів	4	5

Календарно-тематичне планування із зарубіжної літератури в 11 класі розроблено згідно з Навчальною програмою «Зарубіжна література 10-11 класи. Рівень стандарту», якій наказом МОН України від 03.08.2022 № 698 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

Підручник: Міляновська Н.Р. Зарубіжна література. Рівень стандарту: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти – Тернопіль: Астон, 2019. 256 с.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 12.04.2019 № 472).

Критерії до виконання творчих завдань із зарубіжної літератури

1. Оригінальність та новаторство, як спроможність учня здійснювати нові, нестандартні підходи до аналізу та інтерпретації літературного матеріалу.
2. Глибина розуміння, що дозволяє оцінити здатність учня до глибокого аналізу та розуміння ключових тем, символів, персонажів та конфліктів у літературному творі.
3. Креативність учня, яка спонукає до творчого використання мовних засобів та образності для вираження своїх ідей та почуттів.
4. Спостережливість за деталями та нюансами тексту, які допомагають розкрити його глибину та смисл.
5. Логічність та послідовність аргументування своїх інтерпретацій та доведення їх за допомогою відповідних доказів з тексту.
6. Емоційна виразність: Здатність учня до емоційного вираження своїх думок, почуттів та реакцій на літературний твір.
7. Критичне мислення до об'єктивного та критичного аналізу літературного матеріалу, у тому числі оцінка його сильних та слабких сторін.
8. Самостійність учня до пошуку та використання додаткових джерел інформації для поглиблення розуміння та інтерпретації літературних творів.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>